

Strategije istraživanja i pretraživanja informacija

priručnik za pravne profesionalce

urednici
Saša Madacki
Ružica Žarevac

Strategije istraživanja i pretraživanja informacija : priručnik za pravne profesionalce

Urednici:

**Saša Madacki
Ružica Žarevac**

Autorski prilozi u priručniku:

**Dženana Aladuz
Ružica Žarevac
Slobodanka Dekić
Anđela Lalović
Maja Kaljanac
Saša Madacki
Gorana Stojanović**

Priručnik je objavljen u sklopu projekta **Dopunska obuka o ljudskim pravima za pravnike u državama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije.**

Projekat je finansijski podržalo Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške preko kancelarije Norwegian People's Aid (NPA) u Beogradu.

Beogradski centar za ljudska prava zajedno sa partnerima Centrom za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Hrvatskim helsinškim komitetom za ljudska prava u Zagrebu, Akcijom za ljudska prava iz Podgorice, FORUM-centrom za strateško istraživanje i dokumentaciju iz Skoplja, kao i Norveškim centrom za ljudska prava iz Osla (kao glavnog kooperacionog partnera van regiona) implementira projekat.

Koordinatori projekta:

**Jelena Radojković, Srbija
Aida Mehičević, Bosna i Hercegovina
Božica Ciboci, Hrvatska
Milena Rončević, Crna Gora
Kalinka Sentić-Gaber, Hulija Hilmi, Makedonija**

Ovaj priručnik ne mora obavezno sadržavati stanovišta Norveškog ministarstva vanjskih poslova, Norveške narodne pomoći ili organizacija članica u implementaciji projekta. Mišljenje izneseno u priručniku predstavljaju stavove autora.

Tekstovi u priručniku su dati na jeziku autora.

U slučaju koautorstva, rad je dat na jeziku prvog autora.

Fotografija na naslovnoj stranici:

Petr Kovar

Izdavač:

Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu

Priručnik zaključen za štampu 1. juna 2007. godine

Priprema za štampu i štampa:

Magistrat d.o.o. Sarajevo

Slobodno smijete: dijeliti – umnožavati, distribuirati i javnosti priopćavati djelo, te remiksirati – prerađivati djelo. Uvjete vidjeti na <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>
Od svakog od uvjeta moguće je odstupiti, ako dobijete dopuštenje nositelja autorskog prava. Ništa u ovoj licenci ne narušava ili ograničava autorova moralna prava.

Strategije istraživanja i pretraživanja informacija

priručnik za pravne profesionalce

Urednici
Saša Madacki
Ružica Žarevac

Sarajevo, 2007. godine

Sadržaj

Riječ uredništva	5
Vodič za pretraživanje informacija dostupnih na World Wide Webu Dženana Alađuz	7
Pristup relevantnim izvorima u oblasti zaštite ljudskih prava u elektronskoj formi i primena u sudskoj praksi Ružica Žarevac, Saša Madacki, Gorana Stojanović	42
Pravna bibliografija : linkovi na web stranice koje mogu koristiti u radu pravnih profesionalaca u regionu Anđela Lalović	62
Selektivna bibliografija o ljudskim pravima Saša Madacki, Maja Kaljanac	71
Vodič kroz biblioteke Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Beogradskog centra za ljudska prava i Centra za ljudska prava iz Zagreba: fizičke zbirke Maja Kaljanac	84
Uloga dokumentarnih filmova o ljudskim pravima u procesu zaštite i monitoringa ljudskih prava: video aktivizam Slobodanka Dekić	87
Dopunska obuka o ljudskim pravima za pravnike u državama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije: O projektu	105

Pred Vama se nalazi priručnik za informacijska istraživanja i pretraživanja Interneta prilagođen pravnim stručnjacima. U doba biometrijskih pasoša, satelita iznad svake kuće, te video kamera na uglovima ulica ne poznavati osnove informacijsko-komunikacijskih tehnologija, posebno interneta, luksuz je koji više sebi ne možemo priuštiti. Zločin, red i pravda odavno stanuju na Netu.

Priručnik se sastoji od pet poglavlja. U prvom Dženana Alađuz, naš saradnik na poljima istraživanja i informacijsko-komunikacijskih tehnologija, praktično dokazuje kako je zapravo lako pretraživati internet, uz pokoji recept za uspješno traganje. Slobodanka Dekić, aktivistkinja Udruženja Q, pak potrudila se da napravi filmografiju dokumentarnog filma koji tretira problematiku ljudskih prava, pokazujući koliko je informacijsko blago sadržano u dokumentarcu. Ružica Žarevac, Saša Madacki i Gorana Stojanović uhvatili su se u koštac sa hipotetskim slučajevima kršenja ljudskih prava, te otišli korak dalje nudeći čak i izvore informacija koje bi oni koristili u razrješenju slučaja.

Anđela Lalović je ponudila listu korisnih linkova a Maja Kaljanac vodič kroz biblioteke za ljudska prava u Sarajevu, Beogradu i Zagrebu. Bonus je selektivna bibliografija o ljudskim pravima na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku.

Nadamo se da će ovaj priručnik naći mjesto u svakodnevnom radu pravnih profesionalaca u regiji Zapadnog Balkana.

Vodič za pretraživanje informacija dostupnih na World Wide Webu

*Paria sunt non esse et non significari.
Ne postojati i ne biti saopšteno, isto je.*

GLAVA I: Zašto i kome treba internet?

1. Informacije i Internet

Godina 1969. bila je izuzetna. Te godine izumljeni su bar kod skeneri, umjetno srce, ATM aparati, bez kojih ne možemo zamisliti današnji život, komunikaciju, plaćanje računa ni svakodnevni posao. Osim vojnih stručnjaka i nekoliko tehnoloških zanesenjaka, skoro niko nije obratio pažnju da je te godine rođen i internet. No danas više od milijardu ljudi koristi internet, a na njega je priključeno 150 miliona računara. Rezultat je protok informacija koji se ne može kontrolisati niti izmjeriti, kao kada bismo željeli zapisati sve razgovore koje istovremeno vodi 50 miliona stanovnika planete putem telefona.

Količina informacija koje “plove” internetom nemjerljiva je. Godišnje ih proizvedemo dovoljno da napune kolekcije 37.000 biblioteka sa fondom od po 17 miliona knjiga. No, u toj nepreglednoj biblioteci ne postoji ispravan ili siguran put da pronađemo željenu informaciju u najkraćem roku. Svi korisnici imaju mogućnost pohranjivati, dijeliti i objavljujivati informacije kakve žele, te je jasno zašto mnogi internet zovu najvećim komunikacijskim izumom poslije telefona.

Ovaj izum živi po sopstvenim pravilima, najslučajnijim onima iz doba Divljeg zapada. Za mnoge pobornike slobode govora internet je posljednje mjesto na kojem se može reći šta želimo, dok je za većinu vladâ samo još jedan problem kojeg treba ukrotiti. “Svaka informacija na internetu može se posmatrati kao potez u velikoj igri. Ako vam se ne dopada neka informacija, vi možete da objavite dezinformaciju.”¹

Korištenje Interneta u Europi 2007.

Europa	Populacija (2007)	Populacija u svijetu (%)	Broj korisnika	Korisnici (%)	Porast korištenja (2000-2007)
Europa	809.624.686	12,3	321.853.477	27,4	206,2%
Ostatak svijeta	5,765.041.731	87,7	851.256.448	72,6	232,7%
TOTAL	6,574.666.417	100,0	1,173.109.925	100,0	225,0%

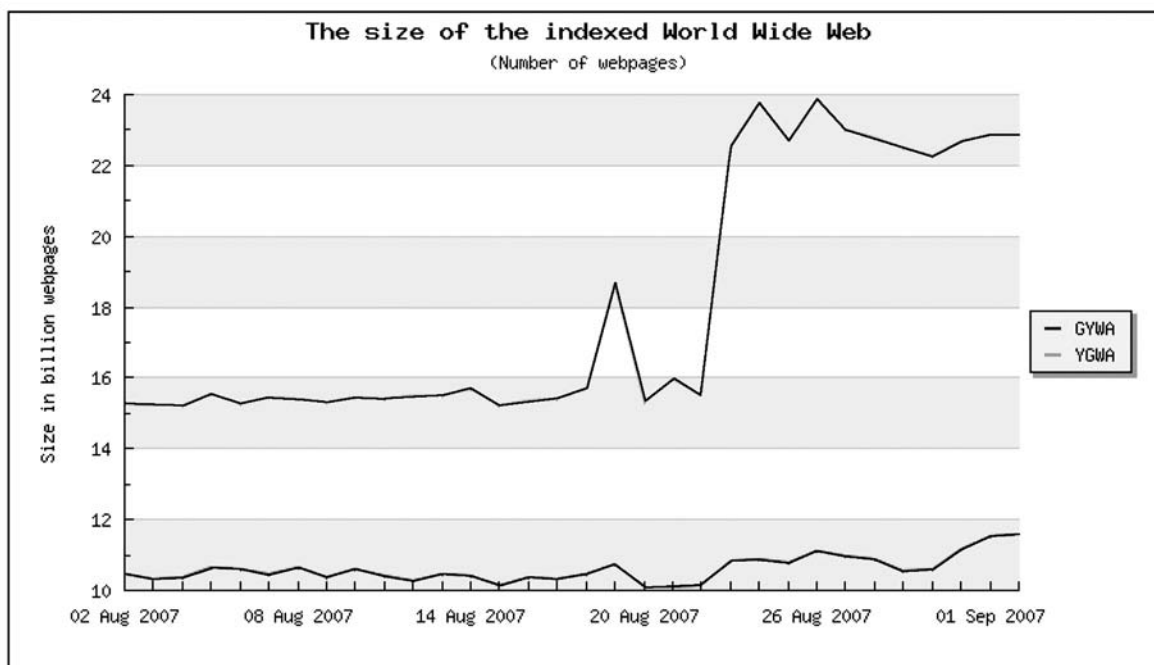
¹ Izjava Erica Schmidta, menadžera internet kompanije “Google”.

2. Šta je internet, a šta Web?

Praktično govoreći, internet je prevozno sredstvo za slanje informacija od računara do računara. Poređi se često i sa gigantskim cjevovodnim sistemom ili autoputem jer omogućava istovremeni i brzi protok informacija između velikog broja korisnika. Funkcioniše zahvaljujući telefonskim vezama, modemima, kablovima i satelitima.

No ono što većina korisnika smatra internetom – stranice sa vijestima, dokumentima, slikama, novinama, osnovnim aktima, odlukama i kontaktima, naprimjer Ustavnog suda države, ustvari je samo jedan njegov dio poznat kao **World Wide Web** (skraćeno **web** ili **WWW**).

Web je najpopularniji segment interneta jer je dizajniran tako da ga može razumjeti i koristiti šira publika. Izgrađen je na bazi “hiperteksta”, gdje su dokumenti spojeni vezama, te vode jedan do drugog, poput vrata u stanu koja otvaramo da bi ušli u novu prostoriju. Te veze se zovu **linkovi** i na stranici se pojavljuju kao tekst označen drugom bojom, slika ili fraza. Klikom miša na taj podvučeni tekst, sliku ili frazu otvaramo novi dokument, nova vrata. Zaista, metod pristupa podacima na webu je drugačiji od čitanja knjige. Knjigu čitamo sukcesivno kako su strane i poglavlja u njoj napisane, a za razliku od linearnog pristupa u knjizi, hipertekst se čita interaktivnim i spontanim šetanjem (popularna riječ surfanje) od stranice do stranice putem linkova. Ogromnu popularnost web duguje i činjenici da omogućava pregledanje fotografija, grafika, animacija, te audio i video dokumenata.

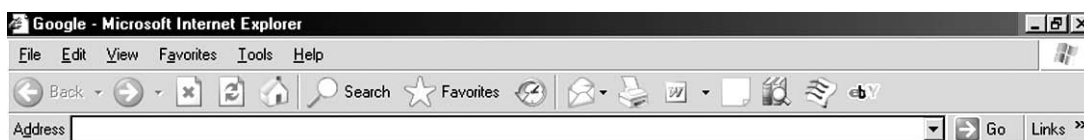
Broj i rast web stranica od 8/07-9/07, izražene u milijardama

3. Web preglednik

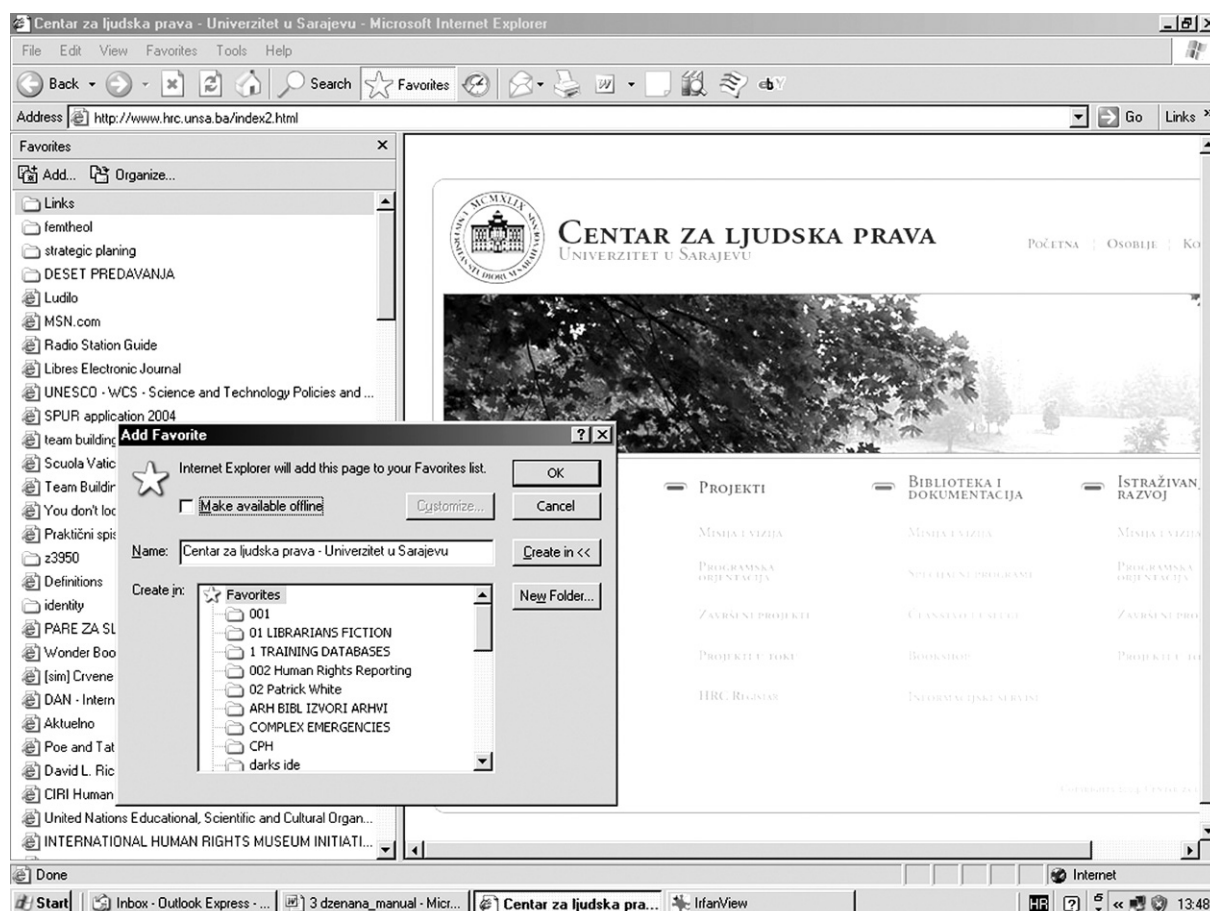
Web pretražujemo pomoću alata pod nazivom **web preglednik (web browser)**. Zbog svoje funkcionalnosti najzastupljeniji su **Internet Explorer, Mozilla Firefox i Netscape**. Među njihove najkorisnije opcije ubrajaju se:

- “spašavanje” korisnih linkova, umjesto da ih zapisujemo (opcija **Favorites** ili **Bookmark**),
- pregled istorije pretraživanja ako smo zaboravili koja nam se stranica dopala jučer (**History**) i
- pretraživač weba generalno (**Search**).

No njegova najjača karakteristika je mogućnost da u prostor za ukucavanje web adrese, tzv. **Address bar**, upišemo web adresu stranice koju želimo posjetiti i pritiskom tipke **Enter** ili klikom miša na riječ **Go** na kraju address bara, pristupimo toj stranici.

Navigacija Internet Explorera

Primjer kad želimo pohraniti na računar link na stranicu www.hrc.unsa.ba Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu

4. Internet je i ...

Osim weba, internet ima i druge korisne servise (programe):

- Gopher** – Vrlo sličan oblik prikazivanja informacija kao i kod weba, ali su stranice isključivo tekstualne i prilagođene računarima koji nemaju mogućnost prikazivanja grafike.
- FTP** – Program za prenos velikih količina podataka sa računara na računar. Često se koristi za administraciju i “punjenje” web stranica. Prilagođen je i osobama koje slabije poznaju rad na računaru.
- WAP** – Ovaj servis je jedini koji je noviji od weba. Koristi se za pregledanje e-mail poruka sa mobilnog telefona. U Srbiji agencija BETA nudi slanje najnovijih vijesti sa fotografijama putem WAP-a korisnicima mobilne telefonije.
- E-mail** (elektronska pošta) – Program koji omogućava primanje i slanje tekstualnih i grafičkih poruka, sa audio i video dodacima jednom korisniku ili grupi.
- TELNET** – To je servis koji omogućava pristup udaljenom računaru. Ako smo na službenom putu, a želimo pristupiti sopstvenom računaru u kancelariji, uz pomoć Telnet, korisničkog imena (username) i lozinke (password) možemo pristupiti udaljenom računaru i pokrenuti programe.
- Usenet** (Google Groups) – Program za razmjenu informacija između velikog broja korisnika koji funkcioniše poput tematske oglasne table. Dovoljno je imati e-mail adresu i postaviti virtuelnu tablu sa pitanjem na kojoj će se razmjenjivati poruke i odgovori vezani za određenu temu.
- IRC** (Internet Relay Chat) – Internet servis uz čiju pomoć veliki broj korisnika može interaktivno razgovarati u stvarnom vremenu. Taj razgovor je poznatiji pod pojmom “chat” (čatanje) koji se organizuje po kanalima (pričaonicama) posvećenim određenoj temi.

Korisni linkovi

<http://help.drenik.net/internet/>

<http://www.livinginternet.com/>

<http://www.learnthenet.com>

<http://www.webteacher.com/>

<http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Internet/FindInfo.html>

Besplatni rječnici internet pojmova

<http://www.design-ers.net/rijecnik.asp>

<http://wmd.hr/rjecnik-pojmovi-a/>

GLAVA II: Početak potrage

1. Gdje početi pretragu?

Pronalaženje web dokumenata (web “stranica” ili “sajtova”) nekad može biti veoma lako a nekad nevjerovatno teško. Jedan od problema pri pretraživanju je i to što za razliku od biblioteke koja ima stardardni sistem obrade publikacija, prilikom pretraživanja weba uvijek morate pogađati gdje bi informacija mogla biti i koje ćete ključne riječi koristiti pri pretraživanju da bi došli do njih.

Osim toga ne postoji jedan sveobuhvatan alat za pretraživanje (sinonimi su program, tražilica, mašina za pretragu) koji može pronaći željenu informaciju na mreži, zato što ne postoji mogućnost njenog kompletnog pretraživanja. Svaka alatka za pretraživanje koja nudi tako nešto pretjeruje, pa bila ona moćna kao Google, Yahoo ili MSN, jer kad im korisnik pristupi, ona može pretražiti samo njihov katalog i/ili indeks informacija.

No, ovaj naizgled nepregledni autoput je moguće uspješno savladati ako razvijemo sopstvenu strategiju, bez odustajanja od “surfanja” mrežom nakon tri neuspjela pokušaja. Činjenica je da zahvaljujući webu štedimo vrijeme i novac, a oni koji su doživjeli osobenosti birokratije i živce. Zahvaljujući ovom servisu za doslovno pet minuta može se uz minimalan trošak doći do važnih dokumenata kao što su naprimjer *Obrasci ustavnih tužbi s uputama za ispunjavanje Ustavnog suda Republike Hrvatske* (www.usud.hr), besplatno kopirati na računar *Zakon o registraciji privrednih subjekata Republike Srbije* (www.apr.sr.gov.yu/) ili saznati adresu, telefon, e-mail ili web stranicu neke od bosanskohercegovačkih pravosudnih institucija (www.hjpc.ba).

2. Čime pretražujemo web?

Od vrste informacije zavisi i alat koji koristimo. Za pretragu su najpopularnije sljedeće mašine:

- direktoriji (sinonim kataloška mašina)
- tražilice (sinonimi search engine, mašina za pretraživanje po ključnoj riječi)
- metamašine (metatražilice)
- kao i oni koji se specijaliziraju samo za jednu temu (specijalizovane tražilice/mašine).

Direktoriji

Direktoriji se često nazivaju i virtualnim bibliotekama, jer prikupljaju, organizuju i opisuju linkove na razne internet resurse. Sadržaj hijerarhijski organizuju po kategorijama (Vijesti, Regija, Umjetnost, Finansije...) i po tipu izvora informacija (žurnali, instituti, patenti...).

Prednost ovog alata je što izbor izvora informacija, klasifikaciju, pa čak i indeksiranje, rade ljudi, a ne softweri (tzv. web roboti/pauci), što znači da su klasifikovani podaci kvalitetni. Mane direktorija su da urednici ne moraju uvijek biti svjesni postojanja nekog odličnog sajta, niti imaju vremena provjeravati uvrštene linkove i osvježavati ih. Može biti obeshrabrujuće i to što direktoriji klasificiraju materijal sebi svojstvenom logikom, tako da katalog poput Yahoo-ovog može klasificirati neki link u potpuno drugačiju kategoriju od, naprimjer, DMOZ-a.

Kada je preporučljivo koristiti direktorije?

Direktorije koristimo kada tražimo generalne informacije o nekoj državi, instituciji, pojedincu, događaju, predmetu i sl. i kada želimo linkove na nekoliko najrelevantnijih sajtova o našem predmetu proučavanja. Često se direktorij upoređuje sa sadržajem knjige – jer on poput sadržaja knjige navodi glavna poglavlja. Odlični su i za pronalaženje enciklopedija i rječnika.

Nije preporučljivo koristiti direktorije kada imamo tačno određene pojmove koje želimo pronaći. Naprimjer, ako želimo saznati tačnu udaljenost u kilometrima između dva grada, nećemo koristiti direktorij, već alate za pretraživanje po ključnoj riječi. Ali, ako želimo da saznamo što više o tim gradovima, njihovoj istoriji i kulturi, onda se okrećemo direktoriju.

Današnji popularni direktoriji se nalaze u jakoj tržišnoj utakmici, tako da svakodnevno proširuju svoje kapacitete i namjene. Jedan od najpoznatijih, Yahoo!, postao je portal koji nudi svojim posjetiocima od otvaranja e-mail adrese, vremenske prognoze, pregleda dionica, pa sve do slanja besplatnih elektronskih razglednica.

Yahoo.com ima jedan od najstarijih i najpoznatijih direktorija www.dir.yahoo.com

Tražilice

Search engines ili mašine za pretraživanje po ključnoj riječi su jedan od najmoćnijih i najpopularnijih alata na internetu. Izbor šta će one indeksirati ne ovisi o ljudima, kao što je slučaj sa kataloškim mašinama poput Yahoo-a, već o softverima, tzv. web robotima/paucima, koji krstare webom u potrazi za novim web stranicama. Roboti indeksiraju svaku stranu i šalju sve prikupljene informacije nazad, u glavni indeks.

Najpoznatiji predstavnici search enginea, poput Googlea, Altaviste i Alltheweba funkcionišu kao ogromne baze podataka koje sadrže milione indeksiranih web stranica. Dovoljno je da odete na njihovu početnu stranicu (tzv. **homepage**) i ukucate u kućicu za pretraživanje (**search**) željeni termin ili više njih, da biste pretražili njihov višemilionski indeks pohranjenih stranica.

Što su jedinstveniji termini koje tražimo, to će mašina za pretraživanje po ključnoj riječi dati bolje rezultate. Evo nekih podataka koji pretraživanje u potrazi za nekom osobom mogu učiniti lakšim: email adresa, broj telefona, adresa, ime, zanimanje, ime firme.

Kada je preporučljivo koristiti tražilice?

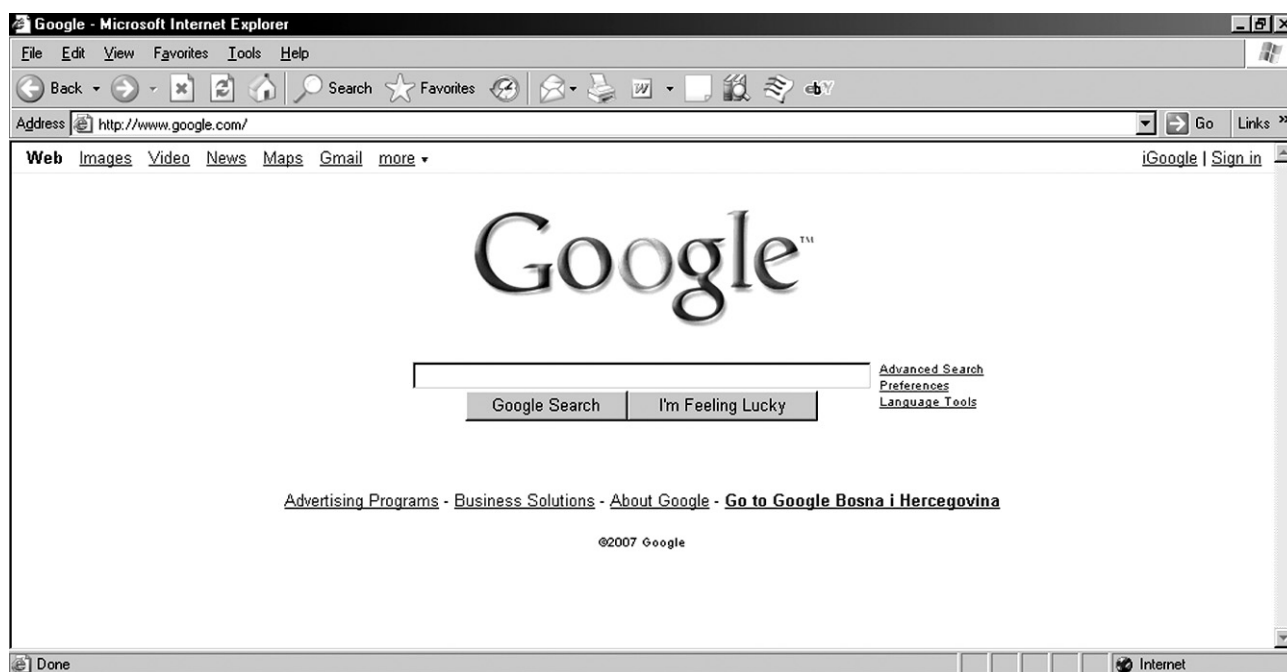
Najbolje su za brzo nalaženje jedinstvenih informacija, fraza, citata i podataka unutar tekstova na web stranicama. Također ih koristimo kada želimo širok raspon web stranica posvećenih našem upitu.

No, nažalost, često na naš upit, ma kako jedinstven bio, dobijemo kao odgovor stotine besmislenih rezultata. Nismo mi krivi. Mašina izlista kao rezultat sve web stranice koje sadrže bilo koju od traženih riječi (ključnih termina). Da bi se izbjegao gubitak vremena potrebno je savladati osnovne opcije koje nude tražilice (više u poglavlju Strategija “Korak po korak”).

Trka za popularnošću i većim brojem klijenata uvjetovala je i proširenje njihovih prvobitnih usluga tako da danas sve veći broj “tražilica” nudi i pretraživanje fotografija, vijesti, video uradaka, melodija za mobitel.

Prema istraživanju 1.394 najpopularnije ključne riječi za kojima se traga na webu osam ih je izdvojeno kao najopasnije, tj. kao stražnja vrata za ulazak virusa na vaš računar:

1. Free screensaver	5. Limewire
2. Bearshare	6. Download Yahoo messenger
3. Screensavers	7. Lime wire
4. Winmx	8. Free ringtones

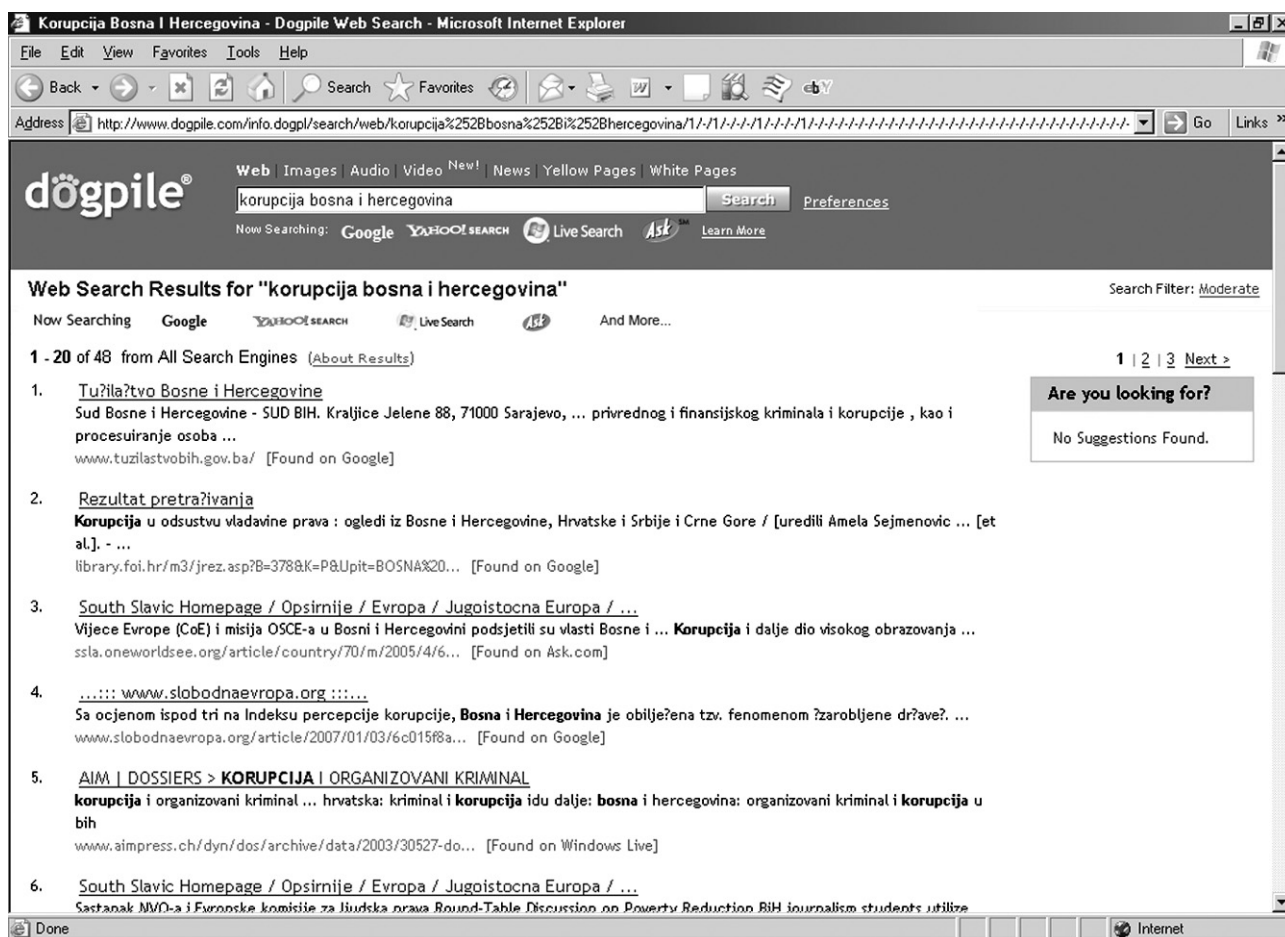
Google je najpoznatija tražilica na svijetu sa preko osam milijardi stranica u indeksu

Meta tražilice

Meta tražilice imaju ogroman kapacitet, ali ne i sopstveni katalog ili indeks, već umjesto nas pretražuju baze podataka drugih mašina. Posmatrano metaforički, tražilica je poput jednog komada escajga s kojim možemo obaviti samo jednu radnju, a meta mašina je kao švajcarski nož – u jednom pakovanju nudi korištenje kompletnog escajga. Dovoljno je u prostor za pretragu npr. Metacrawlera (www.metacrawler.com) ukucati željeni upit da bi za samo nekoliko sekundi dobili rezultate iz 6 baza podataka (Google, Yahoo, Ask Jeeves, About, FindWhat, LookSmart).

Kada je preporučljivo koristiti meta mašine?

One su od velike pomoći u dva slučaja: kad ne znamo tačno šta tražimo i kad nam treba šaren, obiman materijal. Vlasnici pojedinih meta tražilica tvrde da pretražuju 50% više weba nego obične tražilice, poput Googlea. Međutim, istina je da su mnogo bolje kad nam je pretraga jednostavnija, tj kad koristimo jedan ključni termin ili frazu, a da na komplikovaniju pretragu znaju odgovoriti besmislicama. Opcije koje nude su skoro iste kao i kod svih ostalih velikih pretraživača – dakle jednostavnu i naprednu pretragu: Vijesti, Slika, Audio, Multimedija i Šoping.

Na upit "korupcija bosna i hercegovina" meta mašina Dogpile pretražila je baze podataka sedam najvećih tražilica i izlistala 50 rezultata

Specijalizovane tražice

Ove mašine služe za ciljanu pretragu unutar uskih, specijalizovanih oblasti znanja, interesovanja ili regije. Mogu biti organizovane i kao kataloške i kao mašine za pretraživanje po ključnoj riječi, ili kao njihova kombinacija. Regionalne mašine, kakva je npr. www.hr pohranjuju informacije posvećene isključivo jednom geografskom području. Na primjeru specijalizovane američke tražilice **FindLaw** možemo vidjeti sve karakteristike ovog tipa alata, među kojima je najvažnija ona da su sve kategorije povezane sa zakonom (Law). Na www.findlaw.com možemo tražiti kontakt advokatom iz određene pravne oblasti, studenta prava ili biznismena, slučajeve i pravila, pravne vijesti.

Kada je preporučljivo koristiti specijalizovane tražilice?

Kad tačno znamo šta tražimo, iz koje oblasti i kad istražujemo dubinski određenu temu.

Magazin Time proglasio je, 2005. godine, FindLaw za jednu od 50 najboljih stranica godine

GLAVA III: Strategija pretraživanja u pet koraka

*Ko želi nešto naučiti, naći će način;
ko ne želi, naći će izliku*
Pablo Picasso

Korak 1: Definisanje teme i izvora informacija

Već odavno je konstatovano da problem pravicima nije nedostatak informacija već njihov prevelik broj koji uzrokuje tzv. "informacionu buku". Zbog toga je izuzetno važno jasno definisati šta tražimo na webu prije nego što se priključimo na mrežu. Potrebno je odrediti:

- jednu ili više ključnih riječi (ili frazu) koje definišu temu,
- sinonime ključnog termina
- i izvore informacije.

Kao što radimo u realnom svijetu u slučaju kad nam zatreba tačno određena sudska odluka – uputimo precizan zahtjev tom Sudu – radimo i u virtuelnom. Kad na primjer želimo tekst određene *odluke o odbijanju ustavne tužbe, iz oblasti intelektualnog vlasništva*, potrebno je odrediti što specifičnije termine za pretragu. Ako samo ukucamo u Googleovu kućicu za pretragu, npr. *Odluka o odbijanju ustavne tužbe Vrhovni sud Hrvatska* dobit ćemo 12.500 rezultata, a ako zatražimo najjedinstveniji termin, broj spisa, U-III/696/2005 – dobit ćemo samo jedan jedini rezultat: web stranicu Vrhovnog suda sa tekstom te odluke i uštediti vrijeme na pregled 12.499 drugih stranica.

Za pravnike je najbolje klasifikovati izvore informacija prema idućoj podjeli, te skratiti sebi vrijeme ponovnog traženja:²

- **Primarni izvori prava** – legislativa i sudske odluke (www.pronadjipravo.com),
- **Sekundarni izvori** – pravni časopisi i druge publikacije i baze podataka iz oblasti prava (www.informator.co.yu),
- **Referentni izvori** – biblioteke i pretraživači (<http://www.arsetnorma.com>)
- **Institucije** – pravni fakulteti, istraživačke institucije, nevladine organizacije iz oblasti prava, advokatske komore, institucije lokalne samouprave i međunarodne institucije (www.advokatska.komora.cg.yu) i
- **Pojedinci** (<http://www.law.tm> – web stranica **Michaela Fromkina**, profesora prava, SAD).

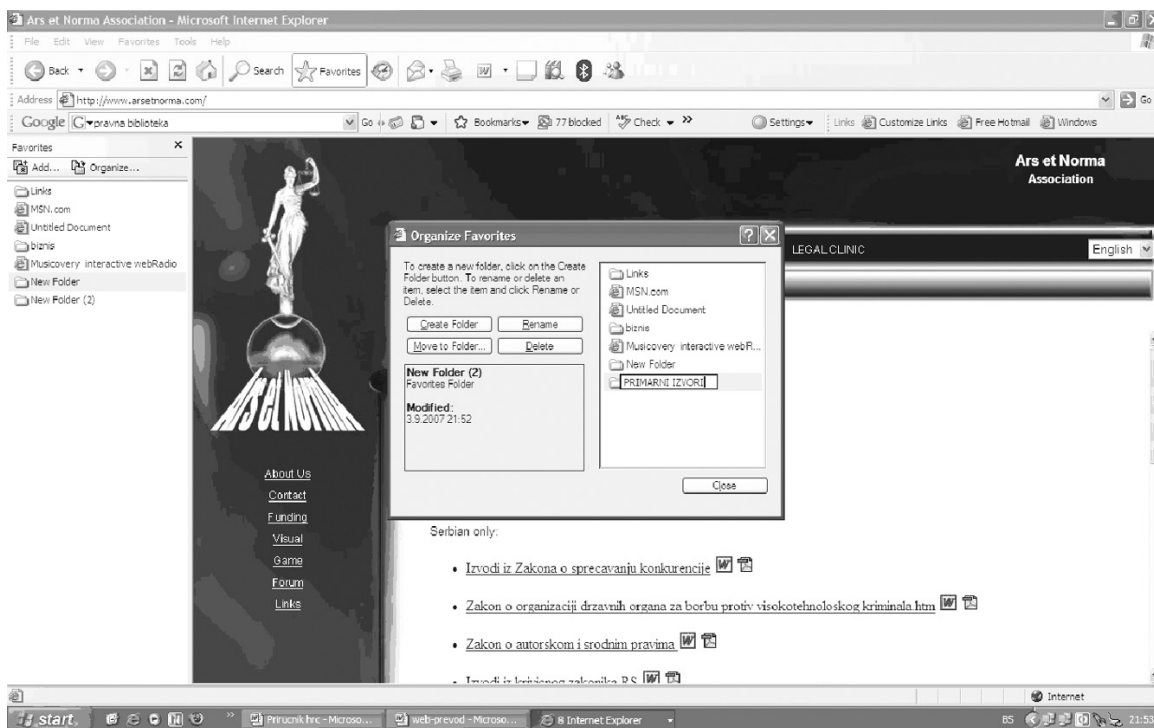
Da ne biste morali pamtit ili pisati na cedulje web adrese (linkove) dobrih izvora, dovoljno ih je pohraniti u računar, u tzv. Favoritse (ili Bookmarks), koji oponašaju kartonske fascikle u ormaru za spise.

Primjer pravljenja Favoritsa u koji ćemo pohranjivati linkove na stranice koje se bave legislativom i sudskim odlukama:

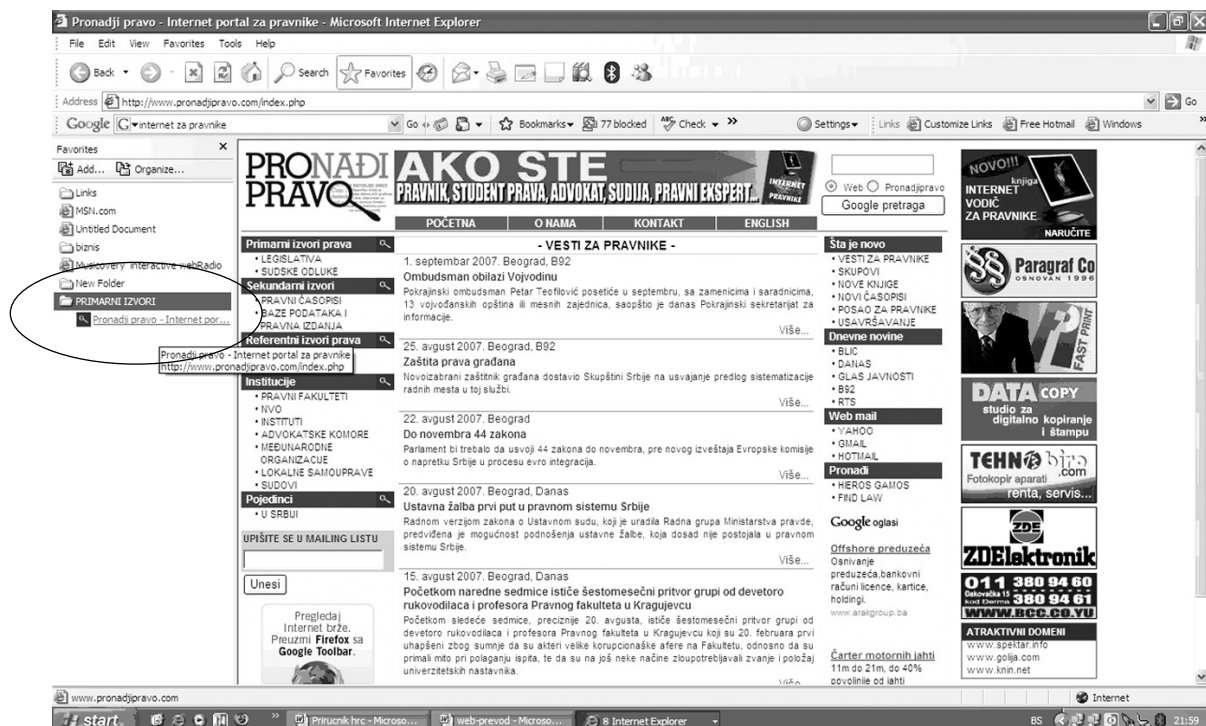
- Otvorimo web preglednik Internet Explorer i kliknemo mišem na Opciju **FAVORITES**
- Potom izaberemo opciju **ORGANIZE** i unutar nje **CREATE FOLDER**

² Klasifikacija je preuzeta iz teksta *Internet za pravnike*, dr. Dragan Prlja, Institut za uporedno pravo, <http://www.informator.co.yu/>

- Umjesto teksta **NEW FOLDER**, koji je u kockici označen plavom bojom, ukucamo ime naše nove fascikle, samo za stranice o legislativama i sudskim odlukama – “**PRIMARNI IZVORI**” – i kliknemo **ENTER**.

- Kad nađemo stranicu čiju adresu želimo pohraniti, opet kliknemo na **FAVORITES**, izaberemo opciju **ADD TO FAVORITES** (dodaj u omiljene linkove), označimo mišem naziv naše fascikle **PRIMARNI IZVORI** i kliknemo na **OK**. Tako smo stvorili sopstveni adresar na računaru.

Korak 2: Pogađanje web adrese

Iako zvuči nadrealno, pogađanje web adrese (stručni naziv je ime domene) je veoma korisna strategija za uštedu vremena i novca pri internet pretraživanju. Većina institucija, organizacija i pojedinaca koji imaju svoju stranicu žele da ona bude lako pronađena i zapamćena, pa će jednostaviti svoju web adresu. Poznata TV voditeljica Oprah svoju stranicu je nazvala www.oprah.com ili proizvođač automobila BMW naravno samo www.bmw.com.

Većina adresa ima ovaj format **www.imedomene.ekstenzija**. Ekstenzije su standardizovane:

po profilu:

.com	– komercijalni sajt
.edu	– obrazovni sajt
.org	– neprofitni sajt
.net	– internet provajder
.gov	– vladin sajt
.nato	– sajt NATO-a
.mil	– sajt vojske SAD
.int	– međunarodni sajt

ili po regionalnoj pripadnosti:

.ba	– Bosna i Hercegovina
.si	– Slovenija
.us	– Sjedinjene Američke Države
.mk	– Makedonija
.de	– Njemačka
.fr	– Francuska
.hr	– Hrvatska

Pokušajte da pogodite adrese institucija Harvard University (S.A.D), Federalnog zavoda za statistiku (FBiH), Agencije za privatizaciju Republike Srpske.

Naprimjer, Ujedinjene nacije su neprofitna organizacija, dakle ekstenzija je .org. Žele biti lako pronađeni, tako da će vjerovatno koristiti skraćenicu, a ne puno ime. Zato bi trebalo da je njena adresa www.un.org i zapravo jeste.

Korak 3: Direktoriji (kataloške mašine)

Direktoriji su najbolji alat kada tragamo za web sajtovima vlada, kompanija, firmi, organizacija, institucija, poznatih ličnosti. Primjerice tražite web sajt Ljekara bez granica; ne znate naslov izvještaja, ali znate koja organizacija ga je objavila; želite da što više saznate o plemenu Dinka u Sudanu ili Billu Clintonu, otvorite jedan od sljedećih direktorija:

- Librarians' Index www.lii.org
- Infomine www.infomine.ucr.edu
- Yahoo! www.dir.yahoo.com

Svi direktoriji omogućavaju jednostavnu i naprednu (**simple** i **advance search**).

Jednostavna pretraga

Kad otvorimo direktorij, pretražujemo njegov katalog sajtova. A ako nemamo puno vremena, u kućicu za pretraživanje ukucavamo ključni termin. Koristimo navodnike kad želimo frazu (zamislite rezultate kad bismo bez navodnika citirali Hamleta *to be or not to be*) i Bulove operatore da suzimo ili proširimo pretragu.

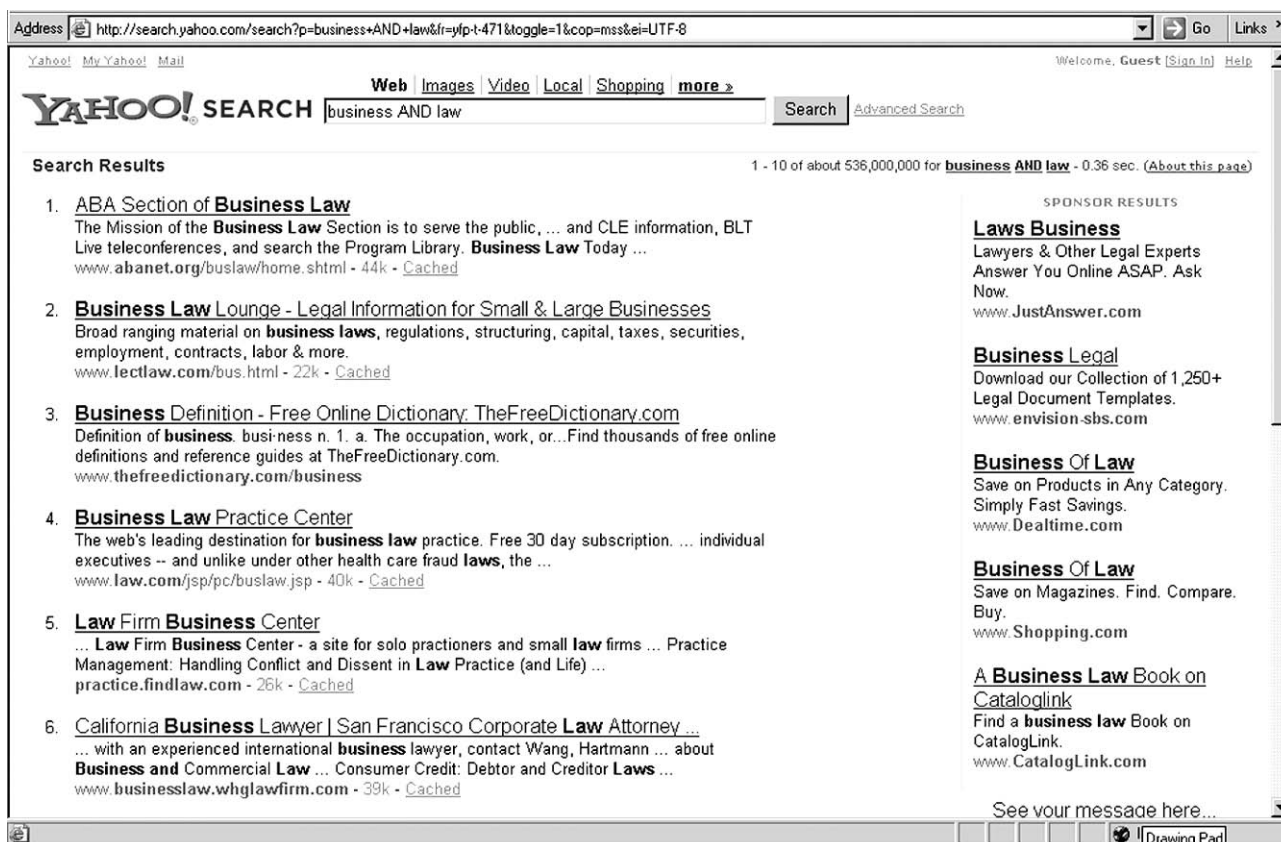
Bulovi operatori su: AND (I) OR (ILI) AND NOT (NE) NEAR (BLIZU)

- **AND** operator koristimo kad želimo rezultat koji sadrži **sve** zadate termine, a ne samo jedan od njih (dakle sužavamo pretragu). Većina mašina ga automatski ubacuje između ključnih termina.

Primjer: Želimo naći sve stranice koje sadrže oba termina **business** i **law** (i biznis i pravo). U kućicu za pretraživanje direktorija Yahoo.com ukucamo **business AND law** i pritisnemo Enter na tastaturi ili kliknemo na **Web Search**:

Kao rezultat dobijamo oko 538.000.000 stranica na kojima se spominju **oba** ova termina.

- **OR** operator služi da proširimo pretragu na dokumente koji uključuju **bilo koji od željenih pojmova**.

Primjer: Želimo pronaći sve sedmične novine, ali nismo sigurni koji termin da koristimo, pa onda u prozorčić Yahoo.com napišemo **novine OR casopisi OR sedmičnici OR nedjeljnici**.

Rezultat je oko tri miliona stranica. Neke od njih sadrže riječ novine, druge časopisi a treće nedjeljnici.

Address http://search.yahoo.com/search_ult=A0geu49ReOpGISo8rRu87UF?ei=utf-8&fr=slp&novine+OR+casopisi+OR+nedeljnici&scqy=4&slp=1 Go Links >>

Yahoo! Mr.Yahoo! Mail

Web Images Video Local Shopping more >

YAHOO! SEARCH novine OR casopisi OR nedeljnici Search Advanced Search

Search Results 1 - 10 of about 3,210,000 for **novine OR casopisi OR nedeljnici** - 0.33 sec. (About this page)

- www.novine.ca - **Novine Toronto, naslovna strana, najcitanije srpske...**
Dnevne vesti - Kanada - Srbija - Svet - Region - Sport - Kultura - Zanimljivosti - **Novine Toronto** ...
BEOGRAD - Vladika Filaret, koji je jutros prebačen u ...
www.novine.ca - 47k - [Cached](#)
- Kakanjske Novine - NASLOVNICA**
Kakanjske **Novine** - www.kakanjske.com Oficijelna stranica Kakanjskih Novina ... O projektu GAP za Kakanjske **novine** govori sekretar Komisije Mirha Kulović ...
www.knovine.com - 22k - [Cached](#)
- Novine - Wikipedia, slobodna enciklopedija**
Novine se kupuju na kiosku ili u prodavnicama. ... **Novine** su najstariji način raširenja vijesti, a u današnjem obliku su nastale ...
bs.wikipedia.org/wiki/Novine - 17k - [Cached](#)
- novine**
CASOPISI PRESS AGENCIJE MAGAZINI SPORT. MAKEDONIA DNEVNE VIJESTI
CASOPISI PRESS AGENCIJE ... Hrvatske **novine**. Hrvatski planinar. Hrvatsko slovo ...
www.angelfire.com/folk/rsk/novine.htm - 75k - [Cached](#)
- SOMBORSKE NOVINE**
Your browser does not support inline frames or is currently configured not to display inline frames.
...
www.somborskenovine.co.yu - 4k - [Cached](#)
- NOVINE II HRVATSKI MEDIJI II ONLINE DNEVNI TISAK II DNEVNI LISTOVI**
NOVINE ONLINE. Hrvatski mediji. Prvi hrvatski indeks online izdanja dnevnih listova. Hrvatski tisak. ... **NARODNE NOVINE**. Narodni list (Zadar) Narodni ...
www.novine.org - 75k - [Cached](#)

Done Internet

- **AND NOT** omogućava **isključivanje** određenih termina. Koristimo ga kad želimo rezultate vezane samo za određeni termin, a ne i one koji se podrazumijevaju uz njega.

Primjer: želimo pronaći sve stranice o pravu, ali ne i pravnicima, pa ćemo postaviti upit **law AND NOT lawyers**.

Rezultat je više od 900 miliona stranica o pravu, ali ne i pravnicima.

To se ne odnosi na sponzorisane sajtove.

Address http://search.yahoo.com/search_ult=A0geu7.1e0p5DwQAx0NyoA?p=law+AND+NOT+lawyers&fr=slp Go Links >>

Yahoo! Mr.Yahoo! Mail

Web Images Video Local Shopping more >

YAHOO! SEARCH law AND NOT lawyers Search Advanced Search

Search Results 1 - 10 of about 938,000,000 for **law AND NOT lawyers** - 0.45 sec. (About this page)

- Law & Order - NBC**
Official **Law & Order** site from the network featuring episode guide, photos, and actor bios.
www.nbc.com/Law_&_Order - 51k - [Cached](#)
- WWW Virtual Library? Law**
Searchable **law** library directory from the Indiana University School of **Law** at Bloomington. Also browsable by topic or information source.
www.law.indiana.edu/v-lib - 5k - [Cached](#)
- law.com Law Dictionary**
Law.com's online Real Life Dictionary of the **Law**. ... The People's **Law** Dictionary by Gerald and Kathleen Hill Publisher Fine Communications ...
dictionary.law.com - 19k - [Cached](#)
- Amazon.com: Law Books: Business, One-L, Administrative Law ...**
... **Law** from a great selection of Books; Subjects, Business, One-L, Administrative ...
Associated Press Stylebook (Associated Press Stylebook and Briefing on Media **Law**) ...
www.amazon.com/Law-Books/b?ie=UTF8&node=10777 - 131k - [Cached](#)
- University of Michigan Law School**
Official site of the University of Michigan **Law** School providing information about admissions, curriculum, faculty and staff, the **Law** Library, and more.
www.law.umich.edu - 25k - [Cached](#)
- Law Definition - Free Online Dictionary TheFreeDictionary.com**
Definition of **law**. **Law**, Bonar 1859-1923. Canadian-born British...Find thousands of free online definitions and reference guides at TheFreeDictionary.com.
www.thefreedictionary.com/law
- Godwin's **Law** - Wikipedia, the free encyclopedia

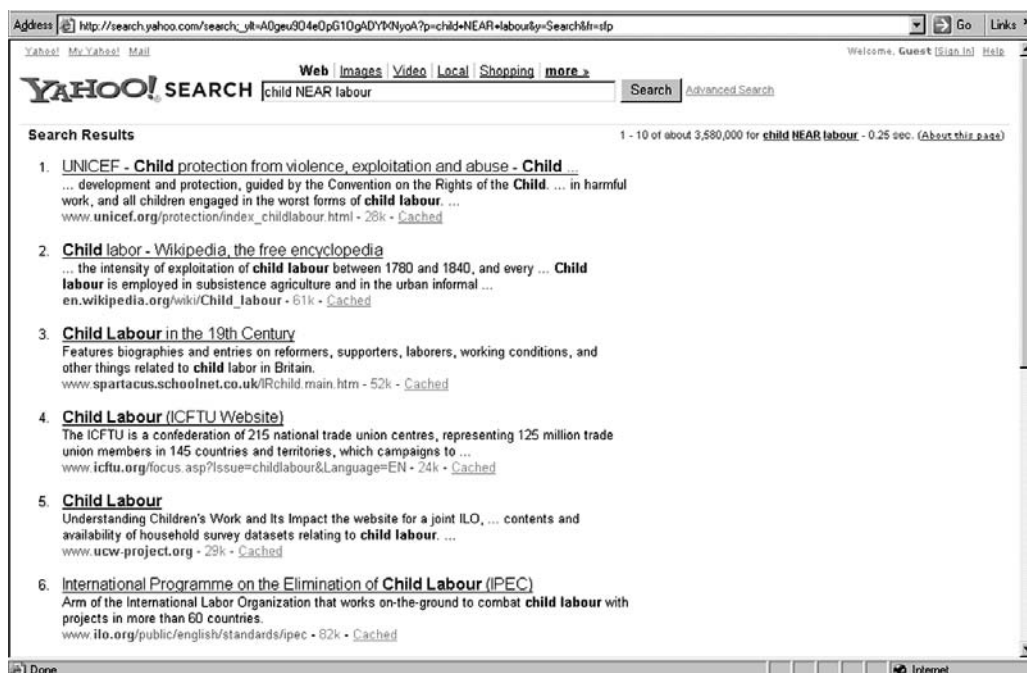
SPONSOR RESULTS

Ask Your **Law** Question Now
Lawyers, Paralegals & Other **Law** Experts help you online asap.
www.JustAnswer.com

[See your message here](#)

Done Internet

- **NEAR** omogućava da nađemo dokument na kojem se traženi termini nalaze na istoj stranici.

Primjer: Hoćemo pronaći stranice sa podacima o djeci prinuđenoj da rade, ali ne posebno sve stranice o djeci, pa sve stranice o radu, pa možda neku stranicu na kojoj su svi ti termini skupa. Postavit ćemo upit u Yahoo kućicu **child NEAR labour** i dobit ćemo 4,5 miliona stranica na ovu temu.

Napredna pretraga – formular i operatori (Advanced Search)

Svaki direktorij nudi napredne opcije pretraživanja za zahtjevnije istraživače – formular i mogućnost korištenja operatora. Formularu se pristupa preko Yahoo.com, klik na link **Advanced Search** ili na **search.yahoo.com**.

Opcije Napredne pretrage na Yahoo:

- **all of these words** (sve ove riječi): koristimo ga kad želimo dobiti rezultat sa SVIM traženim pojmovima, isto kao kad ukucamo u jednostavnu pretragu AND. Kad nas interesuju stranice koje pišu o ljudskim pravima upišemo željene termine i pritisnemo Enter tipku.

all of these words

Rezultat je preko 800.000 stranica na kojima se spominju OBJE riječi, a ne samo jedna od njih, poput Ljudskaprava.com, ljudskaprava.ba, Evropski sud za ljudska prava, Beogradski centar za ljudska prava...

- **any of these words** (bar jedna od ovih riječi): traži rezultate koji sadrže bar neki od zadatih pojmova. Isti rezultat dobijate ako ukucate OR između riječi u jednostavnu pretragu. Ako želimo stranice koje općenito govore o pravima i stranice koje su posvećene ženama, onda izaberemo ovu opciju i ukucamo:

any of these words

Kao rezultat pojavit će se preko 500 miliona stranica od kojih prva reklamira mobitele pod nazivom “Prava stvar”, peta daje citate o ženama, a tek ko zna koja će spomenuti **prava žena**.

- **the exact phrase** (tačna fraza): pomoću ovog operatora nalazite riječi po tačno određenom redoslijedu kako ste ih unijeli – **kao frazu**. Koristimo ga kad naprimjer hoćemo da se sjetimo punog imena bh. političara čiji je čuveni citat “Pravna država od ponedjeljka”. Isti rezultat dobit ćete ako stavite traženu frazu pod navodne znake u jednostavnu (basic) pretragu. Dakle dovoljno je da u ovo polje ukucamo tačan naziv, citat ili stih:

the exact phrase

Rezultat je jedan – novinski tekst o bivšim političarima, između ostalog i o vlasniku ovog citata.

- **none of these words** (nijedna od ovih riječi): pomoću ovog operatora isključujete riječi iz rezultata pretrage. Isto postižete ukoliko stavite NOT između riječi ili simbol – ispred riječi. Trebamo ga kombinovati sa prethodnim formama. Pa tako možemo tražiti, naprimjer, sve informacije o visokim predstavnicima u BiH, ali ne i o najnovijem Lajčaku, što znači da ćemo u polje tačna fraza napisati visoki predstavnici u BiH, a u none of these words Lajčak.

all of these words

the exact phrase

any of these words

none of these words

Rezultat su 24 stranice koje govore o radu ili djelu dosadašnjih visokih predstavnika u BiH, ali ne i trenutnom, bar ne po imenu.

Od ostalih formulara izdvajamo:

- **Site/Domain** (stranica/domena): koristimo ga kad želimo rezultate samo unutar određene stranice ili ekstenzije. Pa, ako nas interesuje šta ima na stranici Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu (www.hrc.unsa.ba) vezano za **ustav** možemo postaviti sljedeći upit:

all of these words any part of the page

only search in this domain/site:

Dobit ćemo jedan rezultat, studiju pod nazivom “Proces ustavnih promjena u BiH” na www.hrc.unsa.ba.

- **File format** (format dokumenta): također možemo ograničiti rezultate na određeni format dokumenta (file format) – vodeći se logikom da će biti postavljeni na webu u onom formatu koji im prirodno odgovara. Tako će budžeti biti skoro uvijek postavljeni u Microsoft Excelu čija je formatna oznaka **.xls**. Ako želimo pronaći budžet Vlade Federacije BiH ukucat ćemo:

all of these words any part of the page

File Format Only find result that are:

Operatori

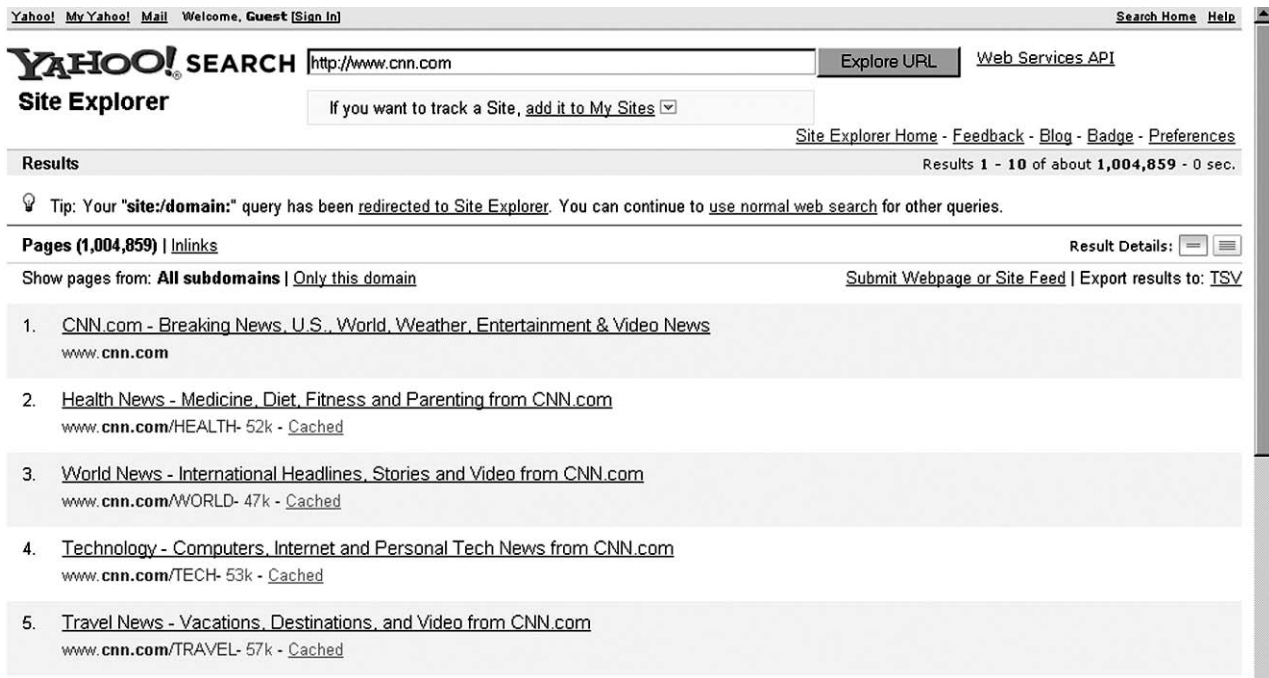
A ako ova forma ne pruža dovoljno preciznu pretragu, uz pomoć operatora možete znatno suziti i poboljšati svoju pretragu u kućici za pretragu. Metaforično gledano, pretraga bez operatora je kao da tražite iglu u plastu sijena samo sa svoje dvije ruke. Upotreba naprednih operatora je kao da pretražujete sijeno sa 1.000 pari ruku.

Operatore koristimo u kućici za jednostavnu pretragu na www.yahoo.com ili search.yahoo.com. No oni nisu razvijeni kao Googleovi, jer prednost direktorija nije tražilica (search box) već katalog. Tako ćemo sad predstaviti dva najzanimljivija, a detaljnije informacije možete pronaći na: <http://help.yahoo.com/l/us/yahoo/search/basics/basics-08.html>

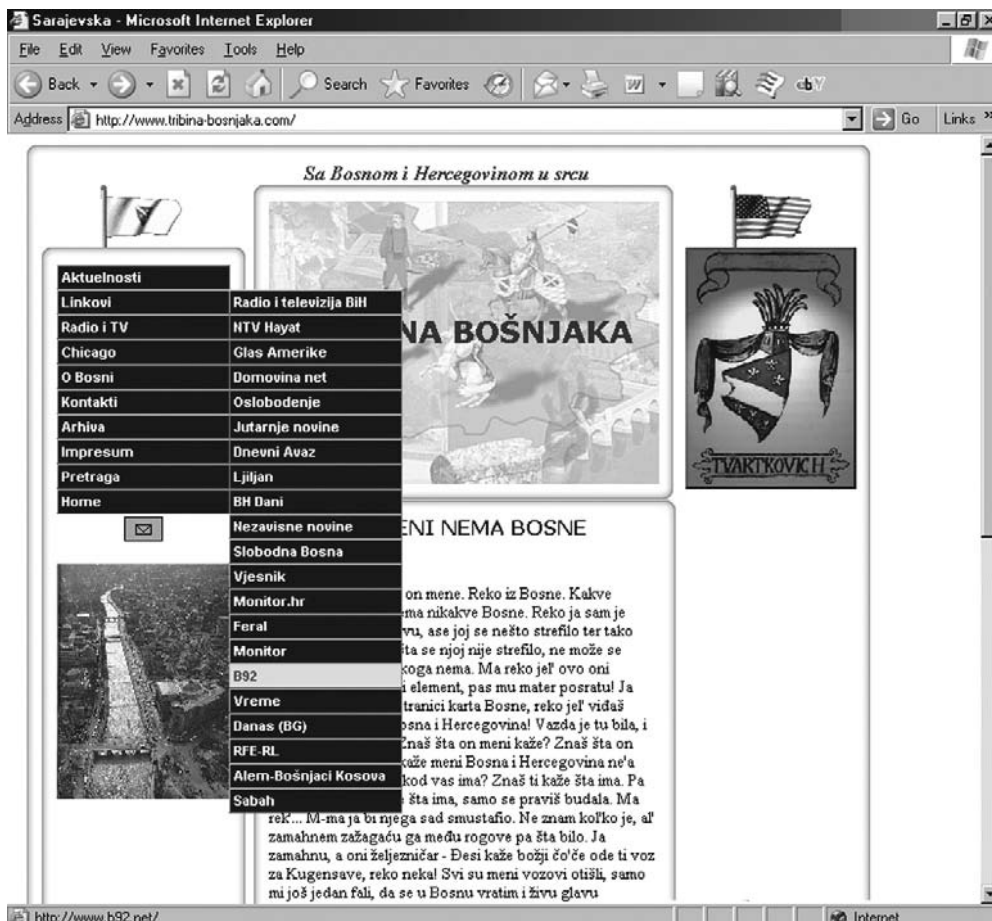
- **site:** ovaj operator koristite ukoliko želite naći sve dokumente u okviru određenog domena (adrese) i njegovih potdomena, dakle šta sve jedna kompanija ili institucija radi i objavljuje. Npr., uvijek nas je zanimalo šta se sve nalazi u okrilju CNN-a, pa ćemo upisati **site:www.cnn.com**.

Rezultat će biti sve stranice koje proizilaze iz matične CNN-ove, kao naprimjer, studentske vijesti na CNN (www.cnn.com/studentnews) ili vijesti za putovanja (www.cnn.com/TRAVEL)

- **link:** koristite kada želite naći stranice koje se linkuju (vezuju) na onu koja vas zanima. Dobar je za istraživanje popularnosti institucije, organizacije ili pojedinca, kao i za provjeru nečije referentnosti. Kad bismo vidjeli da se niko nije vezao na web stranicu nekog medija, opravdano

bismo posumnjali u njegovu korisnost. Npr., naš upit **link:www.b92.com** pokazat će nam da širok krug korisnika ovaj medij smatra relevantnim, od Tribine Bošnjaka do pretraživača Srpk0, te su ih pohranili u svoju biblioteku relevantnih linkova.

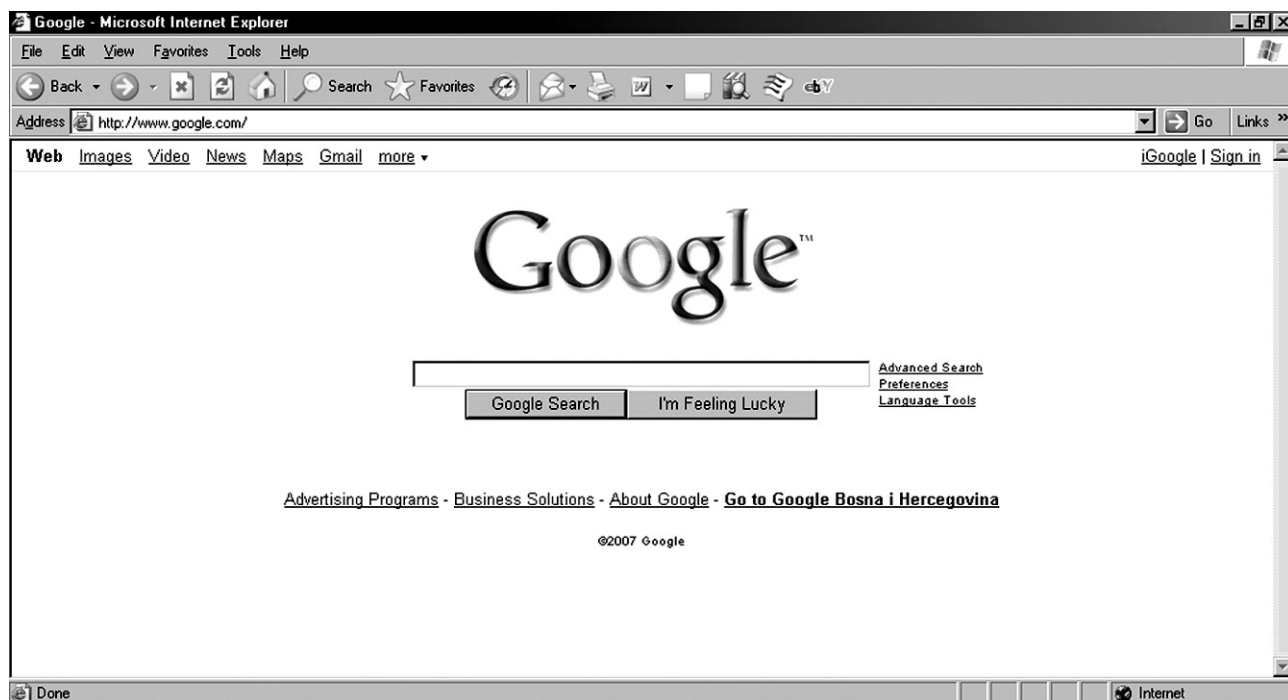
Korak 4: Tražilice

Indeks tražilica sadrži puni tekst (svaku riječ) web stranica koje je pohranio tako da je omogućena laka pretraga po ključnim riječima. Najpopularnije mašine, poput **Google.com**, **Ask.com**, **Altavista.com**, **AlltheWeb.com**, omogućavaju traženje i audio i video dokumenata, mapa ulica i gradova, Excell dokumenata. Međutim, svaka od njih ima svoju specifičnu opciju s kojom nastoji biti konkurentna na tržištu, pa je tako *differentia specifica* **Altaviste** opcija za prevod rečenica i tekstova sa 12 jezika *Babel fish*, kod **Ask**-a operator *encyclopedia*...

Kao i direktorij, i tražilice imaju opcije jednostavne i napredne pretrage. Iako većina koristi iste ili slične operatore, Googleove pretrage, kao i operatori, trenutno najrazvijeniji.

Jednostavna pretraga

Google je, trenutno, najpopularnija mašina za pretraživanje sa više 200 miliona pretraga dnevno i više od osam milijardi stranica koje bi isprintane činile brdo visočije od 500 km. Na Google.com pristupamo njegovoj Tražilici (postoje i lokalni Googleovi poput google.ba i google.hr, koji će tražiti rezultate samo na bosanskom ili hrvatskom jeziku).

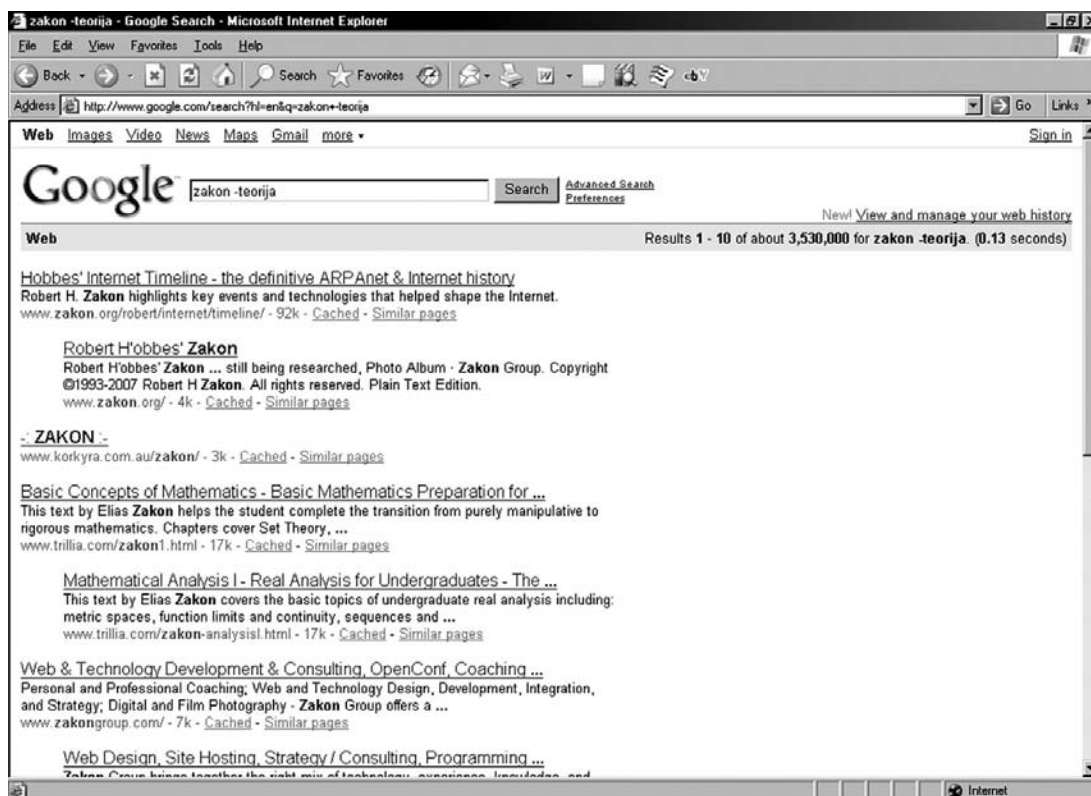

Da bismo profilisali pretragu, u kućicu za pretraživanje na početnoj stranici upisujemo ključne riječi uz upotrebu nekog od sljedećih jednostavnih operatora, koji funkcionišu po principu Bulove logike:

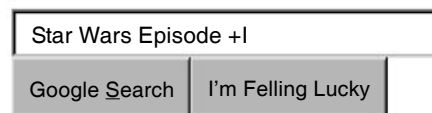
- **Operator – (minus):** Koristimo ga kad želimo isključiti određeni termin iz naše pretrage, koji se često podrazumijeva uz našu ključnu riječ, pa se pojavljuje u rezultatu. Na primjer želimo istraživati stranice posvećene terminu zakon ali ne i zakonskoj teoriji, onda ćemo upisati **zakon –teorija**. Pri ukucavanju ne odvajamo minus od termina kojeg ne želimo.

Nakon upita i pritiska tipke Enter kao rezultat pojavit će se sve stranice koje sadrže riječ **zakon**, pa tako i ona o instruktoru plesa pod imenom **Steve Zakon-Anderson** (www.neffa.org/grid/perfs/Steve_Zakon-Anderson.html), kao i o Općem poreznom Zakonu Republike Hrvatske (www.poslovniforum.hr/zakoni/opci_porezni_zakon.asp)

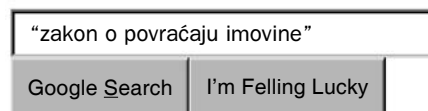

- **Operator + (plus):** služi za uključivanje termina koji je uobičajena riječ u jeziku, pa postoji opasnost da je tražilica ne nađe jer je programirana da ignoriše uobičajene riječi. Najčešće je to problem sa pretragom na engleskom jeziku. Mašina primjerice ne razaznaje kad je znak “I” rimski broj jedan, a kad lična zamjenica “JA”. Ako želimo, naprimjer, sve podatke o prvoj epizodi filmskog serijala Star Wars upisat ćemo Star Wars episode +I, da bismo bili sigurni da ćemo dobiti podatke o prvoj epizodi, a ne neke rezultate koji govore o nečijem “JA”.

Na listi rezultata učit ćemo odmah stranice i potstranice posvećene samo prvoj epizodi, poput www.starwars.com/episode-I.

- **Operator za frazu “ ”** (navodnici) – kad znamo šta tačno tražimo – citat, zakon ili stih koristit ćemo navodnike. Na taj način tražilicu upozoravamo da želimo rezultat na kojem željeni termini stoje u tačno onom redoslijedu kako smo ih i napisali. Tako i u slučaju da nam zatreba srbijanski *Zakon o povraćaju imovine* napisat ćemo puni naziv zakona između navodnika.

Prvi od rezultata jeste set dokumenata i nacrti posvećenih ovom Zakonu na stranici <http://www.liga.org.yu/Zakon.htm>.

I'am feeling lucky je kratica za pretraživanje, nešto poput brze kase u tržnom centru – ako ukucate željeni termin u jednostavnu pretragu, na primjer ICTY i kliknete na ovu opciju Google će vas odvesti samo na jednu stranicu, ona koja je najčešće tražena na tu temu. U ovom slučaju to je glavna stranica Tribunala.

Napredna pretraga – formular i operatori (Advanced Search)

Većina tražilica je preuzela Googleovu jednostavnost, preglednost i opcije naprednog pretraživanja tako da je dovoljno savladati ovu naprednu pretragu za korištenje svih ostalih. Kao i kod direktorija može se koristiti već gotov formular (**Advanced Search**) ili napredni operatori u kućici za pretragu.

Opcije koje nudi formular za naprednu pretragu na Google-u:

- svi termini;
- tačna fraza;
- rezultati koji sadrže najmanje jednu od napisanih riječi;
- rezultati koji NE sadrže niti jednu od napisanih riječi;
- rezultati napisani na određenom jeziku;
- rezultati kreirani u određenom formatu;
- rezultati ažurirani (update) u određenom vremenskom periodu;
- rezultati koji sadrže brojeve u određenom rasponu;
- rezultati u okviru određenog domena ili websitea;
- rezultati koji ne sadrže materijal “za odrasle”.

Do ovog tipa pretraživanja dolazite tako što kliknete jednom na **Advanced Search** na **Google.com** (tzv., **Google homepage**). Nakon što kliknete na pomenuti link prikazat će vam se ova stranica:

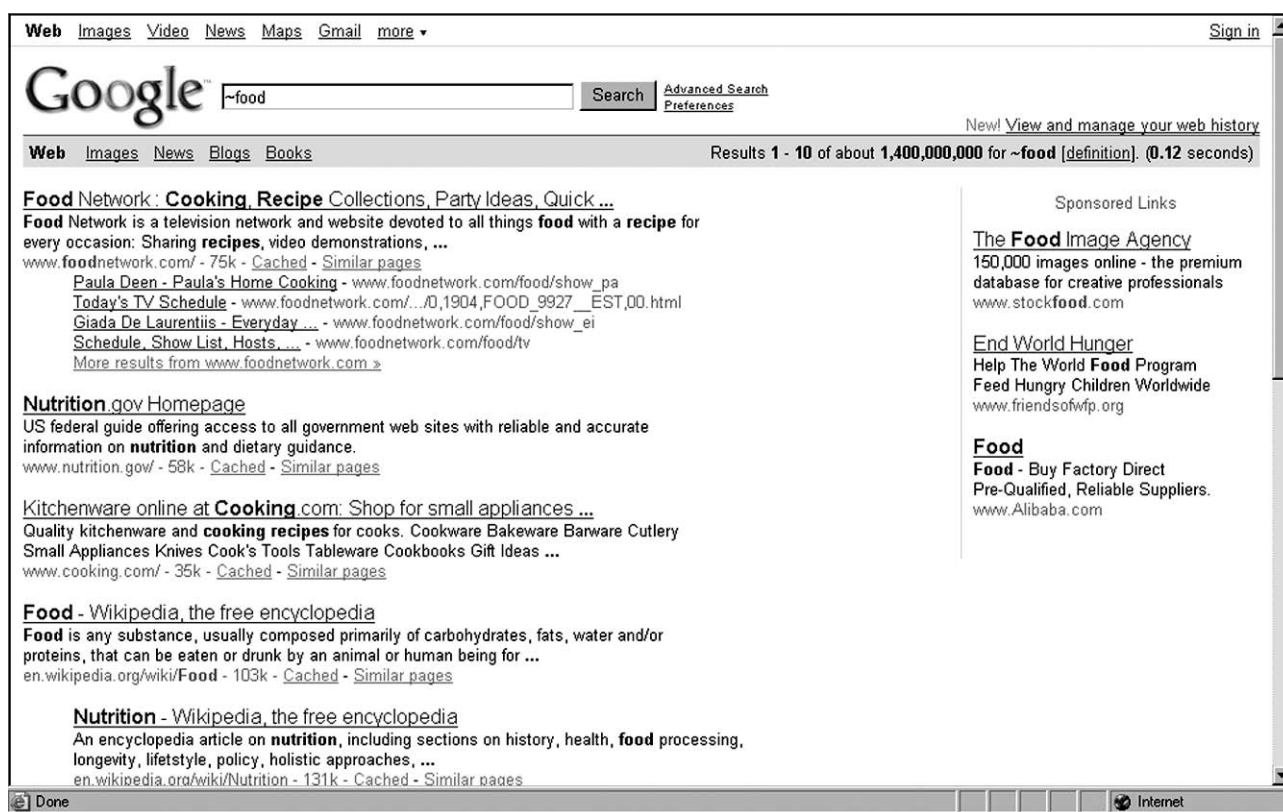
Ovaj formular je prilično sličan Yahoo-ovom tako da kad savladate jedan, lako je nastaviti raditi i na drugom.

Operatori

Svoju pretragu možete poboljšati korištenjem operatora u okviru napredne pretrage bilo da ih sami ukucate ili da ih izaberete sa stranice za napredno pretraživanje (**Advanced search page**). Operatori kojima se možete na taj način služiti su sljedeći:

- **Operator ~ pretraga sinonima (Synonym Search):** Ukoliko u vašu pretragu, osim termina kojeg tražite, želite uključiti i njegove sinonime, onda ispred termina koji tražite stavite znak “~”. Tako radite i kad vas interesuju činjenice o hrani, kao i sve izvedenice iz ključnih riječi činjenica i hrana:

Na ovaj način proširujete pretragu i sa pojmovima: nutrition, cooking, recipe, recipes...

- **Operator OR – (ILI):** Ukoliko želite da nadete stranice koje uključuju jedan od termina koje tražite, dodajte velikim slovima napisano **OR** između njih. Naprimjer, kad budete odlučivali gdje želite na odmor, u London ili Pariz, preporučujemo upotrebu ovog operatora. Dobit ćete sve stranice o odmoru u Londonu odvojeno od stranica posvećenih Parizu, poput *Beautiful Paris apartment for Paris vacation rental*.

- **Operator Site (pretraga domena):** Ovaj operator omogućava da svoju pretragu ograničite na informacije sa određenog web sajta, tako što ćete ukucati termin koji tražite, pa iza njega riječ “site”, te dvotačku iza koje unosite naziv domena (adresu site-a), kao što smo radili u Yahoou.

Ako neko od vaše djece bude želio uputiti prijavu za studiranje na Stanford Univerzitetu onda ćete postaviti slijedeći upit:

Web Images Video News Maps Gmail more ▾

Google [Advanced Search](#)
[Preferences](#)

Web Results 1 - 10 of about 25,100 f

Stanford University: Admission
The Undergraduate **Admission** website offers information about academic preparation, how to obtain **admission** materials, and an online application. ...
www.stanford.edu/home/admission/ - 11k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

Office of Graduate Admissions
Information on programs and degrees, and steps to apply for graduate study.
gradadmissions.stanford.edu/ - 12k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

Stanford | Undergraduate Admission
2005 STANFORD UNIVERSITY. ALL RIGHTS RESERVED. STANFORD, CA 94305. (650) 723-2300. TERMS OF USE COPYRIGHT COMPLAINTS. WEBSITE PRODUCTION BY STANFORD DESIGN ...
admission.stanford.edu/ - 5k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

Department of Statistics: Our Brochure - Stanford University
For a broader view, we asked each of our other faculty to describe their interests briefly. To learn more, you'll have to phone, e-mail, write or visit! ...
www-stat.stanford.edu/brochure/part4.html - 35k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

Admission Criteria: Admission: MBA: Stanford GSB
Admission Criteria. What Are We Really Looking for? We're looking for outstanding individuals, and the very qualities that make you different from all of ...
www.gsb.stanford.edu/mba/admission/admission_criteria.html - 25k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

Ili, dobiti odgovor na pitanje u kojoj mjeri i u kojem kontekstu se na web stranici Ministarstva vanjskih poslova BiH pominje “budžet” (budžet site:mvp.gov.ba)

Web Images Video News Maps Gmail more ▾

Google [Advanced Search](#)
[Preferences](#)

Web Results 1 - 2 of 2 from www.mvp.gov

saopštenje
Njegov **budžet** je bio 3,2 miliona evra. Posljednji, šesti okvirni program lansiran je krajem 2002. godine i traje do kraja 2006. godine sa ukupnim budžetom ...
www.mvp.gov.ba/HTML/Arhiva/Bos/Saopstenja_Juni_2k4.htm - 105k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

[PDF] DANI: Gospodine Lagumdžija, kako spavate posljednjih dana?
File Format: PDF/Adobe Acrobat - [View as HTML](#)
Novac od prodaje išao bi u **budžet** Federacije i bio upotrijebljen, kako za razvojnu funkciju tog kraja i tog regiona kao i Federacije, ...
www.mvp.gov.ba/HTML/Intervju.pdf - [Similar pages](#)

[Search within results](#) | [Language Tools](#) | [Search Tips](#) | [Dissatisfied? Help us improve](#)

©2007 Google - [Google Home](#) - [Advertising Programs](#) - [Business Solutions](#) - [About Google](#)

- **Operator .. – (pretraga reda brojeva / Numrange Search):** Ovaj operator omogućava da tražite rezultate koji sadrže brojeve date u određenom redoslijedu ili rasponu. Način na koji se možete služiti ovim operatorom je sljedeći: ukucate dva broja odvojena međusobno dvjema tačkama (bez razmaka!) zajedno sa terminom koji želite. Ovaj operator možete koristiti bilo da tražite raspon u datumu, težini, cijeni... Jedino što morate specificirati je jedinica mjere ili neki drugi indikator kojim se označava šta u stvari dati broj predstavlja. Kao naprimjer:

Na ovaj način možete potražiti i laptope (prijenosne kompjutere) u rasponu cijena od 1.000 do 5.000 eura:

The screenshot shows a Google search interface with the search term "laptop EUR 1000...5000". The results are displayed under the "Web" tab, showing the first 10 of a total of 10 results. The results are from eBay.ie and list various laptop models and prices in EUR, including items like "Desktop PC Laptop PsP Ipod", "Apple Macintosh PowerBook G4 15" 1.5GHz Laptop", and "DELL PC Laptop LCD Inspiron 1501".

Specifični operatori

Osim standardnih, prethodno navedenih operatora, Google vam omogućava naprednu pretragu i korištanjem dodatnih, specifičnih operatora u obliku upita (**query**-ja) specifičnih za Google. Specifični operatori kojima se možete služiti na Google su sljedeći:

- **Cache** – ovaj operator omogućava da pronadete stranice koje možda više ne postoje. Često se desi da u trenutku kad vam treba određena stranica ona ne radi. Upit **cache: adresa stranice** će prikazati verziju web stranice koju Google sadrži memorisanu u svom indeksu; jer Googleovi web roboti, kada naiđu na određenu stranicu, oni je "uslikaju" i pohrane u arhiv. Veoma je bitno da ne stavljate razmak između "cache:" i naziva web stranice, tj. URL-a. U primjeru možete vidjeti cache stranice www.coe.int na dan 12. septembra 2007. godine.

Council of Europe - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Favorites Tools Help

Address <http://209.85.135.104/search?hl=en&q=cache%3Awww.coe.int> Go Links »

This is Google's cache of <http://www.coe.int/> as retrieved on 12 Sep 2007 19:55:10 GMT. Google's cache is the snapshot that we took of the page as we crawled the web. The page may have changed since that time. Click here for the current page without highlighting. This cached page may reference images which are no longer available. Click here for the cached text only. To link to or bookmark this page, use the following url: <http://www.google.com/search?hl=en&q=cache%3Awww.coe.int>

Google is neither affiliated with the authors of this page nor responsible for its content.

Council of Europe
www.coe.int

HOME SEARCH CONTACT US EMPLOYMENT MULTIMEDIA INTRANET LANGUAGE

47 member states

THE COUNCIL OF EUROPE IN BRIEF
FACTS AND FIGURES

A-Z INDEX
SITE MAP

INSTITUTIONS

Committee of Ministers
Chair: Serbia
Parliamentary Assembly
Congress of Local and Regional Authorities
Commissioner for Human Rights
European Court of Human Rights
Conference of INGOs

SECRETARIAT

Mission

Search the news

The News (Site updated Wednesday, September 12, 2007 | 16:30)

Terry Davis: Europe is threatened by bigots - not by Islam

[11/09/2007 15:30:00] "Europe and its values are under threat but the danger is not coming from Islam," said Secretary General Terry Davis, on 11 September, following plans to hold a march in Belgium against Islamisation in Europe. "Our common European values are undermined by bigots and radicals, both islamists and islamophobes, who exploit fears and prejudice for their own political objectives," he added. (more ...)

Conference of national and regional parliamentarians in Europe
[07/09/2007 16:30:00] National parliamentarians and their equivalents from regional assemblies across Europe will gather in Strasbourg on 12 September for a major international conference on "Representative democracy, European affairs and active citizenship". The conference will be followed on

Campaign for Violence against Women: Seminar in Skopje
[05/09/2007 10:00:00] The fourth regional seminar of the Campaign to be held on 11-12 September 2007 in Skopje, "the former Yugoslav Republic of Macedonia," will discuss how women can be properly protected by the authorities. The seminar will also focus on protection and specialised support

Upcoming Events

16 Sept. - Strasbourg
Open Day

20-22 September
European Heritage Days

27-30 September
Cultural Routes

Diaries

The week in brief
The year in brief

Press Room

All our press releases

Our Files

Our Interviews

Multimedia

Done Internet

Možemo koristiti ovaj operator i kad imamo aktuelan rezultat, ali zbog sporosti računara i konekcije, ili kvara na stranici, ne možemo otvoriti željenu stranu. Tada na stranici sa rezultatima (tzv. **Google's main results page**) kliknete na već ponudenu opciju **Cached**.

Address <http://209.85.135.104/search?hl=en&q=vije%CC%87e+evrope>

Web Images Groups News Scholar more »

Google vijeće evrope Search Advanced Search Preferences

Web

Council of Europe
The Council of Europe gathers 47 Member States, that is to say the near total of the countries of the European continent. Its objective is to create common ...
www.coe.int/ - 82k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

CoE Field Office Sarajevo - Naslovnica
CoE, **Vijeće evrope**, savjet **evrope**, BiH, filed office, coe bih, council, council of europe, evropa, europa, evropska, **evropski**, Sarajevo, **vijeće evrope** u bih ...
www.coe.ba/ - 53k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

[doc] **VJEĆE EVROPE**
File Format: Microsoft Word - [View as HTML](#)
Savjetodavna posjeta je bila zasnovana na inicijativi Parlamentarne skupštine **Vijeća Evrope**, koja je 23. juna 2004. godine usvojila Rezoluciju 1384 o ...
www.coe.ba/pdf/Savjetodavna_posjeta_VE-izvjestaj-bos.doc - [Similar pages](#)

- **Link** – ovaj upit će vam izlistati sve web stranice koje imaju linkove na web stranicu koju ste specificirali (pogledati prethodno poglavlje). Jedan način korištenja ovog upita je da ukucate link: i web stranicu za koju tražite informacije (npr., **link:www.google.com**). Drugi način je da idete na stranicu **Advanced Search** i u okviru nje na **Page Specific Search > Links**. Veoma je bitno da kod prvog načina upotrebe ovog operatora ne stavljate razmak između “link:” i URL-a web stranice. U primjeru ispod vidite ko sve na svojoj stranici ima link na stranicu Ujedinjenih nacija. Na stranici sa rezultatima je podatak da taj link posjeduje preko 27.300 stranica.

Address http://209.85.135.104/search?hl=en&q=link%3Awww.un.org&btnG=Search

Google Web Images Groups News Scholar **more »**

link:www.un.org [Advanced Search](#)
[Preferences](#)

Web Results 1

Tip: Save time by hitting the return key instead of clicking on "search"

[United Nations Statistics Division](#)
The United Nations Statistics Division. The Statistics Division's main functions are: the collection, processing and dissemination of statistical ...
unstats.un.org/unsd/aboutus.htm - 11k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

[United Nations Statistics Division - Trade Statistics](#)
Distributive Trade Statistics (DTS). Methodology DTS · Towards revised International Recommendations on DTS. International cooperation ...
unstats.un.org/unsd/trade/collection.htm - 24k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

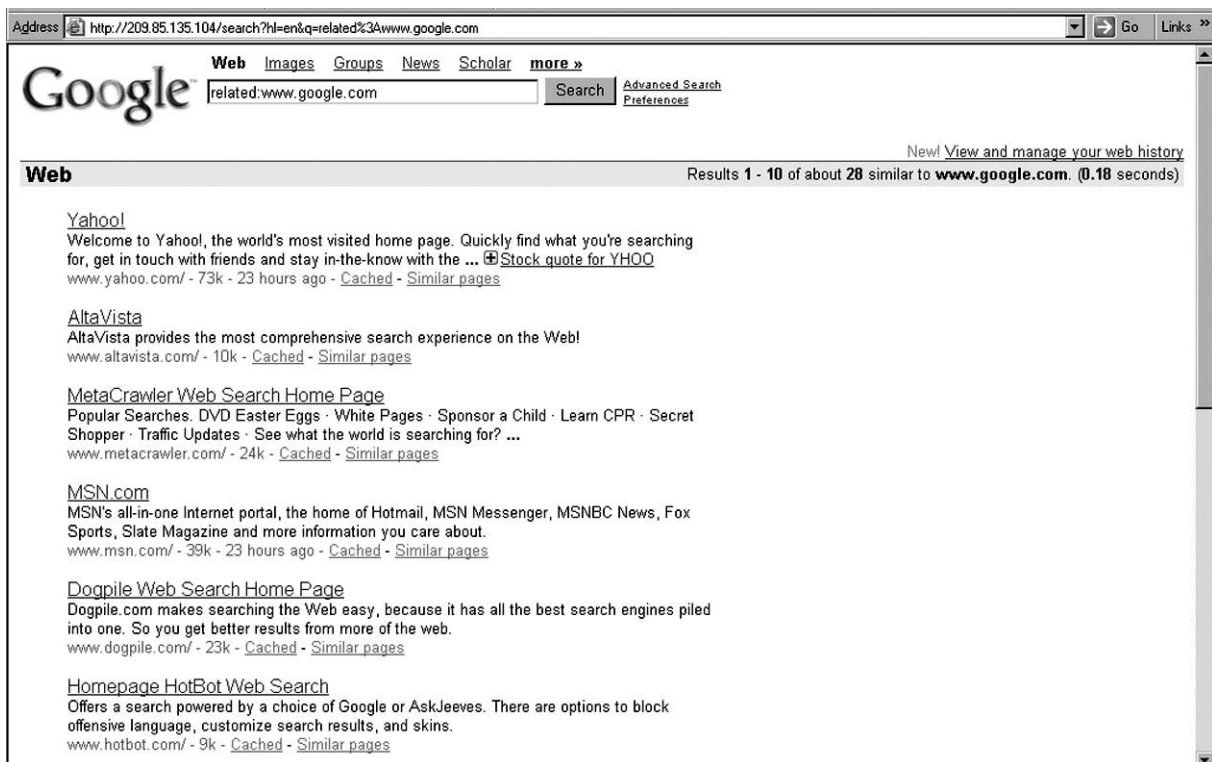
[World Summit on the Information Society](#)
WSIS IMPLEMENTATION. « Back to WSIS implementation by Action Line. Cluster of WSIS-related events, 14-25 May 2007, Geneva, Switzerland ...
www.itu.int/wsis/implementation/cluster2007.html - 29k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

[UN Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment ...](#)
UN Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court. Adopted Rome Statute of the International Criminal ...
www.un.org/ficc/main.htm - 4k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

[UN Office for Partnerships | Advisory Board](#)
Quick Facts. What is UNFIP? Overview · Advisory Board · Staff · UNFIP/UNF Partnership Report · A Selection of Partnership Initiatives · Brief Overview of ...
www.un.org/unfip/YAdvisoryBoard.htm - 26k - [Cached](#) - [Similar pages](#)

[United Nations Division for Sustainable Development - Documents](#)
2006. A/RES/61/196, Follow-up to and implementation of the Mauritius Strategy for the Further Implementation of the Programme of Action for the Sustainable ...

- **Related** – Upit **Related** će izlistati sve web stranice slične onoj koju ste specificirali u upitu. Jedan način upotrebe ovog upita je da ukucate related: i web stranicu koju želite i to bez razmaka između to dvoje (npr., **related:www.google.com**). Drugi način je da na stranici sa rezultatima (Google's main results page) kliknete na opciju “Similar Pages”. Treća opcija je da idete na stranicu i u okviru nje na **Page Specific Search > Similar**. U primjeru ispod vidite rezultat na pretragu related:google.com, jer nas zanima koje su još mašine korisne poput ove. Tako su na listi sa rezultatima vidljivi “slični” sajtovi Google-u: Yahoo, Altavista....

- **Info** – upit **info:** služi kako bismo dobili neke informacije koje Google posjeduje o datoj web stranici. Pristup ovom operatoru je moguć ako ukucate info: i web stranicu koju tražite bez razmaka između to dvoje (npr. **info:www.google.com**), a drugi način je da jednostavno ukucate URL web stranice u Googleov pretraživač.
- **Define** – ukoliko se služite upitom **define:**, dobit ćete kao rezultat definicije riječi koju ste ukucali. Definicija će se odnositi na čitavu frazu koju ste ukucali, tj. uključice sve riječi i to tačno po redoslijedu kojim ste ih unijeli, te sugerisati sinonime i varijacije. **Define:brand** dat će vam definicije ove riječi koja je danas ušla u sve pore ljudskog stvaranja iako mnogi nisu sigurni šta ona tačno znači.
- **Stocks** – ukoliko započnete vaš upit sa operatorom **stocks:**, Google će ostatak termina u upitu tretirati kao ključne simbole identifikacije i prikazat će vam stranice koje pokazuju identifikacijske informacije za date simbole. Npr. **stocks: intc yhoo** će vam prikazati informacije o Intelu i Yahoo (da bi upit bio ispravan morate ukucati identifikacijske simbole a ne naziv kompanije!). Također, ove informacije možete dobiti i ako ukucate samo identifikacijske simbole (npr. intc yhoo) i zatim kliknete na **Show stock quotes** u okviru stranice sa rezultatima pretrage.
- **Allintitle** – operator **allintitle:** ograničava rezultate pretrage na one koji sadrže sve tražene riječi u naslovu dokumenta. Kad bismo željeli pronaći biznis vijesti, logično je da su najbolji izvori oni koji su posvećeni tim temama i žele da se i iz naslova stranice vidi čime se bave. Dakle, potražiti ćemo stranice koje u svom nazivu sadržavaju te dvije riječi, pa ćemo napisati **allintitle:biznis vijesti**.

allintitle:biznis vijesti

Iz rezultata vidimo da sajt Eni News ima stranicu koja u svom nazivu sadrži oba tražena termina. Jedan od rezultata:

Eni News – Više na temi – **Biznis vijesti...** ← → NASLOV DOKUMENTA
 Srijeda, 05 Septembar 2007. SARAJEVO - Danas je u Zemaljskom muzeju održana svečana akademija kojoj su prisustvovala mnoge ugledne zvanice i naši nagrađeni ...
 www.eni-news.com/Eni
 -news/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=14&Itemid=52 - 46k - Cached -
[Similar pages](#)

Ovaj rezultat ćete dobiti i ukoliko idete na stranicu **Advanced Search**, pa u okviru nje na **Advanced Web Search > Occurrences**.

- **Intitle** – ukoliko želite stranicu koja će u **naslovu dokumenta** imati jedan određen termin, a dalje u tekstu drugu riječ, uključite operator **intitle:** iza kojeg ćete ukucati termine. Prvi termin do operatora će se naći u naslovu, a ostali u tekstu. Ako vas zanimaju saopštenja OHR-a (Ureda visokog predstavnika u BiH), a još više ko ih prenosi, možete ukucati **intitle:OHR saopštenja**.

intitle:OHR saopštenje	Search
------------------------	--------

Iz dolje navedenog rezultata možemo vidjeti da su “Nezavisne novine” objavile vijest o OHR saopštenju u dokumentu pod nazivom “OHR produžio zabranu za raspolaganje državnom imovinom”.

Jedan od rezultata:

OHR produžio zabranu za raspolaganje državnom imovinom – Ekonomija ...
 Kako se navodi u **saopštenju**, trajanje privremene zabrane, prvobitno donesene 18. marta 2005. godine, produženo je izmjenama i dopunama zakona BiH, ...
 www.nezavisne.com/vijesti.php?meni=5&vijest=585 - 15k - Cached - Similar pages

- **Allinurl** – Koristit ćemo ovaj operator kad želimo web adrese (URL) koje sadrže određene riječi. Korisna je za istraživanja, recimo, ko sve ima stranicu posvećenu White Poweru (“bijeloj moći”) ili određenom pravu. Ove rezultate možete dobiti i ako idete na stranicu **Advanced Search** i u okviru nje na **Advanced Web Search > Occurrences**.

allinurl:pravo manjine	Search
------------------------	--------

Rezultat pretraživanja
 BROJ, AUTOR, NASLOV._1_, KYMLICKA, Will, Politis in the Vernacular : nationalism, multiculturalism and citizenship / Will Kymlicka. – ...
 library.foi.hr/m3/jrez.asp?B=372&K=P&Upit=**MANJINE-PRAVO** - 17k - ← → URL (ADRESA)

- **Inurl** – ukoliko koristite ovaj operator u vašem upitu, onda će vam se kao rezultati pretrage pojaviti svi dokumenti koji sadrže prvu riječ u URL-u, a prateću u dokumentu. Kad nas zanimaju, općenito, dokumenti o presudama u Makedoniji zatražit ćemo od Googlea:

inurl:presuda makedonija	Search
--------------------------	--------

Presuda

(2) Uvodot na presudata sođr`i: nazna~uvawe deka presudata se izrekuva vo imeto na gra|anite na Republika **Makedonija**, naziv na sudot, ime i prezime na ...
www.covekovi-prava.gov.mk/html/presuda.htm – 19k – [Cached](#) – [Similar pages](#)

Operatori se mogu **kombinovati medusobno**, npr. u Google upit inurl:pravosudje -domain:ba izbacit će sve stranice koje u svojoj adresi imaju riječ PRAVOSUĐE ali nisu iz BiH.

Korak 5: Meta i specijalne mašine za pretraživanje

Meta-mašine

Kod meta-mašina (pretraživača) ukucavamo ključne riječi u jedan prozor za pretraživanje da bi ona simultano pretražila baze podataka drugih tražilica za nas. Meta-pretraživači ne posjeduju sopstvenu bazu podataka.

Među najpoznatijima su: Clusty (www.clusty.com), Dogpile (www.dogpile.com),
 Kartoo (www.kartoo.com) i Metacrawler (www.metacrawler.com).

Prednost im je što traže više nego obični pretraživači i/ili direktoriji predmeta odjednom i zatim kompiliraju rezultate na odgovarajući način, ponekad usklađujući sve rezultate u jedinstven format i listu. Neki nude dodatne olakšice, kao npr. mogućnost rafinirane pretrage, označava koji su pretraživači ili direktoriji korišteni, vrijeme provedeno pri korištenju svakog, itd. Neke od njih morate downloadovati i instalirati na vašem kompjuteru, gdje većina radi kao tzv. server-side aplikacije.

The screenshot shows the Metacrawler search engine interface. At the top, there is a search bar with a "SEARCH" button and a "Go" button. Below the search bar, there are links for "Web", "Images", "Audio", "Video", "News", "Yellow Pages", and "White Pages". There is also a checkbox for "Exact Phrase" and links for "Advanced" and "Preferences".

The main content area is titled "Advanced" and contains the following sections:

- Advanced**: A section with a "Please note" warning that settings are applied to this search only and can be changed in the "Preferences" page.
- Quick Web Search**: A section titled "Qualify Your Search" with four radio buttons: "All of these words", "The exact phrase", "Any of these words", and "None of these words". Each radio button is followed by a text input field. A "Search" button is located below these fields.
- Additional Web Search Options**: A section titled "Language Filter" with a dropdown menu set to "Any Language".
- Date**: A section with a label "Date" and a description "Select the range of date that a particular article was published." followed by a date range input field.

Nudi jednostavnu i naprednu pretragu, s tim što su njihove mogućnosti mnogo manje od tražilica ili direktorija, pa tako i broj operatora s kojima se naša potraga sužava ili proširuje. Snaga meta-pretraživača je u količini rezultata i broju izvora. Operatori koje koriste su većinom oni koje ste savladali sa Googleom. Potražite **Help** stranicu ili **Search Preferences** za detalje.

Specijalne mašine za pretraživanje

Postoji na hiljade specijalnih mašina za pretraživanje koje su posvećene tačno određenoj temi ili oblasti ljudskog interesovanja. Kreiraju ih stručnjaci, institucije i "obični" ljudi koji žele na jednom mjestu sakupiti sve informacije povezane sa tematikom, kao što je slučaj sa fanovima serije "Zvezdane staze". Ne postoji standardan obrazac korištenja njihovih resursa, već preporučujemo da na svakoj koju posjetite potražite kategorije **Advanced Search**, **Preferences** i **Help** za dodatne upute pri pretraživanju. Često su mješavina kataloga i tražilice.

Naprimjer, **Sexcriminals** (sexcriminals.com) je specijalni direktorij posvećen samo informacijama iz oblasti seksualnih prestupa u Sjedinjenim Američkim Državama. Između ostalog nudi Registar seksualnih prestupnika, bazu podataka i statističke podatke, pomoć žrtvama seksualnog nasilja, bazu policijskih stanica i agencija za zaštitu.

SEXCRIMINALS.COM
Sex Offender Registries, Sex Offenders Search, News, Info and Discussion

Home | Sex Offender Registry | Megan's Law | Forums (Message Boards) | News Archive
AMBER Alert | Law Enforcement Agencies | Directory of Sites | Polls | Library | Glossary | More Resources | Login | About Us

Current Polls
If there was a mass exodus of released convicted sex offenders from the United States to another country, due to how they perceive they're treated by the U.S. government and society, how would you feel?
Vote | More Polls

Featured News
Feds: Teen sex tape is child pornography
Pownal woman denies falling to regist...
Sex offender charged in child porn case
Convicted sex offender sought in SoCa...
State to modify sex offender classifi...
Sex offender answers door naked; qirl...
Ex-teacher pleads guilty to sex crime
Reality TV goes one step further as...
DA refuses to prosecute 'Catch a

Home
Welcome to SexCriminals.com
Our site's purpose is to provide information and resources for all types of people to become more educated about sex crimes, sex offenders and related topics. In addition, our forums and private messaging allow users to share their experiences, ask questions, get advice, receive support and discuss and debate related topics. Learn more [about the site](#).

Find out about convicted sex offenders
[Sex offender registries](#) Find out how to access sex offender registry information.
[Megan's Law information](#) Legislation, requirements, stats.
[Law enforcement agencies](#) Find police department and sheriff's office websites.

Recent articles from the News Archive
[Thousands removed from Iowa sex offender registry](#)
[Lawmaker boots sex offender roommate](#)
[Supreme Court: 'Forgetting' to register unacceptable for sex offenders](#)
[Sex offender says Lunsford was still alive during police visit](#)
[Missing child Shasta Groene found with sex offender Joseph Edward Duncan](#)
[Law targeting sex offenders not enforced](#)

Discussion forums
[Victims' Corner](#) For victims, their relatives and friends and advocates.
[In the News](#) Discuss articles from the News Archive.
[Polls](#) Comment on polls from the site.

Register as a User
Post to discussion forums.
Use private messaging.
And more.
[Register](#)

Does a sexual predator live in your neighborhood?
Find out for FREE
Find out how many registered sex offenders are in your area and get information about a service which includes a map of offender locations, criminal records and email alerts about new...

Početna strana sexcriminals.com

Korisni linkovi**Direktoriji**

Librarians' Index	http://www.lii.org
Infomine	http://infomine.ucr.edu
Academic Info	http://www.academicinfo.net
About.com	http://www.about.com
Google Directory	http://directory.google.com
Yahoo!	http://dir.yahoo.com
DMOZ	http://dmoz.org

Tražilice

Lista tražilica	http://www.search-engines-megalist.com
Google	http://www.google.com
Ask	http://www.ask.com
Lycos	http://www.lycos.com
Altavista	http://www.altavista.com
Alltheweb	http://www.alltheweb.com

Meta-mašine

Clysty	http://www.clusty.com
Dogpile	http://www.dogpile.com
Kartoo	http://www.kartoo.com
Metacrawler	http://www.metacrawler.com
Surfwax	http://www.surfwax.com
Copernik	http://www.copernic.com

Specijalne mašine

DLista	http://www.leidenuniv.nl/ub/biv/specials.htm
Lista	http://www.infinisource.com/special-search-engines.html

GLAVA IV: Za zagrižene pretraživače

Pitajte eksperta

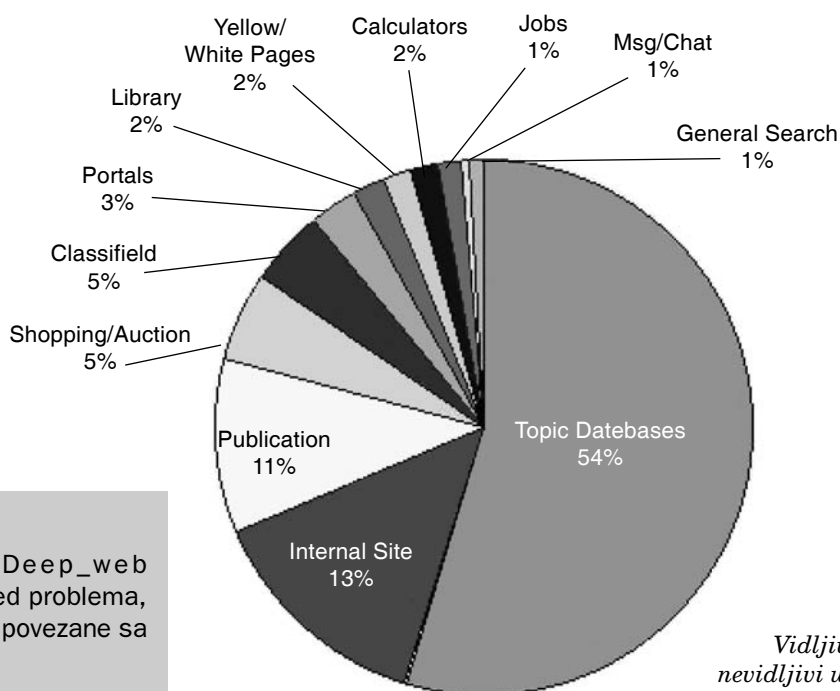
Jedan od izuzetno korisnih servisa na webu jesu i sajtovi putem kojih možete postaviti pitanje ekspertima iz određenih oblasti i u većini slučajeva dobiti besplatan odgovor. **Alltheexpert** (www.alltheexpert.com), jedan od najstarijih takvih sajtova, ima hiljade volontera pravnika, doktora, naučnika, inženjera koji odgovaraju na vaša pitanja najčešće istog dana kad su postavljena. Trenutno nudi 35 oblasti koje pokrivaju širok spektar interesovanja, od Umjetnosti do Vrtlarstva.

Nevidljivi web

“Vidljivi web” je ono što vidite na stranicama sa rezultatima pretraživača. Nevidljivi web uključuje licencirane članke, magazine, reference, arhive, novosti i druge istraživačke izvore koje biblioteke i kompanije kupuju za svoje korisnike. Većinom se sastoji od baza podataka koje tek u trenutku kad ih posjetite i uputite zahtjev za određenim dokumentom, generišu web stranicu sa rezultatima. Kako one faktički ne postoje do tog trenutka, tako ih programi s kojima tražilice indeksiraju rezultate (tzv. web roboti) ne mogu pronaći. Kako doći do nevidljivog weba? Jednostavno mislite na “baze podataka” i držite oči otvorenim. Možete pronaći pretraživu bazu podataka koja sadrži stranice nevidljivog weba tokom rutinskog pretraživanja unutar većine opštih direktorija. Najbolji način je da uz termin koji vas zanima ukucate i riječ **database**. Npr., **medicine database**, ili **plain crash database**.

Ili pohranite u Favoritse adrese sajtova koji služe kao “zbirna mjesta” nevidljivog weba:

- The invisible web directory <http://www.invisibleweb.net>
- Direct search <http://www.freepint.com/gary/direct.htm>

Wikipedia-in članak “Duboki web” http://en.wikipedia.org/wiki/Deep_web obezbjeđuje poprilično osvježen pregled problema, trenutnog stanja, i tehnologija koje su povezane sa ovim problemom.

*Vidljivi i
nevidljivi web*

Google Grupe

Google Grupe se sastoje od rasprava na World Wide Webu (“web”) i mogućnosti komuniciranja putem e-pošte (e-mail) u okviru određene teme. Sadržaj svake grupe Googlea pohranjuje se i moguće ga je pretraživati i pregledavati na internetu. Svaki korisnik interneta koji posjeduje e-mail adresu može kreirati grupu ili se učlaniti u jednu. Koristan izvor informacija, saradnika, različitih mišljenja. Nalaze se na www.google.com pod Groups/Grupe.

Google Groups - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Favorites Tools Help

Address <http://groups.google.com/> Go Links

Gmail Calendar Documents Photos **Groups** Web more Help | Sign in

Google Groups Search Groups [Advanced Groups Search](#) [Preferences](#)

What can you do with groups? [Take the tour »](#)

Discuss online or over email

Create rich, custom pages

Customize your look and graphics

Create a group in 3 steps

- 1 Create an account
- 2 Setup your group
- 3 Invite people

[Create a group...](#)

Explore groups

Find out what people are doing with Google Groups

[Search for a group](#)

Home
[Best Crock Pot ...](#)
[...consumers.house](#)

Business
[misc.invest.futures](#)
[misc.invest.canada](#)

Arts & Entertainment
[...classical.recordings](#)
[...artists.springsteen](#)

Sci/Tech
[sci.astro.amateur](#)
[...electronics.basics](#)

[Browse all group categories...](#)

Popular groups

[Gmail Help Discussion](#)

[Atheism vs Christianity](#)

[Random Conversation](#)

[rec.gambling.poker](#)

[misc.consumers.frugal-living](#)

[rec.arts.sf.written](#)

[sci.electronics.design](#)

[alt.gossip.celebrities](#)

[Google Maps API](#)

[more »](#)

[Create a group](#) - [Google Home](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#)

©2007 Google

Done Internet

GLAVA V – Posljednja provjera

S obzirom da su prevare, urbane legende kao i zloupotreba podataka svakodnevne na webu, niti jedna informacija sa web stranice ne smije se uzeti kao ispravna bez evaluacije izvora, tj. same web stranice. Pri procjeni kvaliteta stranice treba voditi računa o slijedećim parametrima:

1. **WEB ADRESA** – pročitajte čitavu adresu, tzv. URL, a ne samo ime domene i ekstenziju. Ako tražite stranicu sa zvaničnim podacima, u URL-u ne bi trebalo biti izlistano nečije privatno ime, znakovi poput ~ ili %, te riječi “users,” “members,” ili “people”, primjerice URL <http://www.zvanicnipodaci.com/perodjetlic%/members.com>. Također ne vjerujte odmah stranicama sa obrazovnim sadržajem ako nemaju ekstenziju **.edu** ili vladinim bez ekstenzije **.gov** (probajte www.whitehouse.com).
2. **AUTOR** – svaki “entitet” koji ima web stranicu ne bi se trebao libiti ostaviti svoje podatke, kao što sigurno daje vizit karte partnerima ili kupcima. Tražite linkove pod nazivom **About us** (O nama), **Philosophy** (Filozofija), **Background** (Osnovno), **Biography** (Biografija), **“Who am I”** (Ko sam), **Contact** (Kontakt).
3. **DATUM** “posljednjeg ažuriranja” (**last updated**) – ozbiljan sajt sa svježim informacijama imat će jasno vidljiv datum posljednjeg upisivanja podataka.
4. **KVALITET I IZGLED SADRŽAJA** – relevantan sadržaj obično je napisan gramatički i semantički ispravno, sa navedenim referencama i bibliografijom. Također, dizajn će pratiti kredibilnost podataka, pa tako nećemo dati puno povjerenje biznis vijestima koje se objavljuju na roza podlozi, ukrašenom šljokicama.
5. **DRUGI O STRANICI** – ukoliko se niko nije “linkovao” na pregledanu stranicu to znači da njeni podaci nisu relevantni većini korisnika na internetu. Iskoristite operator link na Googleu da vidite ko sve smatra da je određeni sajt kvalitetan.

Više o tome u Evaluating Information found on the Internet
<http://www.library.jhu.edu/researchhelp/general/evaluating>

Bibliografija

- VUČINA, ŽELJANA. *Pretraživanje i vrednovanje informacija na Internetu*. CARNet. Zagreb. 2006
- PAVLOVIĆ, VESNA. *Pronalaženje informacija na Internetu.*, Filozofski fakultet Katedra za knjižničarstvo, Osijek. 2004 (Seminarski rad iz kolegija Sustavi za označivanje i pretraživanje)
- UC Berkeley – Teaching Library Internet Workshops*. Regents of the University of California.
<http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Internet/FindInfo.html>
- PRLJA, DRAGAN. *Internet za pravnike*. Institut za uporedno pravo. <http://www.informator.co.yu/>

Prilog: TABELA OSNOVNIH KARAKTERISTIKA I OPERATORA DIREKTORIJA

Karakteristike i OPERATORI ³	Librarians' Index www.library.org	Infomine infomine.ucr.edu	Academic Info www.academicinfo.net Preporučeno Browsing	About.com www.about.com	Google Directory directory.google.com	Yahoo! dir.yahoo.com
Veličina, tip	Preko 16.000 kompilirano od strane bibliotekara. Samo sajtovi najboljeg kvaliteta. Odlični, napomene na koje se možete osloniti.	Preko 120.000 Odlični, napomene na koje se možete osloniti. Kompilirano od strane akademskih bibliotekara univerziteta i koledža u SAD-u.	Bogata selekcija od oko 25.000 stranica, odabranih kao "internet izvori koledž i istraživačkog nivoa" namijenjeni "dodiplomskom nivou ili višim". Kratke napomene.	Preko 2 miliona generalno dobrih napomena sačinjenih od strane "vodiča" različitih nivoa stručnosti.	Oko 5 miliona web stranica, odabranih preko Open Directory Project i poboljšanih pomoću Google pretraživanja i rangiranja. Često koristan za nalaženje "boljih" rezultata, naročito za šire i široko pokrivene teme.	Oko 4 miliona. Oskudni opisi i napomene. Često koristan, naročito za popularne i komercijalne teme.
Traženje fraza " "	Da. Koristite navodnike " "	Da. Koristite " " termini zahtijeva tačno poklapanje	Ne. Zbog " " pretraga ne uspijeva.	Da. Koristite " "	Da. Koristite " "	Da. Koristite " "
Logika operatora AND OR AND NOT	AND implicirano između riječi. Također prihvata OR i NOT, i ().	AND implicirano između riječi. Također prihvata OR i NOT, i ().	AND implicirano između riječi. Također prihvata OR, NOT, (). Preporučuje AND između riječi za većinu pretraga.	Ne.	OR, velikim slovima kao i na Google pretraživaču.	Da, kao i na Yahoo! Search pretraživaču.
Skraćenice *	Koristite *. Možete isključiti korjenovanje na <u>Advanced Search</u> stranici.	Koristite *. Koristite " " ili da biste tražili tačno određene termine.	Ne.	Koristite *. Nije uvijek prihvaćeno.	Ne.	Ne.
Pretraživanje oblasti	<u>Advanced Search</u> omogućava pretraživanje pomoću operatora u okviru predmeta, naslova, opisa, dijelova adrese i više.	Da, ograničite pretragu, odaberite: KW (ključna riječ) SU (predmet) GSU (opšta kategorija predmeta) TI (naslov) AU (autor) AN (napomene) RT (tip izvora) RA (naknada za pristup izvoru/besplatno)	Ne.	Ne.	Isto kao i na Google pretraživaču.	Da, kao i na Yahoo! Search pretraživaču.

³ Tabela je preuzeta iz priručnika *UC Berkeley – Teaching Library Internet Workshops*, vlasništvo Regents of the University of California, <http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Internet/FindInfo.html>

Pristup relevantnim izvorima u oblasti zaštite

ljudskih prava u elektronskoj formi i primena u sudskoj praksi

Pred Vama se nalaze slučajevi i analize slučajeva koji su proizašli iz radionica o pristupu informacijama u elektronskom i štampanom obliku na seminarima u okviru projekta “Dopunska obuka o ljudskim pravima za pravnike u državama nastalim na teritoriju bivše Jugoslavije”.

Radionice su podeljene na dva dela: teorijski, unutar kojeg su razmatrani postulati analize i tehnika pretraživanja informacijskih izvora, kao i vodiči za evaluiranje informacija, te praktični deo. Učesnici su u praktičnom delu radionice bili pozvani da identifikuju situacije u hipotetskom ili stvarnom slučaju pred Evropskim sudom za ljudska prava ili drugim međunarodnim telom za zaštitu ljudskih prava, koje bi mogle predstavljati kršenje ljudskih prava garantovanih međunarodnim i regionalnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava. Sudionici bi dobili zadatak da o slučaju ne razmišljaju meritorno, suštinski, već samo o tome koje bi informacije bile potrebne da bi valjano rešili dati slučaj. *Da li biste konsultovali međunarodne instrumente, jurisprudenciju međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tela, izveštaje, novinske članke, neke druge izvore? Koje su to informacije koje biste zahtevali od istraživačkog odeljenja na Vašem sudu?* Navedena pitanja jesu samo neka od onih na koja su zajednički traženi odgovori tokom radionice. Na samom kraju radionice, sudionicima je ostavljeno vremena da ih pronađu na World Wide Webu (u zavisnosti od raspoloživosti tehničke opreme na mestu održavanja seminara), te da izvrše evaluaciju izdvojenih informacija koje su smatrali relevantnim za donošenje odluke u predloženom slučaju.

U tekstu će biti predstavljena četiri slučaja; od toga kod dva slučaja ponuđeno je i činjenično stanje i njihova rešenja, a kod druga dva dato je samo činjenično stanje, s namerom da Vam ostavi mogućnost prakticanja.

SLUČAJ I¹

Činjenično stanje

Turski sudovi su izdali nekoliko poternica za hapšenje Abdullaha Öcalana, podnosioca predstavke, a Interpol je izdao tzv. “crvenu poternicu” za njim. On je bio optužen za okupljanje oružane grupe koja je imala za cilj da ugrozi teritorijalni integritet turske države i da organizuje i izvrši terorističke akte.

¹ Radionica sa slučajem I je održana na Regionalnom seminaru o ljudskim pravima za pravnike iz zemalja bivše Jugoslavije, Budva, hotel Avala, 14-16. oktobar 2006.

Öcalan je nekoliko godina proveo u Siriji, odakle je proteran 9. oktobra 1998. godine. Iz Sirije je otišao u Grčku, Rusiju, Italiju, a zatim ponovo u Rusiju i Grčku, gde je bezuspešno pokušavao da dobije politički azil, da bi 2. februara 1999. godine doleteo u Keniju. Na aerodromu su ga dočekali službenici grčkog Ministarstva inostranih poslova i bez pasoške kontrole sproveli u rezidenciju grčkog ambasadora. Do ove informacije su došli i objavili je 15. februara, službenici kenijuskog Ministarstva inostranih poslova. Nakon "pregovaranja" s kenijuskim ministrom, grčki ambasador je obavestio Öcalana da je slobodan da napusti Keniju prema odredištu koje želi i da je Holandija (Nizozemska) spremna da ga prihvati. Abdullah Öcalan je smešten u automobil s kenijuskim službenicima, a grčkom ambasadoru nije bilo dozvoljeno da bude u istom automobilu. U jednom momentu, automobil u kojem je bio Öcalan, odvojio se od konvoja i krenuo putem otvorenim samo za službenike državne bezbednosti na međunarodnom tranzitnom aerodromu u Najrobiju. Öcalan je otpraćen do aviona u kojem su bili turski agenti. Turske vlasti su ga uhapsile pod nerazjašnjenim okolnostima oko 20:00h, odakle je avionom turskih vlasti prebačen u Tursku.

Abdullah Öcalan je imao povez preko očiju u avionu uvek kad turski agenti nisu nosili maske, a vreća mu je stavljena na glavu do zatvora Imparli, odakle su u međuvremenu premešteni svi zatvorenici. On je bio jedini zatvorenik u ovom zatvoru, na ostrvu koje je proglašeno za zabranjenu vojnu zonu. Od 16. februara 1999. godine bio je u policijskom pritvoru, gde su ga službe bezbednosti ispitivale. Sudija je 20. februara poslao rešenje o produženju pritvora. Tužilac je prvi put ispitivao Öcalana 22. februara, a 23. februara je prvi put izveden pred sudiju (ovakav postupak je u skladu s turskim zakonodavstvom). Za sve ovo vreme Öcalan nije imao pravo na pravnu pomoć, jer su službe bezbednosti sprečile njegovog advokata da doputuje, tri advokata iz Holandije su sprečena pri ulasku u Tursku, a šesnaestorici turskih advokata nije dozvoljeno da uđu u zatvor 23. februara. Sudija Suda državne bezbednosti odredio je 23. februara 1999. godine pritvor do početka suđenja.

Za sve vreme prethodnog krivičnog postupka, Abdullah Öcalan je imao ograničen pristup advokatu. Prve dve posete su trajale 20 minuta uz prisustvo službi bezbednosti, a snimci razgovora su prosleđeni Sudu državne bezbednosti. Kasnije je određeno da Öcalan ima pravo na dve jednodne posete advokata nedeljno. Advokat je dobio dosije od 17.000 strana, oko dvadeset dana pre početka suđenja, a advokatima nije bilo dozvoljeno da Öcalanu dostave kopije dokumenata iz fajla, osim optužnice.

Suđenje je počelo 24. aprila 1999. godine. Tek na ročištu pred Sudom, 4. juna 1999. godine, Öcalan je dobio pravo da konsultuje ove dokazne materijale uz nadzor dva sekretara, a njegovom advokatu je dozvoljeno da mu dostavi kopije određenih dokumenata. U Veću suda sedeo je i jedan vojni sudija sve do 23. juna 1999. godine, kada ga je, implementirajući zakon koji zabranjuje da vojne sudije sude civilima, Sud isključio iz rada i kao člana Veća postavio sudiju-zamenika. Ovaj sudija-zamenik je od početka suđenja bio prisutan na svim zasedanjima Suda kako bi, u slučaju sprečenosti nekog od glavnih sudija, mogao da ga zameni. Sud državne bezbednosti osudio je Öcalana 29. juna 1999. godine na smrtnu kaznu za akcije koje su imale za cilj otepljenje jednog dela Turske, kao i za organizovanje oružane grupe koja bi na ostvarenju tog cilja radila. Ovu odluku je potvrdio Kasacioni sud.

U avgustu 2002. godine, turski parlament usvojio je zakon kojim je ukinuta smrtna kazna. U slučaju lica osuđenih na smrtnu kaznu zbog terorističkih akcija, ova kazna se zamenjivala doživotnim zatvorom, što je Sud i učinio u Öcalanovom slučaju u oktobru 2002. godine. Pokušaj Nacionalističke partije da se odredba koja se odnosi na ukidanje smrtne kazne za terorističke akte ukine, odbijena je od strane Ustavnog suda 27. decembra 2002. godine.

Metodološka napomena

Vi ste sudija Regionalnog suda za ljudska prava i ovo je činjenično stanje slučaja koji je pred Vašim većem. Identifikujte situacije koje bi mogle predstavljati kršenje ljudskih prava garantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR). Ne razmišljajte o njima meritorno, već o tome koje su Vam sve informacije potrebne da bi valjano rešili ovaj slučaj. Da li biste konsultovali međunarodne instrumente, jurisprudenciju međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tela, te neke druge izvore? Pokušajte da ih nađete preko interneta. Uradite evaluaciju informacija koje smatrate relevantnim za donošenje odluke u ovom slučaju, a ne bavite se meritornim odlučivanjem.

Analiza slučaja

Ova radionica zasnovana je na predmetu *Öcalan protiv Turske* o kome je odlučivao Evropski sud za ljudska prava u Strazburu.² Učesnici seminara nisu imali zadatak da meritorno odluče o mogućim povredama Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u ovom predmetu, već da se stave u ulogu sudije koji identifikuje problematične situacije koje bi mogle predstavljati povrede ljudskih prava, te da prikupe sve potrebne informacije/izvore koje mogu naći na internetu, a koji bi im pomogli prilikom odlučivanja o meritumu. Ideja je da se učesnici ne ograničavaju samo na Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, već da pokušaju pronaći na internetu sve relevantne informacije, od međunarodnih instrumenata, prakse međunarodnih tela, novinskih članaka, izjava advokata ili nevladinih organizacija.

Ovo su neka od pitanja povodom kojih bi trebalo prikupiti izvore i informacije o činjeničnom stanju:

1. Da li je lišavanje slobode Abdullaha Öcalana u Keniji bilo u skladu s međunarodnim pravom i pravom na slobodu i bezbednost?
2. Da li su okolnosti pod kojim je Öcalan lišen slobode, odnosno držan u pritvoru u zatvoru Imrali, u skladu s međunarodnim standardima i zabranom mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja?
3. Abdullah Öcalan je bio u policijskom pritvoru (koliko dugo sme da traje policijski pritvor prema unutrašnjim i međunarodnim standardima?). Pritvor je prvi put produžen bez izvođenja pred sudiju, a Öcalan je izveden pred sudiju nakon sedam dana. Ovakav procedura vezana za pritvor je u skladu s unutrašnjim pravom, ali bi trebalo proveriti međunarodne standarde u oblasti prava na slobodu i bezbednost. Unutrašnje pravo garantuje i pravne lekove kojima bi se mogla osporavati odluka o pritvoru. Šta o tome kažu međunarodni standardi? Da li je Öcalan imao priliku da ih koristi?
4. Da li suđenje koje je Abdullah Öcalan imao zadovoljava standarde prava na pravično suđenje garantovanog unutrašnjim i međunarodnim pravom? Da li postoji problem u tome što je vojni sudija bio u Veću koje sudi civilu (sam turski zakon je promenjen u tom smislu, što bi moglo imati značaja za dalje istraživanje)?
5. Öcalan je osuđen na smrtnu kaznu. Turska je ukinula smrtnu kaznu 2002. godine. Zbog čega? Da li je to u skladu s međunarodnim pravom? Kakav je odnos prava na pravično suđenje i izricanja smrtne kazne?

² Predmet *Odžalan protiv Turske*. Evropski sud za ljudska prava. Presuda od 12 maja 2005. [Prevod na srpski jezik. Vrhovni sud Srbije] dostupno na <http://www.vrhovni.sud.srbija.yu> [Sekcija Sudska praksa, podsekcija Evropski sud za ljudska prava] ili u Evropski sud za ljudska prava – Odabrane presude II, Savet Evrope, 2006, str. 7. Dostupno na <http://www.coe.org.yu/>

Pre nego što se krene u detaljniju analizu samog predmeta, potrebno je prvo prikupiti relevantne izvore. Pošto se radi o turskom pravnom sistemu, ovde se nećemo baviti detaljnom pretragom, ali možemo skrenuti pažnju na korisne web stranice koje sadrže baze podataka koje se tiču pravne prakse ili nacionalnog zakonodavstva, poput prezentacije Parlamenta Republike Turske,³ Ministarstva pravde,⁴ Vrhovnog apelacionog suda,⁵ itd.

Što se tiče međunarodnih standarda, za početak su najbitniji sledeći instrumenti za zaštitu ljudskih prava:⁶

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima Ujedinjenih nacija i praksa Komiteta za ljudska prava kao nadzornog tela uspostavljenog ovim ugovorom;
- Konvencija UN protiv mučenja i drugih svirepih, nečovečnih i ponižavajućih kazni ili postupanja
- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih i ponižavajućih kažnjavanja ili postupanja.

Tekstovi ugovora o ljudskim pravima koji su usvojeni u okviru Ujedinjenih nacija mogu se naći na web stranici Visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija,⁷ ali samo na zvaničnim UN jezicima, odnosno na dokumentima izuzetno bogatoj web stranici Biblioteke za ljudska prava Univerziteta u Minesoti.⁸ Najbolje mesto za pronalaženje prevoda nekih od najvažnijih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima na bosanski, srpski ili hrvatski jezik jesu web stranice nevladinih i vladinih institucija u regionu. Na primjer, Beogradski centar za ljudska prava,⁹ u svojoj elektronskoj biblioteci, pored ostalog, nudi i prevode nekih ugovora na srpski jezik.¹⁰ Prevode na hrvatski jezik možete pronaći na web stranici Centra za ljudska prava u Zagrebu,¹¹ dok je kolekcija međunarodnih ugovora na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku dostupna na portalu The Gate,¹² kojeg održavaju Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu i UG Infohouse. Na tim lokacijama se mogu pronaći prevedena sva četiri gore navedena dokumenta, ali i mnogi drugi izvori međunarodnog javnog prava, odnosno međunarodnog prava ljudskih prava. Prevod Evropske konvencije o ljudskim pravima na gotovo sve jezike država članica Saveta Evrope nalazi se i na zvaničnoj web stranici Evropskog suda za ljudska prava.¹³

³ Republika Turska. Parlament Republike Turske. Dostupno na <http://www.tbmm.gov.tr/index1.htm>

⁴ Republika Turska. Ministarstvo pravde Turske. Dostupno na <http://www.tbmm.gov.tr/index1.htm>

⁵ Republika Turska. Vrhovni apelacioni sud Turske. Dostupno na <http://www.yargitay.gov.tr/>

⁶ S obzirom na ograničenost prostorom i vremenom, istraživanje će se ograničiti na nekoliko najvažnijih instrumenata.

⁷ Ujedinjene nacije. Visoki komesar za ljudska prava. Dostupno na <http://www.ohchr.org>

⁸ University of Minnesota Human Rights Library. Dostupno na <http://www1.umn.edu/humanrts/>

⁹ Beogradski centar za ljudska prava. Dostupno na <http://www.bgcentar.org.yu>

¹⁰ Međunarodni dokumenti. [Digitalna] Biblioteka Beogradskog centra za ljudska prava. Dostupno na <http://www.bgcentar.org.yu/index.php?p=156>

¹¹ Centra za ljudska prava u Zagrebu. Dostupno na (<http://www.human-rights.hr>)

¹² Portal The Gate: Virtual gate to Human Rights = Prolaz: Virtuelni prolaz u svijet ljudskih prava. Dostupno na <http://www.ljudskaprava.ba>

¹³ European Court of Human Rights. Dostupno na <http://www.echr.coe.int> [Sekcija Basic Texts].

1. Da li je lišavanje slobode Abdullaha Öcalana u Keniji bilo u skladu s međunarodnim pravom, pravilima o ekstradiciji i pravom na slobodu i bezbednost?

Pravo na slobodu i bezbednost je pre svega garantovano članom 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima i članom 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, koji propisuje u kojim okolnostima državni organi mogu lišiti slobode nekog pojedinca u njihovoj nadležnosti. U ovom predmetu situacija je malo komplikovanija, jer se hapšenje ne odvija na teritoriji države koja vrši lišavanje slobode, već na teritoriji druge, uz mešanje treće države. Postavlja se pitanje da li se u ovom predmetu radilo o ekstradiciji, da li postoji bilateralni ugovor o ekstradiciji između Kenije i Turske, a ako nije reč o ekstradiciji, da li se radilo o narušavanju integriteta Kenije od strane turskih službi bezbednosti ili o saradnji ove dve države u borbi protiv terorizma. Odgovore na ova pitanja nije lako pronaći na internetu, do njih se dolazi u komunikaciji sa stranama u postupku, ali se mogu pronaći određene korisne informacije. Tako se, npr. na web stranici Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije može pronaći prevod Konvencije o ekstradiciji.

Ovde je korisno i pogledati da li je Evropski sud za ljudska prava odlučivao u nekim predmetima koji su se odnosili na ekstradiciju ili hapšenje lica na teritoriji jedne države članice, a od strane vlasti druge države. Evropski sud za ljudska prava ima bazu podataka unutar koje se mogu pronaći odluke i presude Evropskog suda za ljudska prava, odluke i izveštaji nekadašnje Evropske komisije za ljudska prava, te rezolucije Komiteta ministara povodom presuda. Zbirka presuda se nalazi na web stranici Suda, a sudovima u regionu Zapadnog Balkana se može preporučiti da obezbede ovu zbirku pohranjenu na CD-u ili DVD-u, u slučaju da nemaju pristup internetu.¹⁴ Evropski sud za ljudska prava bavio se ovom temom u nekoliko predmeta, poput *Soering protiv Ujedinjenog kraljevstva*,¹⁵ *Stocké protiv Nemačke*,¹⁶ te *Illich Sánchez Ramirez protiv Francuske*¹⁷. Iz ovih odluka i presuda može se videti da Konvencija ne propisuje niti proceduru za ekstradiciju, niti proceduru za slučaj da nema ekstradicionog ugovora. Međutim, Sud se bavi određenim pitanjima da bi ustanovio da li se radi o zakonitom lišavanju slobode. Iz pitanja kojima se bavio Sud može se zaključiti šta je relevantno utvrditi, odnosno koje situacije bi mogle da predstavljaju povredu prava na slobodu i bezbednost. Ako bi izvršne vlasti jedne države izvršile hapšenje nekog lica na teritoriji druge države bez njene saglasnosti, to bi moglo da predstavlja problem (*Stocké protiv Nemačke*), dok s druge strane, Sud ima razumevanja za saradnju država u borbi protiv terorizma i privođenju odbeglih počinitelja krivičnih dela, tako da se, čak, i atipično hapšenje bez ekstradicionog sporazuma, ne bi moglo smatrati nezakonitim.¹⁸

Međutim, i u slučaju kada saradnja postoji, da bi lišenje slobode bilo zakonito, trebao bi postojati pravni osnov, odnosno nalog za hapšenje koji su izdale vlasti zemlje porekla. Ako se na internetu potraži informacija (npr. s ključnim rečima: *Öcalan arrest warrant Turkey*), može se videti da je on već ranije bio hapšen u nekim evropskim državama na osnovu poternice turskih vlasti,¹⁹ te da su

¹⁴ Zahtev za dostavu materijala na CD-u ili DVD-u pogledati na web stranici Suda <http://www.echr.coe.int>

¹⁵ *Soering v. the United Kingdom*, Appl. no. 14038/88, Judgment of 7th July 1989, Publications of the European Court of Human Rights. Series A : judgments and decisions ; vol. 161, p. 35

¹⁶ *Stocké protiv Nemačke* (Mišljenje Komisije od 12. 10. 1989, Serija A, br. 199, p. 24)

¹⁷ *Illich Sánchez Ramirez protiv Francuske* (br. 28780/95, odluka Komisije od 24. juna 1996, DR 86, str. 155)

¹⁸ Ako u HUDOC-u tražite predmete po članu 5 koji u tekstu imaju reč "extradition", dobićete, između ostalih, sledeće slučajeve u kojima se Sud ovako izjasnio – vidi *Freda protiv Italije*, br. 8916/80, odluka Komisije od 7. oktobra 1980, DR 21, str. 250; *Klaus Altmann (Barbie) protiv Francuske*, br. 10689/83, odluka Komisije od 4. jula 1984, DR 37, str. 225, itd).

¹⁹ Andrew Guthrie: Turkey's Kurdish Leader Poses Dilemma For Italy, Voice of America. Dostupno na <http://www.b-info.com/places/Bulgaria/news/98-12/dec02b.voa>

i nemačke vlasti izdale poternicu, koja je kasnije povučena.²⁰ Takođe, već imamo podatak da je postojala i “crvena poternica” Interpola. Šta to uopšte znači? Ako na internet pretraživaču (npr. Google) ukucamo “Interpol”, dobićemo web prezentaciju ove organizacije, a zatim i značenje “red notice”.²¹ Ovdje se ne radi o međunarodnoj poternici, već je reč o postojanju poternice nacionalnih vlasti na osnovu koje se lice može krivično goniti, a Interpol pomaže u potrazi. Od države, koja pronade to lice, očekuje se da ga uhapsi izvrši ekstradiciju na osnovu naloga za hapšenje. Obzirom da sada znamo sa sigurnošću da je postojao nalog za Öcalanovo hapšenje, odnosno poternica, treba samo utvrditi da li se radilo o saradnji prilikom lišavanja slobode ili o povredi teritorijalnog integriteta, što ne možemo učiniti putem interneta.²²

2. *Da li su okolnosti pod kojima je Öcalan lišen slobode, odnosno zadržan u pritvoru u zatvoru Imrali, u skladu s međunarodnim standardima i zabranom mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja?*

Ako se bavimo pitanjima uslova u zatvoru, standarde bi mogli da tražimo, pre svega, u dokumentima Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope. Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (CPT) ima mandat da obavlja posete mestima na kojima se drže pritvorena lica kako bi nadzirao način postupanja s osobama lišenim slobode i da državama, ukoliko je potrebno, predloži određenja poboljšanja. Na web stranici CPT-a (www.cpt.coe.int) mogu se pronaći izveštaji koje su sačinili članovi Komiteta nakon poseta državama članicama, a mogu se pronaći i publikacije CPT-a o standardima koje bi trebalo postići. Osim na engleskom ili francuskom, dokumenti su dostupni i na srpskom jeziku,²³ na hrvatskom jeziku,²⁴ te na makedonskom jeziku.²⁵ Tu se nalazi prevedena Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, kao i publikacije o Komitetu i standardima u pritvoru/zatvoru. Za naše istraživanje mogu biti korisni izveštaji o posetama zatvorima u Turskoj. Na web stranici možemo pronaći pretraživač baze podataka sa svim objavljenim izveštajima i ako pretraživaču postavimo upit “Turkey”, kod imena države, dobićemo izlistane sve izveštaje o posetama Turskoj. Kako postoji velik broj dokumenata, pretraživanje možemo suziti, ako se ograničimo na zatvor Imrali, gdje je Öcalan pritvoren. Izvore možemo pronaći pomoću baze CPT-a, ali i pretragom preko neke od najčešće upotrebljivanih alatki za pretraživanje, poput Google-a. Ako postavimo upit “Öcalan CPT report Imrali”, naćićemo tri izveštaja CPT-a u kojima se nalaze podaci o uslovima u zatvoru Imrali i ophođenju državnih vlasti prema Öcalanu.²⁶ Dve posete, jedna od 27.2. do 3.3.1999,

²⁰ United States. United States information Agency. ‘Fallout From The Ocalan Arrest’: The ‘Winners And Losers’ [February 23, 1999]. Dostupno na <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/1999/02/www9f23.htm>

²¹ Interpol. Notices. Fact Sheet COM/FS/2007-03/GI-02. Dostupno na <http://www.interpol.int/Public/ICPO/FactSheets/GI02.pdf>

²² Na internetu postoji veliki broj novinskih i drugih članaka o tome šta se događalo u februaru 1999 u Keniji. Ovdje je bitno napomenuti da prilozi ove analize nismo ispitivali validnost novinskih izvora, te njihovu objektivnost. Ukoliko želite proširiti kontekst i sa novinskim vijestima, za ilustraciju može poslužiti Anadolu Agency: News in English. Dostupno na <http://www.hri.org/news/turkey/anadolu/1999/99-03-07.anadolu.html>). Za zainteresovane, na kraju analize ovog slučaja data je bibliografija članaka na engleskom jeziku objavljenih u časopisima poput Newsweek, Economist, itd.).

²³ Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). Dostupno na <http://www.cpt.coe.int/serbe.htm>

²⁴ Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). Dostupno na <http://www.cpt.coe.int/croatian.htm>

²⁵ Европски комитет за спречување на мачење и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (CPT). Dostupno na <http://www.cpt.coe.int/macedonian.htm>

²⁶ Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention

te druga od 2.9. do 14.9.2001. godine, bile su redovne posete, prilikom kojih su se članovi Komiteta susreli s Öcalanom i videli uslove u zatvoru. Treća poseta od 16.2. do 17.2.2003. godine bila je *ad hoc* poseta Imrali zatvoru zbog uznemirujućih pisama Öcalanove porodice. Osim što sadrže detaljne podatke o uslovima u ovom zatvoru i postupanju prema Öcalanu, možemo saznati na koje probleme ukazuje CPT, imajući u vidu svoje standarde, te kakve je preporuke dao turskim vlastima. Sve ove informacije mogu biti vrlo bitan osnov za samu odluku o mogućoj povredi zabrane mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Osim izveštaja CPT-a, presude Evropskog suda za ljudska prava vezane za članove 3 i 8 Konvencije, odluke Komiteta UN-a za ljudska prava povodom članova 7 i 10, te Komiteta Ujedinjenih nacija protiv mučenja, postavile su važne standarde u ovoj oblasti. Već smo ranije naveli gde se mogu naći ove odluke. Međutim, nemamo uvek dovoljno vremena za čitanje svih odluka koje ćemo naći u bazi podataka na ovu temu. Zato treba potražiti publikacije na temu, koje će nas uputiti na najvažnije predmete. Što se tiče publikacija na srpskom jeziku, osim što neke prevedene presude možete naći na web stranici Beogradskog centra za ljudska prava ili bazi podataka Aire centra iz Londona, te publikacijama Saveta Evrope,²⁷ prevedene su i dve vrlo detaljne knjige Univerziteta u Essexu (Ujedinjeno kraljevstvo) – *Borba protiv mučenja – za sudije i tužioce*,²⁸ kao i *Priručnik za izveštavanje o slučajevima mučenja*.²⁹ U ovim knjigama nalaze se definicije, standardi, ukazuje se na najvažnije izvore i predmete međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tela, odnosno veliki broj informacija koje jednom sudiji mogu pomoći da donese odluku u predmetu koji se tiče mučenja, odnosno nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja. Još jedna korisna knjiga o ljudskim pravima, u kojima se može pronaći i deo o zabrani mučenja, jeste Understanding Human Rights (Razumevanje ljudskih prava), koju je objavio Univerzitet u Gracu, a prevedena je na hrvatski i srpski jezik (na web stranici Evropskog trening i istraživačkog centra može se naći hrvatska verzija³⁰). Za one koji mogu da prate literaturu na engleskom, nevladina organizacija Interights objavila je odličan priručnik o praksi Evropskog suda za ljudska prava o Članu 3 Konvencije (Objašnjenje standarda, dokazivanja povreda Konvencije, te najvažniji odlomci iz presuda).³¹

of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 February to 3 March 1999..
Dostupno na (<http://www.cpt.coe.int/documents/tur/2000-17-inf-eng.htm>).

Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 2 to 14 September 2001.

Dostupno na <http://www.cpt.coe.int/documents/tur/2002-08-inf-eng.htm>

Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 17 February 2003.

Dostupno na <http://www.cpt.coe.int/documents/tur/2004-02-inf-eng.htm>

²⁷ Savet Evrope. Kancelarija saveta Evrope u Beogradu. Dostupno na <http://www.coe.org.yu>. Bilioteka elektronskih dokumenta an srpskom jeziku dostupna na <http://www.coe.org.yu/srb/library/>

²⁸ Foli, Konor: *Borba protiv mučenja : priručnik za sudije i tužioce*. Beograd : Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji I Crnoj Gori, 2004.

Dostupno na http://www.sudije.org.yu/Members/milos/publikacije/posebna_izdanja/borba.protiv.mučenja/attachment

²⁹ Gifard, Kamil: *Priručnik za izveštavanje o slučajevima mučenja: Dokumentovanje slučajeva mučenja i postupci u okviru međunarodnog sistema za zaštitu ljudskih prava*. Centar za ljudska prava Univerziteta u Essexu, 2000. Dostupno na (<http://www.essex.ac.uk/torturehandbook/serbian.htm>)

³⁰ Benedek, Wolfgang (ur.): *Razumijevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava*. [urednici Wolfgang Benedek i Minna Nikolova-Kress ; urednica hrvatskog izdanja Jasmina Božić ; prijevod Nada Jakir ... et al.]. Zagreb : Istaživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2003. Dostupno na http://www.etc-graz.at/typo3/fileadmin/user_upload/ETC-Hauptseite/manual/versionen/croatian/pog02.pdf

³¹ Prohibition of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment under the European Convention on Human Rights (Article 3): Interights Manual for Lawyers: Current as at December 2006. Dostupno na [http://www.interights.org/Publication/Interights%20Art3%20Manual%20\(Dec%202006\).pdf](http://www.interights.org/Publication/Interights%20Art3%20Manual%20(Dec%202006).pdf)

3. *Öcalan je bio u policijskom pritvoru (koliko dugo sme da traje policijski pritvor prema unutrašnjim i međunarodnim standardima?). Pritvor je prvi put produžen bez izvođenja pred sudiju, izveden je nakon sedam dana. Ovakva procedura je u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, ali bi trebalo proveriti međunarodne standarde u oblasti prava na slobodu i bezbednost. Nacionalno zakonodavstvo garantuje i pravne lekove kojima bi se mogla osporavati odluka o pritvoru. Šta o tome kažu međunarodni standardi? Da li je Öcalan imao priliku da ih koristi?*

Rešavajući prvo pitanje, osvrnuli smo se na sam čin hapšenja, dok se ovde bavimo samim zadržavanjem u pritvoru i procesnim pravima. Iz činjeničnog stanja možemo videti da je Öcalan, najprije, dok je bio u policijskom pritvoru imao susret sa sudijom prvi put nakon sedam dana, a da je sudija prethodno produžio pritvor pismenim putem, bez susreta s optuženim. Postavlja se pitanje da li su poštovana Öcalanova prava prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima da on nakon lišavanja slobode, bez odlaganja, mora biti izveden pred sudiju (član 5, st. 3), te da se o zakonitosti njegovog pritvora odlučuje hitno (čl. 5, st. 4).

Kao što smo već rekli, pravo na slobodu i bezbednost je, pre svega, garantovano članom 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima i članom 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Što se tiče odluka Komiteta za ljudska prava o članu 9 Pakta, na web stranici Beogradskog centra za ljudska prava mogu se pronaći prevedeni komentari na odluke Komiteta u predmetima *Mika Miha protiv Ekvatorijalne Gvineje* i *Bolanos protiv Ekvadora*. Beogradski centar za ljudska prava je nedavno preveo i knjigu Martina Šajnina i Raije Hanski *Najvažniji slučajevi pred Komitetom za ljudska prava*, a prevod je nedavno i objavljen. Što se tiče knjiga na engleskom, jedna od retkih knjiga o jurisprudenciji Komiteta, čiji se delovi mogu pronaći na internetu, jeste knjiga *“International covenant on civil & political rights : Cases, commentary & materials”* Sare Jozef (Sarah Joseph) i njenih saradnika Melise Kastan (Melissa Castan) i Dženi Šulc (Jenny Schultz).

Kad su u pitanju presude Evropskog suda za ljudska prava, na internetu se mogu pronaći relevantne publikacije na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. U izdanju Saveta Evrope *Evropski sud za ljudska prava – Odabrane presude I* iz 2006. godine, kao i *Zbirci odluka o ljudskim pravima II*, Tatjane Papić, mogu se pronaći prevodi presuda najvažnijih predmeta za ovu temu, poput *Brogan i drugi protiv Ujedinjenog kraljevstva*,³² *Foks, Kembl i Hartli protiv Ujedinjenog kraljevstva*,³³ *Bozano protiv Francuske*,³⁴ itd. Na web stranici Saveta Evrope, Kancelarije u Beogradu prevedeno je i na raspolaganju izdanje Saveta Evrope *Pravo na slobodu i bezbednost – Vodič za primenu člana 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima*, čiji su autori Jeremy Mc Bride i Monica Macovei.³⁵ Upravo u ovoj knjizi i pomenutim izdanjima možete pronaći odgovore na sva postavljena pitanja koja su ključna za rešavanje ovog predmeta koji se odnose na pravo na slobodu i bezbednost.

³² Case of Brogan and Others, 1. –Decision of 23rd March 1988 (relinquishment of jurisdiction), 2. – Judgment of 29th November 1988, Publications of the European Court of Human Rights. Series A : judgments and decisions ; vol. 145

³³ Case of Fox, Campbell and Hartley, Judgment of 30th August 1990. Publications of the European Court of Human Rights. Series A : judgments and decisions ; vol. 182

³⁴ Bozano Case, Judgment of 18th December 1986. Publications of the European Court of Human Rights. Series A : judgments and decisions ; vol. 111

4. *Da li sudski proces, koje je imao Öcalan, zadovoljava standarde prava na pravično suđenje garantovanog nacionalnim i međunarodnim pravom? Da li postoji problem što je u Veću bio vojni sudija koji sudi civilu (u tom pogledu je promenjen i sam turski zakon, što bi moglo imati značaja za dalje istraživanje)?*

Poznavanje prava na pravično suđenje esencijalno je za rad u pravosuđu, kako pri samoj primeni standarda prilikom obavljanja dužnosti, tako i zbog predmeta koji će se zasnivati na ovom pravu.

Slično kao i kod prethodnog pitanja, praksa međunarodnih tela na jezicima bivših jugoslovenskih republika, može se naći na web stranicama Beogradskog centra za ljudska prava, Aire centra, te u knjizi *Odabrani predmeti II*, koju je izdao Savet Evrope. Na stranici Kancelarije Saveta Evrope u Beogradu može se pronaći prevod knjige *Pravo na pravično suđenje – Vodič za primenu člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima* Nuale Mole i Catherine Harby, a na stranici Helsinškog komiteta za ljudska prava prevod priručnika kojeg su sačinili pravници Interightsa o jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava.³⁶ U ovim knjigama se može pronaći odgovor na pitanje učešća vojnog sudije u Veću koje sudi civilu, odnosno može se naći komentar presude Evropskog suda za ljudska prava *Incal protiv Turske*³⁷ na tu temu. Nevladina organizacija Human Rights Watch se, takođe, u okviru svog monitoringa suđenja Öcalanu, osvrnula na pitanje učešća vojnog sudije i rada sudova državne bezbednosti.³⁸

Na internetu se može pronaći *Priručnik o pravima lica lišenih slobode i prava na pravično suđenje* na engleskom jeziku kojeg je sačinio Amnesty International,³⁹ dok se na stranici Komesara za ljudska prava nalaze svi relevantni dokumenti UN-a o ovom pravu.⁴⁰ Komitet UN za ljudska prava je sačinio Opšti komentar br. 13 na Član 14, a odnosi se na ovaj Član koji garantuje pravo na pravično suđenje (revidiran je u julu 2007. godine).⁴¹

5. *Öcalan je osuđen na smrtnu kaznu. Turska je ukinula smrtnu kaznu 2002. godine. Zbog čega? Da li je to u skladu s međunarodnim pravom? Kakav je odnos prava na pravično suđenje i izricanja smrtne kazne?*

Odgovor na ovo pitanje može se posmatrati uzevši u obzir pravo na život i zabranu mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Ako se konsultuje član 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima i član 6 Međunarodnog pakta, jasno je da je u vreme njihovog pisanja, izricanje smrtne kazne bilo dozvoljeno kao izuzetak u odnosu na zaštitu prava na život. Dok se u članu 2, st. 1. Konvencije zahteva samo da je u pitanju osuda za zločin za koji je smrtna kazna bila

³⁵ Mc Bride, Jeremy and Macovei, Monica: Vodič za primenu člana 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Dostupno na <http://www.coe.org.yu/>.

Bosanskohercegovačko izdanje je dostupno na http://www.coe.ba/pdf/Pravo_na_slobodu_i_sigurnost_licnosti.pdf

³⁶ Priručnici su dostupni na <http://www.helsinki.org.yu/hrlawyers/literatura.php?idlit=1>

³⁷ *Incal v. Turkey*, Appl. No. 22678/93, judgment of 9 June 1998 (Grand Chamber)

³⁸ *Ocalan Trial Monitor: Backgrounder on Turkey's State Security Courts*. Human Rights Watch. Dostupno na <http://www.hrw.org/backgrounder/eca/turkey/security.htm>

³⁹ Amnesty International: *fair Trials Manual*. 1998. Dostupno na <http://www.amnesty.org/ailib/intcam/fairtrial/fairtria.htm>

⁴⁰ United Nations High Commissioner for Human Rights. Documents. Right to fair Trial. Dostupno na <http://www.unhchr.ch/html/menu2/i2adjrft.htm>

⁴¹ United Nations Office at Geneva: Human Rights Committee Adopts Revised General Comment On Right To A Fair Trial. 24 July 2007. Dostupno na ([http://www.onug.ch/80256EDD006B9C2E/\(httpNewsByYear_en\)/01FFED40F0C07C7AC1257322004B924F?OpenDocument](http://www.onug.ch/80256EDD006B9C2E/(httpNewsByYear_en)/01FFED40F0C07C7AC1257322004B924F?OpenDocument))

predviđena kao moguća kazna, članom 6 se ide mnogo dalje s ograničenjima izricanja i izvršenja ove kazne, odnosno procesnim pretpostavkama koje se moraju zadovoljiti. Međutim, stavovi 2. i 6. člana 6 pokazuju posebne indicije da su postojali naponi za ukidanjem ove kazne. Stav 2. počinje: “U zemljama gde nije ukinuta smrtna kazna...”, a stav 6. kaže da: “ne može biti pozivanja ni na jednu odredbu ovog člana da bi se odložilo ili sprečilo ukidanje smrtno kazne od strane jedne države ugovornice ovog Pakta”. Ova formulacija je dovela do shvatanja da ponovno uvođenje smrtno kazne od strane država koje su je već ukinule, nije u skladu s Paktom (više o raspravi na temu smrtno kazne kroz međunarodne instrumente možete naći na web stranici Beogradskog centra za ljudska prava u rubrici “Saznajte više o ... pravu na život”).⁴²

Praćenjem komparativnog prava, u okviru UN-a i u okviru Saveta Evrope, usvojeni su dodatni protokoli uz ova dva međunarodna ugovora, kojima se ukida smrtna kazna. Generalna skupština UN-a, 15. decembra 1989. godine, usvaja Drugi fakultativni protokol uz Pakt o građanskim i političkim pravima kojima se ukida smrtna kazna, mada je ostavljena mogućnost stavljanja rezerve koja omogućava da se “smrtna kazna primeni za vreme rata, za najteža krivična dela vojne prirode počinjena u toku ratnog stanja”. Ako obratimo pažnju na tabelu s ratifikacijama možemo primetiti da nijedna država do sada nije stavila ovakvu rezervu.⁴³ Međutim, Turska nije ratifikovala ovaj Protokol, a Pakt je ratifikovala u decembru 2003. godine.

“Smatrajući da promene do kojih je došlo u nekoliko država članica Saveta Evrope izražavaju opštu težnju ka ukidanju smrtno kazne”, Savet Evrope je 28. aprila 1983. godine usvojio Protokol br. 6 uz Evropsku konvenciju, kojim se smrtna kazna ukida u periodu mira, a zatim i Protokol 13, 3. maja 2002. godine, kojim zabranjuje smrtnu kaznu u svim okolnostima, pa se smatra da je izricanje smrtno kazne danas zabranjeno u Evropi. Uzevši u obzir ratifikacione instrumente videćemo da je Turska potpisala ovaj Protokol u januaru 2004. godine, a da je u junu 2006. godine stupio na snagu.⁴⁴

Međutim, ono što može da unese zabunu jeste ispitivanje eventualne povrede ljudskih prava ukoliko dođe do izricanja smrtno kazne nakon nepravičnog suđenja. U tekstovima o pravu na život na web stranici Beogradskog centra za ljudska prava primećuje se da se Komitet ovom temom bavi u okviru člana 6 Pakta, kojim se štiti pravo na život (data je analiza prakse Komiteta), dok Evropski sud za ljudska prava ovaj problem ispituje u okviru člana 3, odnosno zabranom mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja.

⁴² Žarevac, Ružica: Pravo na život u Evropskoj konvenciji i Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima. Dostupno na <http://www.bgcentar.org.yu/documents/Ruzica%20Zarevac%20pravo%20na%20zivot%20ECHR%20i%20ICCPR.pdf>.

⁴³ United Nations: Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty. Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 44/128 of 15 December 1989. Dostupno na http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_opt2.htm

⁴⁴ Council of Europe: Protocol No. 13 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances CETS No.: 187. Dostupno na <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=187&CM=8&DF=9/13/2007&CL=ENG>

Slučaj II⁴⁵

Činjenično stanje

Kada su imali deset godina, 12. februara 1993. godine, dva dečaka, A.M. i M.N, pobjegli su sa školskih časova i u šoping-centru oteli dvogodišnjeg dečaka od majke, odveli ga tri kilometra daleko, pretukli ga na smrt i ostavili na železničkim šinama da bude pregažen. Dečaci su ubrzo uhapšeni i zadržani u pritvoru do početka suđenja. Suđenje, koje je trajalo tri nedelje u novembru 1993. godine, nije se odvijalo na sudu za malolentike, već u sudnici Kraljevskog suda (*Preston Crown*) i bilo je otvoreno za javnost. U toku dva meseca koja su prethodila suđenju, dečaci su obilazili sudnicu, upoznavali osoblje i postupak suđenja uz pomoć “paketa za decu-svedoke” koji podrazumeva knjige i igre.

Postupku je prethodio snažan nacionalni i međunarodni publicitet, koji se nastavio i tokom samog suđenja. Dolazak optuženika u sudnicu praćen je napadima neprijateljski raspoložene publike, novinarska mesta i galerija sa posetiocima bili su stalno dupke puni, sudija i porotnici su nosili sudijske odore i perike, suđenje je vođeno u vidu krivičnog postupka protiv odraslih počinitelaca, modifikovanog uzrastu optuženih, tako što su optuženi u sudnici sedeli pored socijalnih radnika, a u blizini advokata i roditelja, a samo suđenje (koje je odgovaralo satnici školskih časova) bilo je prekidano svakih sat vremena, kako bi dečaci bili s roditeljima. Sudija je stavio do znanja da će praviti pauzu kada god mu socijalni radnici ili advokati optuženih ukažu da jedan od optuženih pokazuje znakove stresa ili umora. Do toga je došlo samo jedanput u toku suđenja.

Na samom otvaranju suđenja, sudija je izdao naredbu u skladu sa zakonom, da ne sme biti nikakvog objavljivanja identiteta, adresa, niti ostalih identifikacionih detalja. Tog istog dana, pravni zastupnik A.M. podneo je zahtev za odlaganje postupka zbog sumnje da suđenje neće biti pravično usled prirode i razmere medijske eksponiranosti. Nakon što je saslušao argumente, sudija je ustanovio da nije utvrđeno da bi optuženi mogli pretrpeti štetu do granica da se ne može održati pravično suđenje. On je ponovio upozorenje koje je dao porotnicima da se ne obaziru i izbace iz misli sve što su o ovom slučaju čuli ili videli izvan njegove sudnice.

Na suđenju su saslušani tužilac, psihijatri i svedoci. Porota je 24. novembra 1993. godine presudila da su A.M. i M.N. krivi za ubistvo i otmicu. Ni jedan podnosilac predstavke se nije žalio Apelacionom sudu na presudu. Nakon izricanja presude, sudija je modifikovao prvobitni nalog i dozvolio da se objave samo imena okrivljenih. Sledećeg dana, 25. novembra 1993. godine, imena dečaka, fotografije i svi ostali detalji bili su objavljeni u novinama širom zemlje.

Nakon izricanja presude za ubistvo, sudija ih je osudio, kao što britanski zakon nalaže, na “zatvaranje po diskreciji Krune” (“*detention during Her Majesty’s pleasure*”). On nije bio u stanju da odredi subjektivnu odgovornost dečaka, a predložio je da treba da izdržavaju kaznu u periodu od najmanje osam godina (tzv. “tariff period”), što je smatrao dovoljnim za zadovoljenje zahteva retribucije i preventivne funkcije kazne (“tarifa”), dok je Vrhovni sudija (*Lord Chief Justice of England and Wales*) predložio deset godina. Prema britanskom zakonu, za konačno odlučivanje o visini tarife, zadužen je državni sekretar (Home Secretary, poput ministra unutrašnjih poslova u balkanskim sistemima). Nakon brojnih peticija, potpisanih od strane desetina hiljada građana, pa

⁴⁵ Radionica sa slučajem II je održana na Regionalnom seminaru o ljudskim pravima za pravnike iz zemalja bivše Jugoslavije, Beograd, Hotel Mažestik, 1-3. mart 2007.

zatim stotina hiljada, kojim se od njega traži da uzme u obzir njihov stav da dečaci nikada ne bi trebali da budu oslobođeni, u pismu od 22. jula 1994. godine, državni sekretar je obavestio podnosioca predstavke da mu je izrekao kaznu od petnaest godina, u svetlu pravedne kazne, retribucije, i prevencije, a koja konzistentno odražava visinu kazni u drugim slučajevima.

U izveštaju doktora iz januara 1995. godine napominje se da je A.M. bio potpuno devastiran kad je to čuo, da je rekao da oseća da njegov život nije vredan življenja i da nema svrhe nastavljati dalje.

U postupku sudske kontrole, lekari su konstatovali da je suđenje ostavilo neizbrisive posledice po psihi oba deteta, a pre svega činjenica što je ono bilo otvoreno za javnost, a osporavana je i visina tarife kao neproporcionalno visoka. Dom lordova je ustanovio da je bilo nezakonito od strane državnog sekretara što je primenio “tarifni sistem” koji ne uzima u obzir specifičnosti ovog slučaja i činjenicu da se radi o maloletnicima, da je u ovom slučaju koristio ovlasti koje ima sudija i da je zbog toga morao biti nepristrasan i imun na pritiske javnog mnjenja, te proglasio odluku nezakonitom. Državni sekretar je kasnije obavestio Parlament da je on, imajući u vidu odluku Gornjeg doma, usvojio novu politiku po pitanju mladih počinitelja optuženih za ubistvo i osuđenih na “zadržavanje u pritvoru po diskreciji Krune”, te će saglasno tome, između ostalog, držati visinu “tarife” podložno stalnoj reviziji u zavisnosti od progresa i razvoja počinitelja.

Ne čekavši novu odluku državnog sekretara, porodica A.M. je odlučila da se obrati Evropskom sudu za ljudska prava. Imajući u vidu maloletnički uzrast A.M, žalili su se da suđenje koje je bilo otvoreno za javnost i koje je vođeno u Krunskom sudu za punoletne počinioce, te kaznena priroda njegove presude, predstavljaju kršenje njegovog prava da ne bude podvrgnut nehumanom i ponižavajućem tretmanu ili kazni; zatim na uskraćivanje pravičnog suđenja, kao i da je činjenica da je ministar u vladi, a ne sudija u postupku, određivao visinu njegove tarife predstavlja, takođe, kršenje prava na pravično suđenje; da donešena presuda o lišavanju slobode u formi zadržavanja u pritvoru po diskreciji Krune predstavlja kršenje njegovog prava na slobodu, kao da mu nije pružena mogućnost da bude ispitana i procenjena zakonitost dužine njegovog zadržavanja u pritvoru od strane sudskog tela.

Metodološka napomena

Ne razmišljajte o gore navedenim pritužbama meritorno, suštinski, već samo o tome koje su Vam informacije potrebne da bi valjano rešili ovaj slučaj. Da li biste konsultovali međunarodne instrumente, jurisprudenciju međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tela, izveštaje, novinske članke, neke druge izvore? Koje su to informacije koje biste zahtevali od istraživačkog odeljenja na Vašem sudu? Pokušajte da ih pronadete preko interneta. Uradite evaluaciju informacija koje smatrate relevantnim za donošenje odluke u ovom slučaju, nemojte se baviti meritornim odlučivanjem.

Analiza slučaja

Ova radionica je zasnovana na predmetu *V. protiv Ujedinjenog kraljevstva* (Br. 24888/94) o kome je Evropski sud za ljudska prava odlučio presudom od 16. decembra 1999. godine.⁴⁶ Ovog puta nećemo predstaviti sve relevantne linkove na temu maloletničkog pravosuđa, već ćemo ukazati koji

⁴⁶ Case of V. v. The United Kingdom, Judgment, 16 December 1999 dostupno na <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbk&action=html&highlight=V.%20%7C%20United%20%7C%20Kingdom%20%7C%2024888/94&sessionId=2151997&skin=hudoc-en>, a prevod presude na srpski jezik na <http://www.bgcentar.org.yu/documents/V.%20v%20U.K..pdf>, odakle je i preuzet prevod međunarodnih standarda, uz male dopune.

su to izvori na koje se Evropski sud za ljudska prava oslonio odlučujući o ovom predmetu. Pre nego što se baziramo na relevantno međunarodno pravo, ukazali bismo na dva instituta britanskog prava koje ne poznaje pravo bivših jugoslovenskih država – “zatvaranje po diskreciji krune” i “tarifa”. Na internetu možemo pronaći tumačenje ovih termina na engleskom jeziku.⁴⁷ “Zatvaranje po diskreciji Krune” je kazna koja se automatski izriče maloletnim počiniocima krivičnog dela ubistva, a predstavlja zadržavanje u zatvorenoj ustanovi (dok su maloletni, obično se drže u dečjim domovima, od 18. do 21. godine u domovima za maloletničku delikvenciju, a kasnije u zatvore za odrasle). “Tarifa” predstavlja minimum vremena koje osuđeni mora provesti u zatvoru, pre nego što dobije pravo da se razmatra njegov uslovni otpust. U trenutku ovog suđenja, engleski zakon je, u slučajevima kada je počinitelj ubistva lice mlađe od 18 godina, primenjivao institut “tarife”, tj. perioda na koji maloletnik mora biti zadržan “u pritvoru po diskreciji Krune”, čiju dužinu je određivao ministar unutrašnjih poslova za svaki pojedinačni slučaj, uzimajući u obzir preporuke sudije u postupku, kao i Lorda Vrhovnog sudije. Na internetu se može pronaći izjava Lorda Vrhovnog sudije, u kojoj govori o razmatranju trajanja i vremenskim intervalima u kojima se odlučuje o otpustu ili produženju.⁴⁸ Ova izjava je data nakon presude Evropskog suda za ljudska prava i na osnovu nje se vidi da je Ujedinjeno kraljevstvo promenilo sistem u na način da o “tarifi”, takođe, odlučuje sudija, a ne državni sekretar.

Dve vrlo korisne web stranice s prevodima međunarodnih dokumenata o pravima deteta i s predstavljenim položajem deteta u društvu jesu internet stranice Centra za prava deteta,⁴⁹ te UNICEF-ovog projekta “Prava deteta i maloletničko pravosuđe”.⁵⁰

Međunarodni standardi relevantni za odlučivanje primenjeni u predmetu *V protiv Ujedinjenog kraljevstva*

1. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta (donesena 20.11.1989)

Ova Konvencija je obavezujuća po međunarodnom pravu za države ugovornice.

Član 3. st. 1 Konvencije ističe:

“U svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta moraju biti od prvenstvenog značaja.”

Član 37. (a) i (b) glasi:

“Države potpisnice Konvencije moraju obezbediti da:

- (a) nijedno dete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem obliku postupanja ili kažnjavanja. Ni smrtna kazna, ni doživotni zatvor bez mogućnosti oslobađanja, ne mogu biti dosuđeni za dela koja izvrše osobe mlađe od 18 godina;
- (b) nijedno dete ne bude proizvoljno ili na nezakonit način lišeno slobode. Hapšenje, zadržavanje

⁴⁷ United Kingdom. Her Majesty’s Prison Service: Life Sentenced Prisoners. Dostupno na http://www.hmprisonservice.gov.uk/adviceandsupport/prison_life/lifesentencedprisoners/

⁴⁸ United Kingdom. Her Majesty’s Courts Service: Review of Minimum Terms set for Young Offenders detained at her Majesty’s Pleasure : A statement by the Lord Chief Justice. Dostupno na <http://www.hmcourts-service.gov.uk/cms/619.htm>

⁴⁹ Centar za prava deteta. Dostupno na <http://www.cpd.org.yu>

⁵⁰ UNICEF: Prava deteta i maloletničko pravosuđe: odabrani međunarodni instrumenti. Dostupno na <http://www.un.org.yu/srp/publications.jsp>

u pritvoru i zatvaranje deteta mora biti u skladu sa zakonom i primenjeno jedino kao poslednja moguća mera i to na najkraći mogući vremenski period...

Član 40.

Države potpisnice priznaju pravo svakom detetu za koje se tvrdi, koje je optuženo ili za koje je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, da se s njim postupa na način kojim se podstiče detetovo osećanje dostojanstva i vrednosti, što jača njegovo/njeno poštovanje prava čovjeka i osnovne slobode drugih, pri čemu se uzima u obzir uzrast deteta i nastojanje da se poboljša njegova reintegracija i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu.

2. U tom cilju ... države potpisnice će posebno obezbediti:

...

(b) da se svakom detetu koje je osumnjičeno ili optuženo da je prekršilo krivični zakon, garantuje najmanje sledeće:

...

(vii) da se poštuje njegova privatnost u svim fazama postupka.

3. Države potpisnice će nastojati da podstiču donošenje zakona, postupaka, uspostavljenje organa i ustanova primenjivih na decu za koju se tvrdi/koja su optužena/za koju je utvrđeno da su prekršila krivični zakon, a posebno:

(a) utvrđivanje najniže starosne granice ispod koje deca ne mogu biti smatrana sposobnom za kršenje krivičnog zakona;

(b) donošenje mera, kad god je moguće i poželjno, za postupanje sa takvom decom, bez pribegavanja sudskom postupku, s tim da ljudska prava i zakonska zaštita u potpunosti budu poštovana.

2. Izveštaj Komiteta UN za prava deteta o Ujedinjenom Kraljevstvu

U zaključnim odredbama, koje se odnose na Ujedinjeno Kraljevstvo (CRC/C/15/add. 34), od 15. februara 1995. godine, Komitet za prava deteta koji nadzire poštovanje Konvencije UN,⁵¹ između ostalog, podvukao je sledeće:

35. Komitet preporučuje da treba sprovesti zakonodavnu reformu kako bi se obezbedilo da sudski postupak u maloletničkom pravosuđu bude fokusiran na dete (*child-oriented*)...

36. Konkretnije, Komitet preporučuje da se ozbiljno razmotri podizanje starosne granice za krivičnu odgovornost u svim oblastima koje pokriva jurisdikcija Ujedinjenog Kraljevstva..."

3. Međunarodni Pakt o građanskim i političkim pravima (1966.)

Pakt utvrđuje u Članu 14. stav 4, koji je u širem smislu povezan sa Članom 6 Evropske Konvencije, da:

“U slučaju maloletnih prestupnika primenjivaće se krivični postupak u kome će se voditi računa o njihovim godinama i interesu njihovog odgajanja.”

4. Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za maloletničko pravosuđe (“Pekinška pravila”)

“Pekinška pravila” su usvojena rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija 29. novembra 1985. godine. Ova pravila su formalnopravno neobavezujuća u međunarodnom pravu; u Preambuli, države se pozivaju, ali ne i obavezuju, da ih usvoje. Između ostalog, ona predviđaju sledeće:

Član 4. Minimalni uzrast za krivičnu odgovornost

4.1 U pravnim sistemima koji poznaju pojam minimalnog uzrasta za krivičnu odgovornost

⁵¹ Sve o radu Komiteta na <http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/index.htm>

maloletnika, ta granica bi trebala da ide iznad suviše ranog uzrasta, imajući u vidu emotivnu, mentalnu i intelektualnu zrelost.

Komentar

Minimalni uzrast za krivičnu odgovornost maloletnika ima širok raspon u zavisnosti od istorijskog nasleđa i kulture. Savremeni pristup podrazumeva da se razmotri da li dete može da snosi moralne i psihološke elemente krivične odgovornosti, odnosno da li se dete, na osnovu svoje individualne sposobnosti rasuđivanja i razumevanja, može smatrati odgovornim za, u suštini, asocijalno ponašanje. Ako se starosna granica za krivičnu odgovornost odnosi na suviše rani uzrast, ili ako ta granica uopšte ne postoji, pojam odgovornosti bi postao besmislen. U celini, postoji bliska veza između pojma odgovornosti za delikventno ili kriminalno ponašanje i drugih prava i odgovornosti u društvu (kao što su bračno stanje, poslovna sposobnost, itd.).

Stoga, treba ulagati napore kako bi se usaglasila razumna najniža starosna granica koja je međunarodno primenjiva.

Član 8. Zaštita privatnosti

- 8.1 Pravo na privatnost maloletnika biće poštovano u svim fazama kako bi se izbegle štetne posledice po njega, usled preteranog i neodgovarajućeg publiciteta ili etiketiranja;
- 8.2 U načelu, neće se objavljivati nikakve informacije na osnovu kojih se može identifikovati maloletni prestupnik.

...

Član 17. Principi kojima se treba rukovoditi prilikom donošenja presude i odlučivanja

17.1 Prilikom odlučivanja, nadležni organi će se rukovoditi sledećim principima:

- (a) Reakcija će uvek biti srazmerna ne samo okolnostima i težini prestupa, već i okolnostima koje se odnose na maloletnika, njegovim potrebama kao i potrebama društva;
- (b) Ograničenja lične slobode maloletnika biće nametnuta tek nakon pažljivog razmatranja slučaja, i biće svedena na minimum, u meri u kojoj je to moguće;
- ...
- (d) Dobrobit maloletnika će biti faktor kojim će se rukovoditi u razmatranju njegovog slučaja.

...

Komentar

Pravilo 17.1 (b) sugeriše da pristup striktnog kažnjavanja nije odgovarajući. Dok se u slučajevima odraslih počilaca, te, možda, i kada je reč o ozbiljnim krivičnim delima maloletnika, može smatrati da krivične sankcije sa funkcijom retribucije (odmazde) imaju određeno opravdanje. U slučajevima gde su maloletnici počinioci, takvi argumenti uvek treba da budu nadjačani interesom obezbeđenja dobrobiti i budućnosti mlade osobe.

...”

5. Preporuka br. R (87) 20 Komiteta ministara Saveta Evrope

Preporuka usvojena 17. septembra 1987. godine od strane Komiteta ministara, između ostalog, glasi:

“Komitet ministara, shodno Članu 15. b Statuta Saveta Evrope, smatra da:

...

S obzirom da reakcija društva na maloletničku delikvenciju mora uzimati u obzir individualne

ličnosti i specifičnost potreba maloletnika, kao i da im je potrebna specijalna intervencija, a tamo gdje je nužno i posebna nega i tretman, naročito na osnovu načela Deklaracije o pravima deteta Ujedinjenih Nacija;

... sistem krivičnih sankcija za maloletnike mora nastaviti stavljati glavni akcenat na ciljeve obrazovanja i socijalne integracije...

...

Imajući na umu Standardna minimalna pravila Ujedinjenih Nacija za maloletničko pravosuđe (“Pekinška pravila”),

Komitet ministara preporučuje vladama država članica da revidiraju, ukoliko je neophodno, nacionalno zakonodavstvo svoje države, kao i pravnu praksu sa posebnim ciljem:

...

4. da se maloletnicima osigura brzo i efikasno suđenje, bez nepotrebnih odlaganja, kako bi se omogućilo efikasno edukativno delovanje;

5. da se u slučaju maloletnih prestupnika izbegne vođenje sudskog postupka pred sudovima za punoletne izvršioce tamo gdje postoje sudovi za maloletnike;

...

8. da se ojača zakonska pozicija maloletnika kroz sve faze postupka ... tako što će se, *inter alia*, priznati:

...

pravo maloletnog prestupnika na poštovanje njegovog privatnog života.

...”

6. Minimalni uzrast za krivičnu odgovornost u Evropi

Podaci iz komparativnog prava se, često, koriste u presudama Evropskog suda za ljudska prava i oni, upravo, utiču na razvoj standarda u oblasti ljudskih prava. Ovo su podaci koji se tiču minimalnog uzrasta za krivičnu odgovornost u pojedinim državama.

Minimalni uzrast za krivičnu odgovornost je sedam godina na Kipru, u Irskoj, Švajcarskoj i Lihtenštajnu; osam godina u Škotskoj; trinaest u Francuskoj; četrnaest u Nemačkoj, Austriji, Italiji i većini istočnoevropskih zemalja; petnaest godina u skandinavskim zemljama; šesnaest u Poljskoj, Portugalu i Andori; te osamnaest u Španiji, Belgiji i Luksemburgu.

Kako što je već pomenuto, ovaj predmet se pred Evropskim sudom vodio pod inicijalima deteta (zatražena je anonimnost), ali je u Ujedinjenom Kraljevstvu nakon suđenja obelodanjen identitet dečaka. O presudi Evropskog suda u ovom predmetu u štampi drugih država pisano je poštujući privatnost dečaka, a štampi u Ujedinjenom Kraljevstvu se mogu naći i imena dečaka.⁵²

⁵² Radi se o dečacima iz porodica Thompson and Venables. Vidi npr. članak na web stranici BBC-ija <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/567631.stm>. Postoji veliki broj stranica na kojima se mogu čitati komentari o krivičnom delu, ovim dečacima, te videti njihove slike – <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/europe/06/21/bulger.profiles/>, <http://www.cyc-net.org/today2001/today010625.html>, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/1408115.stm>, pa čak i na elektronskoj enciklopediji wikipedia – http://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_James_Bulger

SLUČAJ III

Hipotetički slučaj

Činjenično stanje

Jugoslav Jugoslovenović je rođen 1965. godine i živi u državi Našviliji, u gradu Našvisitiju. Od 1999. godine, podnosilac predstavke je živeo sa svojim homoseksualnim partnerom, gospodinom X, u jednom stanu u Našvisitiju. Taj stan je g. X zakupio godinu dana ranije. Njih dvojica su delili troškove stana.

Gospodin X je 2001. godine otkrio da je zaražen HIV virusom. Njegov odnos s podnosiocem predstavke trajao je i dalje. Godine 2003, kada je g. X oboleo od side (AIDS), Jugoslovenović ga je negovao. Gospodin X je preminuo od side 2004. godine, a prethodno je Jugoslava odredio za svog naslednika. Vlasnik stana, kojeg su Jugoslav i njegov preminuli partner iznajmljivali, želeo je da otkaže zakup, pa je 2005. godine pokrenuo postupak protiv Jugoslava kako bi raskinuo Ugovor o zakupu stana. Jugoslav se pred sudovima pozivao na pravo preživelih partnera različitog pola u vanbračnoj zajednici da nastave s korištenjem stana kojeg je zakupio njihov preminuli partner.

Dana 6. januara 2006. godine, Opštinski sud odbacio je zahtev vlasnika stana. Sud je smatrao da se Član 14. st. 3. Zakona o zakupu stana kojim se propisuje da članovi porodice imaju pravo da naslede pravo zakupa, primenjuje, takođe, i u slučaju homoseksualnog odnosa. Vlasnik stana je uložio žalbu nadležnom okružnom sudu.

Okružni sud je, 30. aprila 2006. godine, odbacio žalbu vlasnika stana. Sud je zaključio da je svrha Člana 14. stav 3. Zakona o zakupu stana zaštita lica, koja su dugo živela zajedno bez stupanja u brak, od iznenadnog beskućništva. Taj Zakon se, po mišljenju Suda, primenjuje i na homoseksualce i na osobe suprotnog pola.

Dana 5. septembra 2006. godine Vrhovni sud je uvažio žalbu vlasnika stana, preinačio odluke nižih sudova i prekinuo važenje Ugovora o zakupu. Vrhovni sud je zaključio da pojam "životnog saputnika" u Članu 14. stav 3. Zakona o zakupu treba tumačiti onako kako je Zakon tumačen u trenutku stupanja na snagu, a namera zakonodavca 1974. godine, svakako, nije bila da obuhvati i lica istog pola, već da pravo na nastavljanje korištenja zakupljenog stana imaju samo partneri različitog pola.

Jugoslav je podneo predstavku Regionalnom sudu za ljudska prava, u kome ste vi sudija Veća Drugog odeljenja, kojem je ovaj slučaj dodeljen. Podnosilac predstavke tvrdi da je žrtva diskriminacije u uživanju svog doma, dok je Vlada u svom podnesku navela da je svrha isključivanja parova istog pola iz zaštite prilikom zakupa stana, u slučaju smrti partnera, u očuvanju tradicionalnog shvatanja porodice.

Metodološka napomena

Identifikujte situacije u navedenom slučaju, koje bi mogle predstavljati kršenja ljudskih prava garantovanih međunarodnim i regionalnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava. Ne razmišljajte o njima meritorno, suštinski, već samo o tome koje su Vam sve informacije potrebne da bi valjano rešili ovaj slučaj. Da li biste konsultovali međunarodne instrumente, jurisprudenciju međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tela, izveštaje, novinske članke, neke druge izvore? Koje su to informacije koje biste zahtevali od

istraživačkog odeljenja na Vašem sudu? Pokušajte da ih pronađete preko interneta. Uradite evaluaciju informacija koje smatrate relevantnim za donošenje odluke u ovom slučaju, a nemojte se baviti meritornim odlučivanjem.

Relevantno nacionalno zakonodavstvo

Član 14. Zakona o zakupu stana glasi:

“Pravo na zakup stana u slučaju smrti

(1) Smrću vlasnika stana ili zakupca stana ne raskida se ugovor o zakupu.

(2) U slučaju smrti glavnog zakupca stana, lica, koja su u stavu (3) ovog Člana označena kao lica koja imaju nasledno pravo na zakup, to svoje pravo će i ostvariti, sa izuzetkom drugih lica koja imaju nasledno pravo, ukoliko u roku od 14 dana po smrti glavnog zakupca ne obaveste vlasnika stana da ne žele da nastave Ugovor o zakupu. Ukoliko se Ugovor o zakupu nasleđuje, novi stanari će preuzeti sve neisplaćene materijalne obaveze u pogledu zakupnine i sve druge obaveze koje su iskrsele tokom zakupa preminulog glavnog zakupca. Ukoliko nasledno pravo na zakup ima više od jednog lica, oni će zajedno preuzeti zakup i snosiće zajedničku i solidarnu odgovornost.

(3) Sledeća lica imaju nasledno pravo na zakup u svrhu stava (2) ovog Člana: supružnik, životni saputnik, rođaci u prvoj naslednoj liniji, uključujući usvojenu decu, kao i braća i sestre bivšeg zakupca, u meri u kojoj ta lica imaju akutnu potrebu za obezbeđenjem stambenog prostora i već su živela u zajedničkom stanu sa zakupcem kao članovi istog domaćinstva. “Životni saputnik”, u značenju koje se primenjuje u ovom Zakonu, označava lice koje je živelo u istom stanu sa bivšim zakupcem sve do zakupčeve smrti, a, prethodno, u periodu ne kraćem od tri godine, koje je sa njim delilo domaćinstvo na istim ekonomskim osnovama na kojima počiva brak; životnim saputnikom smatraće se lice koje je živelo u stanu tri godine ukoliko se uselilo u stan zajedno sa bivšim glavnim zakupcem na samom početku zakupa”.

Relevantni članovi Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

Član 8.

“1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života (i) svoga doma ...

2. Javne vlasti neće se mešati u uživanje ovog prava osim ako to nije u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i neophodno u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih”.

Član 14.

“Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status”.

SLUČAJ IV

Hipotetički slučaj

Našvilija je multietnička država članica Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, a ima žarku želju da pristupi Evropskoj uniji. Ratifikovala je sve najznačajnije ugovore ovih organizacija, kao što su Međunarodni pakt UN-a o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt UN-a o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvenciju UN-a o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa svim Protokolima, revidirana Evropska socijalna povelja itd. Prema Ustavu Našvilije, ratifikovani međunarodni ugovori su direktno primenljivi i imaju primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo.

Romi čine oko 7% populacije države Našvilije. Romske porodice, uglavnom, žive nomadskim načinom života ili su se naselile u tzv. “kartonska” ilegalna naselja. Porodica Balkan Balkanovića je godinama živela nomadskim stilom života. S obzirom da je Našvilija, navodno, u velikom mjeri smanjila broj mesta na kojima se ovakve porodice mogu naseljavati, ograničavajući ih na seoska područja, Balkan se sa ženom i osmoro dece preselio u glavni grad Našvisiti. S još dvadeset porodica prijavio se Gradskoj upravi tražeći krov nad glavom, odnosno mesto u skloništima za beskućnike. Dobili su odgovor da u četiri skloništa, koja su do sada napravljena, nema mesta, ali da će biti upisani na listu čekanja (na kojoj su Balkanovići na 5.346-om mestu). Grad trenutno nema dovoljno finansijskih sredstava za unapređenje položaja beskućnika, ali planira da u narednih deset godina sagradi još dva skloništa.

Balkanovići su se iz nužde smestili u jedno nezakonito, nehigijensko, “kartonsko” naselje bez ikakve infrastrukture, ispod mosta koji je povezivao novi i stari deo grada, a koji se nalazio u blizini glavnih državnih institucija. Balkan i njegova supruga su nakon 20 godina zajedničkog života i traganja “trbuhom za kruhom” uspeali da se zaposle.

Međutim, Našvisiti je dobio čast da organizuje Olimpijske igre 2008. godine. S obzirom da se naselje nalazilo na gradskom građevinskom zemljištvu na kojem je planirana izgradnja olimpijskog sela, gradske vlasti su odlučile da isele ova nelegalna naselja, pravdajući takav postupak, ne samo organizacijom Olimpijskih igara, već i nehigijenskim uslovima zbog kojih je postojala opasnost od zaraze. Grad je ponudio da preseli celo naselje u jedno selo udaljeno oko 70 kilometara od Našvisitija. Romi su odbili preseljenje iz gradske u seosku sredinu, pravdajući to, između ostalog, i time da će izgubiti posao i sredstva za život, jer je u seoskim područjima velika nezaposlenost koja prelazi 60%, kao i da njihova deca neće imati odgovarajući pristup obrazovanju kao u Našvisitiju, jer u seoskim područjima nema dovoljno obrazovnih ustanova, pa deca često putuju i po više od 10 kilometara do osnovnih škola. Romske porodice su insistirale na tome da država ne sme da ih preseli, već mora da preduzme odgovarajuće mere kako bi negovala romski način života, pozivajući se na presudu Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Romanesku v. Bugarske*. Država se odlučila na prinudno preseljenje.

Porodica Balkanović se obratila Opštinskom sudu u Našvisitiju i ovaj slučaj je pred Vašim Većem.

Metodološka napomena

Identifikujte situacije u ovom slučaju koje bi mogle predstavljati kršenja ljudskih prava garantovanih međunarodnim i regionalnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava. Ne razmišljajte o njima meritorno, suštinski, već samo o tome koje su Vam informacije potrebne da bi valjano rešili ovaj slučaj. Da li biste konsultovali međunarodne instrumente, jurisprudenciju međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tela, izveštaje, novinske članke, neke druge izvore? Koje su to informacije koje biste zahtevali od istraživačkog odeljenja na Vašem sudu? Pokušajte da ih pronađete preko interneta. Uradite evaluaciju informacija i dokumenata koje smatrate relevantnim za donošenje odluke u ovom slučaju, a nemojte se baviti meritornim odlučivanjem.

Pravna bibliografija: linkovi na web stranice koje mogu koristiti u radu pravnih profesionalaca u regionu

U bibliografiji su dati opisi web lokacija međunarodnih, evropskih institucija i organizacija, kao i web stranice institucija i organizacija u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Ova lista nije konačna i predstavlja slobodan izbor urednika. Izbor je izvršen po kriteriju svrsishodnosti web lokacije za pravnu praksu, tako da se na odabranim stranicama nalaze zakonski akti, dokumenti relevantni za pravnu praksu (uglavnom povezani sa međunarodnim pravom i ljudskim pravima), edukativni materijali i druge informacije koje bi mogle biti od pomoći pravnici.

Međunarodne institucije

1. ODS

<http://documents.un.org/welcome.asp?language=E>

U slobodnom pristupu pretraživi su službeni dokumenti UN-a (Official Documents of the United Nations). Baza sadrži 800.000 dokumenata od 1993. godine do danas, a većina ih je dostupna na svih šest UN jezika.

2. Međunarodni sud pravde

<http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?lang=en>

Sadrži informacije o Međunarodnom sudu pravde, praksi suda, presude i druge relevantne informacije koje se tiču rada Međunarodnog suda pravde.

3. Međunarodni krivični sud

<http://www.icc-cpi.int/>

Sadrži informacije o Međunarodnom krivičnom sudu, praksi suda, i druge relevantne informacije koje se tiču rada Međunarodnog krivičnog suda.

4. Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (ICTY)

<http://www.un.org/icty/bhs/frames/tribunal.htm>

Ovdje možete naći podatke o slučajevima, optužnicama i presudama, kao i o radu ICTY-a na engleskom, ali i na bhs jezicima.

5. United Nations Development Programme (UNDP)

<http://www.undp.org>

Sadrži informacije o UNDP-u, razvojnim ciljevima i programima uopšteno, te linkove na regionalne kancelarije širom svijeta (uključujući i one na prostoru Balkana).

Evropske institucije

6. Vijeće Evrope (COE)

<http://www.coe.int>

Prezentacija Vijeća Evrope na kojoj možete pristupiti podacima koji se tiču institucija Evropske unije, aktivnosti i rada organa EU.

7. Evropski sud pravde

<http://curia.europa.eu/en/index.htm>

Sadrži informacije o Evropskom sudu pravde, praksi suda, presude i druge relevantne informacije koje se tiču rada Evropskog suda pravde.

Praksa Evropskog suda pravde

<http://curia.eu.int/en/content/juris/juris.htm>

Pretraživanje slučajeva od juna 1997. godine moguće je pomoću pretraživača, dok je za slučajeve od 1953. do 1988., te od 1989. nadalje ponuđen numerički pristup podacima. Sudska praksa Prvostupanjskog suda pretražuje se pomoću numeričke liste, počevši od 1989. godine.

8. Evropski sud za ljudska prava

<http://www.echr.coe.int>

Sadrži informacije o Evropskom sudu za ljudska prava, praksi suda, presude i druge relevantne informacije koje se tiču rada Evropskog suda za ljudska prava.

Biblioteka Evropskog suda za ljudska prava

<http://www.echr.coe.int/Library/indexEN.html>

U okviru biblioteke Evropskog suda za ljudska prava možete naći sve presude Suda, konvencije i praksu suda, kao i druge relevantne dokumente. Takođe, postoji i mogućnost pretraživanja relevantnih dokumenata pomoću HUDOC pretraživača

(<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>)

9. Evropski komitet za prevenciju mučenja i nehumanog ili degradirajućeg tretmana ili kazne

<http://www.cpt.coe.int>

Sadrži informacije o Komitetu i izvještaje Komiteta o pojedinim državama i druge relevantne informacije vezane za rad Komiteta.

10. Ured za službene publikacije Evropskih zajednica - EUR-OP

<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Baza podataka koja sadrži cjelovite tekstove pravnih akata na jezicima država članica i omogućava pristup osnivačkim ugovorima kao i obvezujućem i neobvezujućem zakonodavstvu.

Uključuje i slučajeve Evropskoga suda pravde.

11. Organizacija za saradnju i sigurnost u Evropi (OSCE)

<http://www.osce.org/>

Sadrži informacije o samoj organizaciji, načinu rada i aktivnostima organizacije po pojedinim zemljama i oblastima djelovanja.

OSCE baza podataka

<http://www.legislationline.org/>

Legislationline je pravna baza podataka koja sadrži zakonske akte evropskih zemalja na svim OSCE zvaničnim jezicima. Uključuje i interne linkove na međunarodne dokumente, konvencije i druge bitne instrumente kao i EU norme i dokumente, evropsku i domaću pravnu praksu, bilateralne konvencije i druge tekstove.

12. MIRIS-European Academy of Bolzano – EURAC

<http://dev.eurac.edu:8085/mugs2/do/browse?action=Reset>

Informacijski sistem o pravima manjina – pristup dokumentima vezanim uz nacionalna i etnička prava manjina po državama. Većina dokumenata su na engleskom jeziku, mada postoje i pojedini dokumenti na jeziku zemlje o kojoj se radi.

Međunarodne organizacije**16. Amnesty International**

<http://www.amnesty.org>

Sadrži vijesti, izvještaje o ljudskim pravima širom svijeta, informacije o kampanjama za zaštitu ljudskih prava i druge relevantne informacije.

17. Human Rights Watch

<http://www.hrw.org/>

Sadrži informacije o samoj organizaciji, zatim o stanju ljudskih prava u pojedinim regionima i zemljama svijeta, te informacije o stanju pojedinih prava i kampanjama za promociju ljudskih prava. Takođe, sadrži i mogućnost preuzimanja elektronskih verzija publikacija objavljenih od strane Human Rights Watch.

Linkovi na bosanskom/hrvatskom/srpskom i makedonskom jeziku**Bosna i Hercegovina****1. Ministarstvo pravde BiH**

<http://www.mpr.gov.ba>

Stranica sadrži osnovne podatke o Ministarstvu pravde BiH, kao i zakonske i podzakonske akte koji važe na nivou cijele BiH.

2. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine

<http://www.fbihvlada.gov.ba/indexx.html>

Ovdje možete pronaći sve zakone koji su na snazi u FBiH hronološki organizovane po godinama i datumu objavljivanja.

3. Vlada Republike Srpske

<http://www.vladars.net/lt/zakoni/>

Ovdje možete pronaći sve pravne akte koji su na snazi u RS.

4. Sud BiH

<http://www.sudbih.gov.ba>

Sadrži informacije o Sudu i njegovom radu, te o slučajevima pred Sudom BiH. Na ovoj stranici, takođe, možete pronaći: pravne popise grupisane prema granama prava, pripadajuće izmjene i dopune svakog pravnog propisa organizovane na osnovu vremenskog slijeda.

5. Ustavni sud BiH

<http://www.ustavnisud.ba>

Stranica Ustavnog suda BiH sadrži osnovne podatke o Sudu i radu Suda, te osnovne pravne dokumente (Ustav BiH, Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i Pravila suda), te podrazumijeva mogućnost pretraživanja baze podataka o odlukama Suda.

6. Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu BiH

<http://www.hrc.ba>

Ovdje možete pronaći sve odluke Doma za ljudska prava BiH, kao i Komisije za ljudska prava, donešene do 31.maja 2006.godine.

7. Ombudsmani BiH

<http://www.ohro.ba/>

Lokacija Ombudsmana BiH je, trenutno, u fazi izrade.

8. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine

<http://www.hjpc.ba>

Sadrži sve relevantne informacije o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, dokumente i sistem rada Vijeća, te vijesti i druge bitne informacije o radu Vijeća.

9. Ured Vijeća Evrope u BiH, Sarajevo

URL: <http://www.coe.ba/>

Na ovoj stranici možete pronaći sve relevantne informacije o radu Ureda. Takođe, Ured posjeduje specijaliziranu biblioteku izdanja Vijeća Evrope, uglavnom, iz oblasti ljudskih prava, odluke Evropskog suda za ljudska prava i dokumentaciju vezanu za sjednice Parlamentarne skupštine i Komiteta ministara Vijeća Evrope, kao i izdanja Ureda Vijeća Evrope.

Iako je biblioteka u procesu uspostavljanja, uključena je u Webcat, tj. kolektivni katalog biblioteka Vijeća Evrope, koji predstavlja glavnu referentnu tačku za sve informacije koje se odnose na Vijeće Evrope od 1949. godine. Biblioteka još nije otvorena za javnost, ali je osoblje Ureda uvijek spremno da pruži odgovarajuće informacije.

10. Helsinški komitet za ljudska prava u BiH

URL: <http://www.bh-hchr.org>

Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini je nezavisna, nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 11. februara, 1995. godine. Cilj Komiteta je zaštita, promocija i monitoring ljudskih prava na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Komitet je član Međunarodne helsinške federacije za ljudska prava.

11. The Gate, Sarajevo, B&H

URL: <http://www.ljudskaprava.ba/>

Kroz ovaj virtuelni prolaz svaki istraživač stanja ljudskih prava u BiH može pristupiti najvažnijim dokumentima i informacijama kroz slijedeće kategorije:

- Međunarodna, regionalna i državna legislativa
- Katalog ljudskih prava prema UN-ovoj klasifikaciji
- Adresar vladinih, nevladinih i međunarodnih organizacija posvećenih zaštiti ljudskih prava
- Izvještaji, odluke, dokumenti, statistički podaci vezani za ljudska prava, relevantnih domaćih i stranih institucija
- Najnovije vijesti i akcije
- Novinski tekstovi o ljudskim pravima i Bibliografija natpisa o BiH u stranoj štampi
- Kursevi iz polja ljudskih prava
- Specijalni dodatak (trafficking)
- Biblioteka (priručnici i brošure o ljudskim pravima)

I još mnogo toga... Ili putem tražilice direktno uputiti zahtjev za određeni dokumenat, zakon, tekst ili bibliografiju...

12. DADALOS, Internacionalni UNESCO obrazovni server, Sarajevo, B&H

URL: <http://www.dadalos.org>

Teži da doprinese izgradnji kulture mira, demokratije i aktivnog građanstva kroz “Edukaciju za demokratsko građanstvo”.

13. Balkan Human Rights Network (BHRN)

<http://www.balkan-rights.net/index.html>

Balkanska mreža za ljudska prava (BHRN) je mreža organizacija koje se bave ljudskim pravima i djeluju na području Balkana. Stranica sadrži informacije o projektima i radu Mreže, te publikacije BHRN-a, kao i bazu podataka LightHouse (LightHouse baza podataka: <http://www.balkan-rights.net/lighthouse/lh/frames.htm>)

14. Web sajt o ljudskim pravima namijenjen mladima, BiH

URL: <http://www.ljudskaprava.com/index.html>

Svrha stranice je da bude od koristi mladima (ali i onim nešto starijim) zainteresovanim za ljudska prava u bilo kom kontekstu, da im pruži koristan izvor informacija, tema, dokumenata, a sve to strukturisano tako da se vrlo jednostavno može pronaći potrebna informacija.

Srbija**1. Ministarstvo pravde Republike Srbije**

<http://mpravde.mvcore.net/>

Sadrži informacije o Ministarstvu pravde Republike Srbije, zakonskim i podzakonskim aktima koji važe na teritoriji Srbije, te druge relevantne informacije vezane za srbijansko pravosuđe i pravni sistem.

2. Ustavni sud Republike Srbije

http://www.ustavni.sud.sr.gov.yu/home/lat_home.php

Sadrži informacije o sudu i sudskoj praksi, te relevantnu zakonsku regulativu.

3. Vrhovni sud Republike Srbije

<http://www.vrhovni.sud.srbija.yu/code/navigate.php?Id=507>

Sadrži informacije o sudu i sudskoj praksi, te relevantnu zakonsku regulativu.

4. Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, Srbija

URL: <http://www.bgcentar.org.yu>

Beogradski centar za ljudska prava je nestranačko, nepolitičko i neprofitno udruženje građana zainteresovanih za unapređenje teorije i prakse ljudskih prava. Na stranici Centra, u sekciji *Biblioteka*, mogu se pronaći prevedene presude Evropskog suda za ljudska prava i odluke ugovornih tijela UN za zaštitu ljudskih prava, te komentari zakona i presude domaćih sudova iz oblasti ljudskih prava.

5. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

URL: www.helsinki.org.yu

Helsinški odbor za ljudska prava postoji kao profesionalna organizacija koja se bavi promocijom ideje vladavine prava i zaštite ljudskih prava.

6. "Pronađi pravo"

<http://www.pronadjipravo.com>

"Pronađi pravo" je web portal sa informacijama iz oblasti prava na području zapadnog Balkana. Ovaj pravni portal sadrži preko 300 provjerenih i izabranih linkova iz svih oblasti prava, pa tako možete pronaći legislativu, sudske odluke, pretražiti biblioteke, posjetiti pravne fakultete, nevladine institucije, advokatske komore, lokalne samouprave, sudove, pročitati najnovije vijesti iz oblasti prava, najave događaja, informacije o najnovijim knjigama, časopisima, pa čak i o oglasima za posao.

7. Organizacija za pravnu edukaciju i kulturu prava "Projuris" Beograd

<http://www.projuris.org>

Sadrži informacije o relevantnim međunarodnim i domaćim pravnim aktima, te osnovne odrednice međunarodnog prava i ljudskih prava sa relevantnim dokumentima i konvencijama, pravni vodič, jurisprudenciju i informacije o pravosudnom ispitu, seminarima, kao i stručnim konferencijama u Srbiji.

8. Anti Trafficking Center, Belgrade, Serbia

URL: <http://www.atc.org.yu/Dokumenti/index.html>

Udruženje "Anti Trafiking Centar" (ATC) je udruženje građana i građanki čija je misija promovisanje univerzalnih ljudskih prava u Srbiji i Crnoj Gori i regionu.

ATC je nevladina, neprofitna organizacija koja kroz svoje programe pokušava da doprinese suzbijanju trgovine ljudima, s naročitim naglaskom na uzroke problema trgovine ljudima poput su rodno zasnovanog nasilja, siromaštva i nezaposlenosti i nedostatka povoljnih mogućnosti.

9. Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije

http://www.tuzilastvorz.org.yu/html_cyr/index.html

Tužilaštvo za ratne zločine je osnovano sa namjerom otkrivanja i krivičnog gonjenja počilaca krivičnih djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Na ovoj lokaciji možete pronaći informacije o aktuelnim optužnicama, te rasporede pretresa i završne riječi na pojedinim slučajevima. U sekciji *Predmeti* nalazi se lista svih predmeta Tužilaštva i njihov status, a korisni su i stručni radovi i izlaganja tužilaca u elektronskom obliku.

Hrvatska

1. Ministarstvo pravosuđa, Hrvatska

<http://www.pravosudje.hr>

Sadrži informacije o Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske, zakonskim i podzakonskim aktima koji važe na teritoriji Hrvatske, te druge relevantne informacije vezane za hrvatsko pravosuđe i pravni sistem.

2. Ustavni sud Republike Hrvatske

<http://www.usud.hr/>

Sadrži temeljne pravne akte, praksu suda i izabranu praksu Evropskog suda.

3. Vrhovni sud Republike Hrvatske

<http://www.vsrh.hr>

Sadrži informacije vezane za sudsku praksu i relevantne propise, te odluke Suda, kao i linkove za odluke Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Hrvatske.

4. Centar za ljudska prava Zagreb, Hrvatska

URL: <http://www.human-rights.hr/centar.htm>

Centar nastoji produbiti saradnju između institucija državne vlasti, akademske zajednice, nacionalnih institucija za ljudska prava i nevladinih organizacija na zaštiti i promicanju ljudskih prava.

Osnovne djelatnosti Centra odvijaju se kroz Odjel za informiranje i istraživanje, Odjel za programe i aktivnosti te prvu specijalnu knjižnicu za ljudska prava u Hrvatskoj.

5. Legalis

<http://www.legalis.hr>

Legalis je strukovna udruga pravnika osnovana radi promicanja i razvoja vladavine prava, ljudskih prava, pravnog informiranja, te unapređenja i informatizacije pravne profesije. Stranica sadrži zakonske propise i dokumente, vijesti iz relevantnih oblasti kao i druge informacije vezane za pravnu praksu.

6. Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske

<http://www.ljudskaprava-vladarh.hr/default.asp>

Sadrži informacije o djelovanju Vlade Republike Hrvatske u području ljudskih prava: odluke, izvještaje sa sastanaka, natječaje za prijavu projekata, te podatke o radu Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovine ljudima, Nacionalni program za suzbijanje trgovine ljudima od 2005. do 2008., kao i Operativni plan za 2005. godinu.

7. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske – DORH

<http://www.dorh.hr/default.asp?ru=180&gl=&sid=&jezik=1>

Sadrži informacije o Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske, radu ove institucije, pravne propise koji regulišu rad DORH-a (od Ustava, zakona, do pravilnika), saopštenja i oglase DORH-a i druge relevantne informacije.

Crna Gora

1. Ministarstvo pravde Republike Crne Gore

<http://www.vlada.cg.yu/minprav/index.php>

Sadrži informacije o Ministarstvu pravde Republike Crne Gore, zakonskoj regulativi i reformskim procesima u zakonodavstvu Crne Gore.

2. Ustavni sud Republike Crne Gore

<http://www.ustavnisudcg.cg.yu/>

Sadrži informacije o sudu i sudskoj praksi, te relevantnu zakonsku regulativu.

3. Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava Republike Crne Gore

<http://www.minmanj.vlada.cg.yu/>

Na ovoj lokaciji možete pronaći informacije o Ministarstvu R Crne Gore, zatim državni izvještaj o sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, zatim državni izvještaj o sprovođenju Evropske konvencije o manjinskim i regionalnim jezicima, te zakone Republike Crne Gore iz ove oblasti.

4. Centar za demokratiju i ljudska prava Crna Gora – CEDEM

<http://www.cedem.cg.yu/novosti.php>

CEDEM je NVO osnovana kao neprofitna asocijacija građana u cilju da unaprijedi i proširi svijest o važnosti pravilne i uspješne tranzicije; da istražuje, analizira i prati proces tranzicije; da kroz svoje aktivnosti, koliko je to moguće, utiče na tranzicioni proces u Crnoj Gori (i bivšoj Jugoslaviji); da doprinese jačanju civilnog društva i demokratizaciji u cjelini. Na stranici možete pronaći publikacije i biltene CEDEM-a, informacije o aktivnostima i istraživanjima koje ova organizacija sprovodi.

5. Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije Republike Crne Gore

<http://www.coscg.org/test/index.php>

Centar za obrazovanje sudija Crne Gore se bavi obrazovanjem/usavršavanjem sudija i ostalih korisnika u oblasti novih propisa, međunarodnih standarda u različitim pravnim oblastima, modernih metoda vršenja sudske funkcije i organizovanja sudske uprave, stranih jezika, kompjuterskih vještina. Na ovoj lokaciji možete pronaći zakonske propise koji važe u Crnoj Gori, publikacije koje je objavio Centar, relevantne informacije u oblasti sudske prakse i dr.

6. Centar za građansko obrazovanje

<http://www.cgo.cg.yu/>

Centar za građansko obrazovanje je nevladina organizacija koja se bavi edukacijom o demokratiji i ljudskim pravima. U okviru svog programa aktivnosti, Centar organizuje školu demokratije, školu ljudskih i manjinskih prava i dr. Na ovoj lokaciji možete pronaći detaljnije informacije o radu Centra, školama koje organizuje, te biltene evropskog informativnog centra.

Makedonija

1. Ministarstvo pravde Makedonija

<http://www.pravda.gov.mk/>

Sadrži informacije o Ministarstvu pravde Makedonije, kao i prijedloge zakonskih akata, te odluke Evropskog suda za ljudska prava.

2. Ustavni sud Makedonije

<http://www.usud.gov.mk>

Sadrži informacije o sudu i sudskoj praksi, te relevantnu zakonsku regulativu.

3. Vlada Republike Makedonije

<http://www.vlada.mk/>

Lokacija nudi osnovne informacije o Vladi R Makedonije, njenim članovima, ministarstvima, programima. Vrijedan izvor informacija jesu i strateški dokumenti Vlade, poput Nacionalne strategije za pristupanje EU, Nacionalne strategije za bezbjednost i pitanja odbrane, itd.

4. Čovekovi prava

<http://www.covekovi-prava.gov.mk/>

Na ovoj lokaciji možete pronaći informacije o domaćoj legislativi koja se odnosi na zaštitu ljudskih prava, odnosno tekst Ustava, relevantne zakona i druge dokumente iz ove oblasti, kao i međunarodne dokumente koji regulišu oblast ljudskih prava. Takođe, na ovoj lokaciji možete pronaći i listu nevladinih organizacija koje se bave pitanjima ljudskih prava

5. Narodni pravobranitelj (Ombudsman) Republike Makedonije

<http://www.ombudsman.mk/>

Osim osnovnih podataka o instituciji Narodnog pravobranitelja R Makedonije, ovdje se nalaze i njihovi godišnji izvještaji i publikacije, zatim vijesti vezane za njihovu djelatnost, kao i podaci o mjesečnoj i godišnjoj statistici primljenih i riješenih zahtjeva, kao i statistika zahtjeva po etničkoj pripadnosti.

Seelawyers.net

<http://www.seelawyers.net>

Stranica nastala u okviru projekta "Doobuka pravnika u tranzicijskim zemljama Jugoistočne Evrope" sadrži informacije o projektu, partnerima i donatorima, zatim relevantne informacije o održavanju seminara u okviru projekta, te bitne dokumente iz oblasti ljudskih prava kao i prezentacije sa seminara.

Selektivna bibliografija o ljudskim pravima

AYBAY, Rona

Dom za ljudska prava Bosne i Hercegovine / Rona Aybay ; prevela Verdina Begović. -Istanbul : Aybay, 1997. - 52 str. ; 20 cm. - (Aybay Yayinlari ; 9)

BABIĆ, Dušan

Ljudska prava : Priručnik za novinare / Dušan Babić, Zoran Udovčić ; Božo Stefanović ilustrator. - Sarajevo : Media plan, 2000. - 162 str. : ilustr. ; 21 cm

BABOVIĆ, Budimir

Ljudska prava i policija u Jugoslaviji / Budimir Babović. -Beograd : Prometej, 1999. - 230 str. : graf. prikazi ; 23 cm. - (Biblioteka "Prava čoveka")

BAKŠIĆ-MUFTIĆ, Jasna

Sistem ljudskih prava / Jasna Bakšić-Muftić. -Sarajevo : Fond otvoreno društvo, Pravni centar FOD BiH : Magistrat, 2002. - 346 str. ; 24 cm. - (Editio Iuristica ; knj. 17)

BEOGRADSKI CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA OD HILJADU...

Beogradski centar za ljudska prava od 1995. = Belgrade centre for human rights since 1995 / [Priredio: Bojan Đurić]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2005. - A53, B63 : fotografije ; 24 cm

BIRO ZA LJUDSKA PRAVA TUZLA

Godišnji izvještaj za 1999 / Biro za ljudska prava Tuzla. -Tuzla : Biro za ljudska prava, 1999. - 25 str. ; 30 cm. - (Novi milenijum bez predrasuda)

BIRO ZA LJUDSKA PRAVA TUZLA

Godišnji izvještaj za 1999 / Biro za ljudska prava Tuzla. -Tuzla : Biro za ljudska prava, 1999. - 25 str. ; 30 cm. - (Novi milenijum bez predrasuda)

BUERGENTHAL, Thomas

Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku / Tomas Burgentel ; prevod Miomir Matulović. - Beograd : Beogradski centar za ljudska prava : COLPI, 1997. - 285 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Ljudska prava ; 7)

BUERGENTHAL, Thomas

Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku / Thomas Buergenthal ; [prijevod Miomir Matulović ; bosanskohercegovačko izdanje priredio Zoran Pajić]. -Sarajevo : Magistrat [etc.], 1998. - 210 str. ; 24 cm. - (Editio iuristica ; knj. 3)

CENTAR ZA MIR, NENASILJE I LJUDSKA PRAVA, OSIJEK :

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek : godišnji izvještaj '99/2001 / [urednik Jelena-Gordana Zloić]. -Osijek : Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, 2001. - 80 str. : ilustr. ; 24 cm

ČITANKA LJUDSKIH PRAVA

Čitanka ljudskih prava / [urednici Jasna Bakšić-Muftić i Ljiljana Mijović] Sarajevo : Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2001. - 562 str. ; 24 cm

ČLAN 5 EVROPSKE KONVENCIJE

Član 5 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda = Article 5 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental freedoms : priručnik / International Human Rights Law Group Sarajevo : International Human Rights Law Group, 1999. - 242 str. ; 29 cm

ĆERIMAGIĆ, Rasim

Prvi ombudsmeni u Bosni i Hercegovini : 12 godina borbe za ljudska prava / [Autor: Rasim Ćerimagić]. -Sarajevo : Blicdruk, 2006. 262 str. : fotografije ; 27 cm

ĆIRIĆ, Jovan

Ljudska prava u senci organizovanog kriminala : priručnik za praćenje i nadgledanje suđenja za krivična dela u vezi sa organizovanim kriminalom / Jovan Ćirić. -Beograd : Fond za otvoreno društvo, 2004. - 118 str. ; 20 cm

DIJK, Pieter van

Teorija i praksa Evropske konvencije o ljudskim pravima / Pieter van Dijk, Godefridus J.H. van Hoof ; u suradnji sa A.W. Heringa...[et al.] ; [prevodioci Senada Kreso, Amira Sadiković, Danica Ćuk Lalić]. - 3. izd. - Sarajevo : Müller, 2001. - XXX, 810 str. ; 24 cm

DIMITRIJEVIĆ, Vojin

Ljudska prava : Udžbenik / Vojin Dimitrijević, Milan Paunović ; u saradnji sa Vladimirom Đerićem. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava : Dosije, 1997. - 467 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Ljudska prava ; 4)

DIZDAREVIĆ, Delila

Englesko-francusko-bosanski rječnik pojmova iz oblasti ljudskih prava / Delila Dizdarević. -Sarajevo : Helsinški komitet za ljudska prava u BiH, 1999. - 109 str. ; 25 cm

DIZDAREVIĆ, Delila

Englesko-francusko-arapsko-bosanski rječnik pojmova iz oblasti ljudskih prava / Delila Dizdarević. -Sarajevo : Helsinški komitet za ljudska prava u BiH, 2000. - 238 str. ; 21 cm

DOKUMENTI HELSINŠKOG ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA U...

Dokumenti Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj / Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj. -Bijeljina : Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj, 1997. - 40 str. ; 20 cm

DOM ZA LJUDSKA PRAVA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu : Priručnik za djelatnike / Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu. -[Sarajevo] : [Dom za ljudska prava], [s.a.]- 154 str.; 29 cm

DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I LJUDSKA PRAVA

Država Bosna i Hercegovina i ljudska prava / Pravni fakultet, Centar za naučno-istraživački rad, izdavačku djelatnost i pravne klinike. Sarajevo : Pravni fakultet, 1999. - 306 str. ; 21 cm

DUTERTRE, Gilles

Ključni izvodi iz izbora presuda Evropskog suda za ljudska prava i odluka i izvještaja Evropske komisije za ljudska prava / Gilles Dutertre ; Jakob van der Velde. -Strasbourg : Savet Evrope, 1998. - 255 str ; 24 cm

ĐURIĆ, Bojan

Plava strana ljudskih prava : priručnik za pripadnike policije / Bojan Đurić. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2002. - 190 str. ; 20 cm

ĐURKOVIĆ, Miša

Poredak, moral i ljudska prava : problem zasnivanja i opravdavanja ljudskih prava u delu Ronalda Dvorkina / Miša Đurković. -Beograd : Institut za evropske studije, 2001. - 171 str. ; 23 cm. - (Edicija Analize)

EISSEN, Marc-Andre

Dužina građanske parnice i krivičnog postupka u pravu presedana Evropskog suda za ljudska prava / Marc-Andree Eissen. Strasbourg : Savjet Evrope, [1994]. - 63 str. ; 27 cm. - (Dosje ljudskih prava ; br. 16)

EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Evropska konvencija o ljudskim pravima. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1996. - 111 str. ; 20 cm

EVROPSKA KONVENCIJA O SPREČAVANJU MUČENJA I ...

Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka / Beogradski centar za ljudska prava. Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1996. - 34 + 34 str. ; 21 cm

GOMIEN, Donna

Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima / Donna Gomien. -[Strasbourg] : Pres Vijeća Evrope, [s.a.]. - 163 str. ; 21 cm. - (Evropska izdanja)

GOMIEN, Donna

Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima / Donna Gomien ; preveli sa engleskog Vojin Dimitrijević i Branislava Anđelković. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1996. - 136 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Ljudska prava ; 3)

GOMIEN, Donna

Kratki vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima / Donna Gomien ; [Prevod sa engleskog: Spomenka Beus, Amira Sadiković]. 3. izd. - Strasbourg : Council of Europe, 2005. - 197 str. ; 24 cm

GROOME, Dermot

Priručnik za istražitelje povreda ljudskih prava : detaljni vodič kroz istragu i dokumentovanje teških povreda ljudskih prava / Dermot Groome ; [prijevod Vera Ivović]. -Beograd : Fond za humanitarno pravo, 2004. - 360 str. ; 28 cm. - (Edicija Dokumenta)

HELSINŠKI KOMITET ZA LJUDSKA PRAVA U BOSNI I ...

Helsinški komitet za ljudska prava u BiH u 2003. i 2004. godini : dokumenti = The Helsinki committee for human rights in BH in the year 2003 and 2004 / [priređivači Mirsad Pandžić, Muhamed Džemidžić]. -Sarajevo : Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 2005. - 317 str. ; 23 cm

HELSINŠKI KOMITET ZA LJUDSKA PRAVA U BOSNI I ...

Helsinški komitet BiH : 10 godina borbe za ljudska prava 1995. - 2005. / [fotografije Danilo Krstanović, Damir Šagolj]. -Sarajevo : Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 2005. - 239 str. : fotografije ; 20 cm

HRVATSKI HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA

Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava : 1993.-2003. / urednik Mirko Banjeglav. -Zagreb : Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, 2003. - 394 str. ; 23 cm

HRŽENJAK, Juraj

Međunarodni i evropski dokumenti o ljudskim pravima : čovjek i njegove slobode u pravnoj državi / Juraj Hrženjak. -Zagreb : Informator, 1992. - XI, 267 str. ; 24 cm

IZVJEŠTAJ NEVLADINIH ORGANIZACIJA O ŽENSKIM LJUDSKIM ...

Izvještaj NVO-a o ženskim ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini = A National NGO Report on Women's Human Rights in Bosnia and Herzegovina / uz učešće NVO-a Antonija (Bugojno)... et al. - [Sarajevo] : Međunarodna pravna grupa za ljudska prava, [1999]. - 204 str. ; 29 cm

IZVJEŠTAJ O LJUDSKIM PRAVIMA U SAVEZNOJ REPUBLICI ...

Izvještaj o ljudskim pravima u SR Jugoslaviji u 1999 / [za izdavača Nataša Kandić ; prevod Đurđa Stanimirović]. -Beograd : Fond za humanitarno pravo, 2000. - 126, 126 str. ; 24 cm.- Nasl. str. prištampanog rada: Human Rights in FR Yugoslavia, 1999 Report. - Oba rada štampana u međusobno obrnutom smjeru300 Tekst na srp. i engl. jeziku.

IZVJEŠTAJ O LJUDSKIM PRAVIMA U SRBIJI ZA 1999. GODINU

Izvještaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1999. godinu / Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. - Beograd : Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2000. - 167 str. ; 23 cm

IZVOD IZ SUDSKE PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA ...

Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava / [prevodioci Dženana Hadžiomerović... et al.]. - [Knj.1] -Sarajevo : Savjet/Vijeće Evrope, 2001. - 1079 str. ; 24 cm.- Tekst na bos., srp. i hrv. jeziku ; tekst lat. i ćir.

IZVOD IZ SUDSKE PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA

Izvod iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava / [prevodioci Dženana Hadžiomerović... et al.]. - [Knj.2] -Sarajevo : Savjet/Vijeće Evrope, 2001. - 768 str. ; 24 cm.- Tekst na bos., srp. i hrv. jeziku ; tekst lat. i ćir.

JEGEN, Mary Evelyn

Znak nade : Centar za mir, nenasilje i ljudska prava u Osijeku / Mary Evelyn Jegen ; prijevod Lidija Obad. -Osijek : Izvori, 1997. - 80 str. ; 20 cm

JOKSIMOVIĆ, Vladan

Građanin pred državom : priručnik o ljudskim pravima za zaposlene u upravi / Vladan Joksimović ; [saradnik Borko Nikolić]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2002. - 103 str. ; 21 cm

JUDAIZAM I LJUDSKA PRAVA

Judaizam i ljudska prava / uvod i odabir tekstova Elizer Papo ; prevod sa hebrejskog Gordin Zupković i Elizer Papo. - Sarajevo : Pravni centar Fond otvoreno društvo BiH, 1998. - 253 str. ; 24 cm

JUDGE, Lindsay

Priručnik za ljudska prava i zastupanje / Lindsay Judge i Miranda Kazantzis. -Sarajevo : Oxfam [et al.], 2000. - 100 str. ; 29 cm

KAKO VIĐENO, TAKO REČENO

Kosovo kako viđeno tako rečeno : analiza OEBS Verifikacione misije Kosovo : stanje ljudskih prava oktobar 1998-jun1999. godine / Fond za humanitarno pravo ; preveo Pavle Rak. - Knj. 1.- Beograd : Fond za humanitarno pravo, 2001. - XVIII, 448 str. ; 24 cm. - (Edicija: Dokumenta)

KAKO VIĐENO, TAKO REČENO

Kako viđeno, tako rečeno-Kosovo : deo 2, izveštaj Misije OEBS-a na Kosovu, stanje ljudskih prava, jun 1999 - oktobar 1999. godine ; prevodilac Duška Anastasijević. -Beograd : Fond za humanitarno pravo, 2001. - XXXIV, 209 str. : geogr. karte ; 24 cm. - (Edicija Dokumenta)

KATOLIČKA CRKVA I RAT U BOSNI I HERCEGOVINI

Katolička crkva i rat u Bosni i Hercegovini : dokumenti o stavovima i zauzimanju katoličke crkve za mir i poštivanje ljudskih prava i građanskih sloboda i za očuvanje države Bosne i Hercegovine / priredio Velimir Blažević. - Sarajevo : [Svjetlo riječi] : [Franjevačka teologija], 1998. - 605 str. ; 24 cm

KOMPARATIVNA ANALIZA NEKIH ASPEKATA ŠKOLSTVA,

Komparativna analiza nekih aspekata školstva, nastavnih planova i programa u Bosni i Hercegovini / Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj. -Bijeljina : [Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj], 1998. - XIII, 151 str. ; 21 cm

KOMPAS

Kompas : priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima / Vijeće Evrope (grupa autora). - Zenica : Independent, 2004. - 418 str. : ilustr. ; 29 cm prijevod djela: COMPASS - A Manual on Human Rights Education with Young People.

KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE

Kršenje ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije 1991-95 / urednik Nataša Kandić. -Beograd : Fond za humanitarno pravo, 1997. 306 str. ; 24 cm. - (Pod Lupom)

LGBTTIQ I ZDRAVLJE

LGBTTIQ i zdravlje : istraživanje specifičnih potreba LGBTTIQ populacije u Bosni i Hercegovini / Udruženje Q za promicanje i zaštitu kulture, identiteta i ljudskih prava queer osoba. -Sarajevo : Udruženje Q, 2006. - 54 str. : tabele ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA

Ljudska prava : odabrani međunarodni dokumenti = Human rights : selected international documents / Ministarstvo vanjskih poslova BiH ; Nezavisni biro za humanitarna pitanja. - Knj.1. - Sarajevo : Ministarstvo vanjskih poslova BiH, 1996. - 407 str. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA

Ljudska prava : odabrani međunarodni dokumenti = Human rights : selected international documents / Ministarstvo vanjskih poslova BiH ; Nezavisni biro za humanitarna pitanja. - Knj.2. - Sarajevo : Ministarstvo vanjskih poslova BiH, 1996. - 619 str. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA

Ljudska prava : odabrani evropski dokumenti = Human Rights : Selected European Documents / Ministarstvo vanjskih poslova BiH ; Nezavisni biro za humanitarna pitanja. - Knj. 3. -Sarajevo : Ministarstvo vanjskih poslova BiH, 1996. - 169 str. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA I KATOLIČKA CRKVA

Ljudska prava i katolička crkva : dostojanstvo osobe i temeljna ljudska prava u naučavanju Katoličke crkve : zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Sarajevu 27.-29. travnja 2000. / priredio Velimir Blažević. -Sarajevo : Pravni centar, 2000. - 457 str. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA I POLICIJA

Ljudska prava i policija / Helsinški komitet za ljudska prava u BiH. -[Sarajevo] : [Helsinški komitet za ljudska prava u BiH], [1997]. - 104 str. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA I POLICIJA

Ljudska prava i policija / priredio J. Alderson ; prijevod s engleskog Darko Stipanović. -Rijeka : Hrvatski kulturni dom Rijeka, 1995. 158 str. ; 22 cm. - (Biblioteka Kultura ljudskih prava)

LJUDSKA PRAVA I RAZARANJE KULTURNOG PAMĆENJA

Ljudska prava i razaranje kulturnog pamćenja : slučaj Stoca = Human rights and destruction of cultural memory : the Stolac case / urednik Amra Hadžimuhamedović. -Sarajevo : Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, 2005. - 384 str. : ilustr. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA KAO TEMA U JAVNOSTI I LJUDSKA PRAVA U ...

Ljudska prava kao tema u javnosti i ljudska prava u pravnoj praksi : okrugli sto / Beogradski centar za ljudska prava i Centar za antiratnu akciju; Beograd, 1997.. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1997. - 133 str. ; 20 cm

LJUDSKA PRAVA SVAKI DAN

Ljudska prava svaki dan : rezultati djelovanja Savjeta Evrope u oblasti ljudskih prava / Informativni centar za ljudska prava.- Strasbourg : Council of Europe Publishing, [1996]. - 60 str. : ilustr. ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Ljudska prava u Bosni i Hercegovini : znanost i praksa, Simpozij u Grazu 1997. / [urednici] Wolfgang Benedek... [et al.]. - 2. izd.- Sarajevo : Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu [etc.], [1999]. - 301 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu)

LJUDSKA PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI POSLIJE DAYTONA

Ljudska prava u Bosni i Hercegovini poslije Daytona : od teorije do prakse / [urednici Edin Muminović, Ermin Sarajlija ; ko-urednici Wolfgang Benedek, Heike Alefsen, Michael O'Flaherty]. - Sarajevo : Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, [s.a.]. - VI, 322 str. ; 24 cm. - (Biblioteka Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu)

LJUDSKA PRAVA U CRNOJ GORI U 2001

Ljudska prava u Crnoj Gori u 2001 / CEDEM, Centar za demokratiju i ljudska prava ; Univerzitet Crne Gore, Centar za ljudska prava. Podgorica : CEDEM, Centar za demokratiju i ljudska prava, 2002. - 98 str. ; 21 cm

LJUDSKA PRAVA U JUGOSLAVIJI 1998

Ljudska prava u Jugoslaviji 1998 : pravo, praksa i pravna svest u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava / [urednik Vojin Dimitrijević]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1999. - 414 str. : graf. prikazi ; 20 cm. - (Biblioteka Izvještaji / Beogradski centar za ljudska prava ; 2)

LJUDSKA PRAVA U JUGOSLAVIJI 1999

Ljudska prava u Jugoslaviji 1999 : pravo i praksa u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava / urednik Vojin Dimitrijević. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2000. - 322 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Izveštaji / Beogradski centar za ljudska prava ; 3)

LJUDSKA PRAVA U JUGOSLAVIJI 2002

Ljudska prava u Jugoslaviji 2002 / urednici Tatjana Papić, Vojin Dimitrijević]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2003. 495 str : tabele ; 20 cm. - (Biblioteka Izveštaji; 6)

LJUDSKA PRAVA U KONTEKSTU ISLAMSKO-ZAPADNE DEBATE

Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate / priredio Enes Karić. -Sarajevo : Pravni centar, Fond otvoreno društvo BiH, 1996. - 439 str. ; 24 cm. - (Pravna biblioteka)

LJUDSKA PRAVA U SRBIJI I CRNOJ GORI 2003

Ljudska prava u Srbiji i Crnoj Gori 2003 : pravo, praksa i pravna svest u Srbiji i Crnoj Gori i međunarodni standardi ljudskih prava / [urednici Tatjana Papić, Vojin Dimitrijević]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2004. - 420 str. ; 23 cm. - (Biblioteka Izveštaji; 7)

LJUDSKA PRAVA U SRBIJI I CRNOJ GORI 2005

Ljudska prava u Srbiji i Crnoj Gori 2005 : pravo, praksa i svest građana u Srbiji i Crnoj Gori i međunarodni standardi ljudskih prava / [urednik: Vesna Petrović]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2006. - 496 str. ; 24 cm. - (Biblioteka Izveštaji)

LJUDSKA PRAVA U TRANZICIJI

Ljudska prava u tranziciji : Srbija 2001. -Beograd : Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2002. - 316 str ; 24 cm

LJUDSKA PRAVA ZA NEPRAVNIKE

Ljudska prava za nepravnike / urednici Nebojša B. Vučinić, Vedrana Spajić-Vrkaš, Siniša Bjeković. - 1. izd. - Podgorica : Centar za ljudska prava Univerziteta Crne Gore, 2003. - 332 str. ; 25 cm

MCBRIDE, Jeremy

Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti : vodič za primjenu Člana 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima / Jeremy McBride ; [Uredila: Monica Macovei] ; [Priredio: Hugh Chetwynd, Tanja Rakušić-Hadžić] ; [Prevodilac: Amira Sadiković]. -Sarajevo : Vijeće Evrope, 2005. - 76 str. ; 15 cm.- (Priručnik o ljudskim pravima ; 5)

MEĐUNARODNI DOKUMENTI IZ OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

Međunarodni dokumenti iz oblasti ljudskih prava. - Dio 1. -[Sarajevo] : [Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini], [1995]. - 273 str. : graf. prikazi ; 24 cm

MEĐUNARODNI DOKUMENTI IZ OBLASTI LJUDSKIH PRAVA

Međunarodni dokumenti iz oblasti ljudskih prava. - Dio 2. -[Sarajevo] : [Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini], [1996]. - 313 str. ; 24 cm

MEĐUNARODNO PRAVO LJUDSKIH PRAVA

Međunarodno pravo ljudskih prava / Vojin Dimitrijević [... et al]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2006. - 435 str. ; 23 cm.- (Biblioteka Udžbenici)

MEĐUNARODNO UDRUŽENJE PRAVNIKA

Neovisnost i nepristranost hrvatskog pravosuđa / Međunarodno udruženje pravnik (Kanadska sekcija) ; Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Hrvatski pravni centar. -Zagreb : Profil : Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, 2002. - [35+37] str ; 21 cm

METODOLOGIJA I INSTRUMENTI ZA PROCJENU I ANALIZU ...

Metodologija i instrumenti za procjenu i analizu stanja ljudskih prava 2004 : projekat procjene stanja ljudskih prava i planiranja u općinama BiH / [Pirkko Poutiainen ... et al.]. -Sarajevo : UNDP, [s.a.]. - 139 str. : tabele ; 30 cm

MILENKOVIĆ, Slobodan

Unutrašnja nadležnost država i međunarodna zaštita ljudskih prava / Slobodan Milenković. -Beograd : Savremena administracija, 1974. - XII, 165 str. ; 24 cm. - (Monografije ; 2)

MOLE, Nuala

Pravo na pravično suđenje : vodič za primjenu Člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima / Nuala Mole i Catharina Harby ; [Priredio: Hugh Chetwynd, Tanja Rakušić-Hadžić] ; [Prevela: Spomenka Beus]. -Sarajevo : Vijeće Evrope, 2005. - 93 str. ; 15 cm.- (Priručnik o ljudskim pravima ; 3)

MURŽON, Žan

Ljudska prava / Žak Muržon ; prevela s francuskog Marija Džunić-Drinjaković. -Beograd : Plato ; Zemun : XX vek, 1998. - 126 str. ; 18cm. - (Šta znam? ; 12)

NACRT PRIRUČNIKA ZA NASTAVNIKE EVROPSKE KONVENCIJE O ...

Nacrt priručnika za nastavnike Evropske konvencije o ljudskim pravima / Savjet Evrope. -Ženeva : EIP-Svjetsko udruženje za školu-instrument mira, 1997. - 54 str. ; 30 cm

OBRADOVIĆ, Konstantin

Početnica za ljudska prava / Konstantin Obradović. - 2. izd. - Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1998. - 60 str. ; 20 cm

OKRUGLI STO PRIMJENA EVROPSKE KONVENCIJE O LJUDSKIM ...

Okrugli sto Primjena Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama u Bosni i Hercegovini : praksa Ustavnog suda BiH, entitetskih i sudova Brčko Distrikta : Sarajevo, 15. i 16.11.2001. -Sarajevo : Ustavni sud BiH, 2003. - 180 str. ; 23 cm

OKRUGLI STOL JAČANJE PARLAMENTARNE ULOGE U ZAŠTITI ...

Okrugli stol : jačanje parlamentarne uloge u zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini / urednik Željko Ivanković. Sarajevo : Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, 2002. - 226 str. ; 28 cm. - (Izdanja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ; 2)

OKRUGLI STOL JAČANJE PARLAMENTARNE ULOGE U ZAŠTITI ...

Okrugli stol: jačanje parlamentarne uloge u zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini / urednik Željko Ivanković. Sarajevo : Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, 2002. - 226 str. ; 28 cm. - (Izdanja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ; 3) tekst na ćir.

OMBUDSMAN ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE

Ombudsman za ljudska prava Bosne i Hercegovine : izvještaj za 2004. godinu. -[Sarajevo] : Ombudsman za ljudska prava BiH, [s.a.]. 113 str. ; 29 cm

OSNOVNI DOKUMENTI O LJUDSKIM PRAVIMA

Osnovni dokumenti o ljudskim pravima / [priredio Vladimir Đerić]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1998. - 68 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Dokumenti; 5)

PEROVIĆ, Slobodan

Ljudska prava i sudijska nezavisnost / Slobodan Perović. -Beograd : [Savet projekta Konstituisanje Srbije kao pravne države], 1998. 211 str. ; 24 cm. - (Biblioteka Srbija - pravna država ; 30)

PETROVIĆ, Vesna

Međunarodni postupci za zaštitu ljudskih prava / Vesna Petrović. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2001. - 265 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Ljudska prava ; Knj.12)

POLICIJA I LJUDSKA PRAVA

Policija i ljudska prava / Davor Gjenero...[et al.]. -Zagreb : Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava : Ministarstvo unutarnjih poslova RH, 2002. - 122 str. ; 24 cm

POLITIKE LJUDSKIH PRAVA

Politike ljudskih prava / editor-in-chief Obrad Savić. -Beograd : Belgrade Circle, 1996. - 363 str. ; 28 cm. - (Belgrade Circle, 0354-625X)

PRAVO LJUDSKIH PRAVA

Pravo ljudskih prava : nove teme / priredili Konstantin Obradović, Milan Paunović. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1996. - 269 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Ljudska prava; 2)

PRAVO NA ŽIVOT I SLOBODU

Pravo na život i slobodu: izabrane presude Evropskog suda za ljudska prava / priredio Milan Paunović ; prevod Slobodan Đorđević. -Beograd : Fond za humanitarno pravo, 1998. - 842 str. ; 24 cm. - (Edicija Dokumenta)

PRECEDENTI U VEZI SA ČLANOM DESET

Precedenti (sudske odluke) u vezi sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima / Savjet Evrope. -Strasbourg : Savjet Evrope, 1996. - 35 str. ; 25 cm

PREGLED

Pregled : odluke o prihvatljivosti i meritumu : 1996.-2002. / Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu ; sa uvodom Manfreda Nowaka. -[Sarajevo] : Blicdruk, [2004]. - 406 str. ; 21 cm

PREGLED

Pregled : odluke o prihvatljivosti i meritumu 2003.-2006. : Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu (2003.) : Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine(2004.-2006.) sa uvodom Mate Tadića i Miodraga Pajića / Uredio Nedim Ademović.- Sarajevo : Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu BiH, 2006. - 506 str. ; 23 cm

PRIMJENA PORESKIH ZAKONA NA NEVLADINE ORGANIZACIJE ...

Primjena poreskih zakona na nevladine organizacije u Crnoj Gori : objašnjenja kroz pitanja i odgovore / ICNL International Center for Non-for-Profit Law ; CEDEM Centar za demokratiju i ljudska prava. -Podgorica : ICNL : CEDEM, 2002. - 16 str. : ilustr. ; 21 cm

PRIRUČNIK ZA IZRADU NACIONALNOG IZVJEŠTAJA O ŽENSKIM ...

Priručnik za izradu nacionalnog izvještaja o ženskim ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini = Manual for National Report on Women's Rights in Bosnia and Herzegovina / priredila Međunarodna pravna grupa za ljudska prava. Sarajevo : međunarodna pravna grupa za ljudska prava, [1998]. - 158 str. ; 30 cm

PRIRUČNIK ZA NEVLADINE ORGANIZACIJE IZ OBLASTI LJUDSKIH ...

Priručnik za nevladine organizacije iz oblasti ljudskih prava / [urednik Amir Jaganjac]. -[Sarajevo] : [Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini], [1997]. - 85 str. ; 24 cm

PROBLEMI DJECE I OMLADINE U KONTEKSTU LJUDSKIH PRAVA

Problemi djece i omladine u kontekstu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini / Urednik: Ešref Kenan Rašidagić ; [Prevodioci: Ensar Eminović, Amila Karasanović, Edina Karasanović]. -Sarajevo : RABIC : IBHI, 2006. - 304 str. ; 24 cm

RAČIĆ, Obrad

Ljudska prava, pet decenija od usvajanja Opšte deklaracije o pravima čoveka : studije o ljudskim pravima pod okriljem OUN, OEBS i Saveta Evrope / Obrad Račić, Branislav Milinković, Milan Paunović. - Beograd : Međunarodna politika...[et al.], 1998. 261 str. ; 20 cm

RAZUMEVANJE LJUDSKIH PRAVA

Razumevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava / [Urednici originalnog izdanja: Wolfgang Benedek i Minna Nikolova] ; [Prevod: Beogradski centar za ljudska prava]. - Beograd : Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Srbije i Crne Gore, 2005. 343 str. ; 24 cm

RAZUMIJEVANJE LJUDSKIH PRAVA

Razumijevanje ljudskih prava : priručnik o obrazovanju za ljudska prava / [urednici: Wolfgang Benedek i Minna Nikolova] ; [urednica hrvatskog izdanja: Jasmina Božić]. -Zagreb : Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo, 2005. - 347 str. : graf.prikazi ; 21 cm

REGIONALNA KONFERENCIJA O DEMOKRACIJI I LJUDSKIM ...

Vladavina prava, sigurnost u regiji i ljudska prava : zbornik radova s regionalne konferencije o demokraciji i ljudskim pravima. Sarajevo : Fondacija Heinrich Böll, 2003. - 179 str. ; 22 cm

REHN, Elisabeth

Stanje ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije: izveštaj Specijalnog izvestioca Komisije UN za ljudska prava Elizabet Ren od 14. marta 1996 godine. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1996. - 61 str. ; 20 cm

REIDY, Aisling

Zabrana torture : vodič za primjenu Člana 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima / Aisling Reidy ; [Priredio: Hugh Chetwynd, Tanja Rakušić-Hadžić] ; [Prevela: Spomenka Beus]. -Sarajevo : Vijeće Evrope, 2004. - 62 str. ; 15 cm. - (Priručnik o ljudskim pravima ; 6)

RUDIĆ, Marija

Ljudska prava : priručnik za nastavnike / Marija Rudić. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2001. - 67 str. ; 20 cm

SADIKOVIĆ, Ćazim

Evropsko pravo ljudskih prava / _8_azim Sadiković. -Sarajevo : Magistrat, 2001. - III, 240 str.24 cm

SADIKOVIĆ, Ćazim

Evropsko pravo ljudskih prava / _8_azim Sadiković. - 2. izd. - Sarajevo : Magistrat, 2003. - XIV, 240 str. ; 23 cm

SADIKOVIĆ, Ćazim

Ljudska prava na udaru globalizacije / _8_azim Sadiković. -Sarajevo : Centar za sigurnosne studije, 2006. - V,163 str. ; 24 cm

SADIKOVIĆ, Lada

Vanredno stanje i ljudska prava / Lada Sadiković. -Sarajevo : Magistrat, 2003. - IX, 182 str. ; 23 cm

SADIKOVIĆ, Lada

Država u evropskom poretku / Lada Sadiković. -Sarajevo : "Šahinpašić", 2005. - 238 str. ; 24 cm.-
(Biblioteka Publicistika)

SERBEZOVSKI, Muharem

Cigani i ljudska prava / Muharem Serbezovski ; [prevodioci na romski Muharem Serbezovski ...et al.].
- 2. izmijenjeno izd. - Sarajevo : Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2000. - 331 str. : ilustr. ;
21 cm. - (Biblioteka Posebna izdanja; 60)

SLOBODA RELIGIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Sloboda religije u Bosni i Hercegovini : odredbe iz univerzalnih i regionalnih dokumenata o ljudskim
pravima u Daytonskom sporazumu/ [urednik Ahmed Žilić]. -New York ; Sarajevo : Svjetska
konferencija religija za mir, [1998]. - 71 str. ; 23 cm

STARATELJSTVO I LJUDSKA PRAVA U SRBIJI

Starateljstvo i ljudska prava u Srbiji : analiza pravnog uređenja i prakse starateljstva u Srbiji 2006
/ Mental Disability Advocacy Center. -Budimpešta : MDAC, [s.a.]. - 80 str. : tabele ; 24 cm

ŠARČEVIĆ, Abdulah

Odvažnost slobode : etika ljudskih prava / Abdulah _5_arčević. -Sarajevo : Pravni Centar Fond
otvoreno društvo BiH, 2000. - 318 str. ; 24 cm

TEMELJNI MEĐUNARODNI DOKUMENTI IZ PODRUČJA ODGOJA I ...

Temeljni međunarodni dokumenti iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava / uredila Vedrana
Spajić-Vrkaš ; prijevod Anita Mikulić [...et al]. -Zagreb : Vlada Republike Hrvatske, 1999. - 88 str. ;
20 cm. - (Dokumenti ; knj. 4)

TOMUSCHAT, Christian

Ljudska prava između idealizma i realizma / Kristijan Tomušat ; Preveli Vojin Dimitrijević, Ana
Jerosić i Marko Milanović. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2006. - 370 str. ; 23 cm.
- (Biblioteka Ljudska prava ; 18)

TORA I LJUDSKA PRAVA

Tora i ljudska prava / uvod i odabir tekstova Eliezer Papo ; prevod tekstova sa hebrejskog Gordin
Zupković i Eliezer Papo. -Beograd : Centar za stvaralaštvo mladih, 2000. - 236 str. ; 23 cm. - (Edicija
Moguće)

TORTURA

Tortura : medicinski i pravni aspekti : priručnik o ljudskim pravima za zatvorsko i policijsko osoblje
/ [Autori: Vesna Horvat ... et al]. Sarajevo : Centar za žrtve torture, 2004. - 80 str. : tabele ; 21 cm

UNIVERZALNI DOKUMENTI O LJUDSKIM PRAVIMA

Univerzalni dokumenti o ljudskim pravima / urednik Marko Mićanović. -Beograd : Beogradski centar
za ljudska prava, 2001. - 307 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Dokumenti ; Knj.7)

UVOD U LJUDSKA PRAVA

Uvod u ljudska prava / urednici Enver Đuliman i Gunnar M. Karlsen ; [prijevod Enver Đuliman i
Slavica Žugić]. -Sarajevo : Helsinški komitet za ljudska prava Bosne i Hercegovine [etc.], 2003. - 249
str. : ilustr. ; 24 cm

UVOD U MEĐUNARODNU ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

Uvod u međunarodnu zaštitu ljudskih prava : priručnik / izd. Raija Hanski i Marku Suski ; prevod Velibor Stojiljković. - 2.prerađeno izd.- Turku/Abo : Institut za ljudska prava, Univerzitet Abo Akademi, 1999. - 613 str. ; 25 cm

VEHABOVIĆ, Faris

Odnos Ustava Bosne i Hercegovine i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda / Faris Vehabović. -Sarajevo : ACIPS, 2006. - 122 str ; 20 cm

VERWIRKLICHUNG DER MENSCHENRECHTE IN BOSNIEN UND ...

Verwirklichung der menschenrechte in Bosnien und Herzegowina = Ostvarivanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini / Karl-Franzens Universität Graz, Univerzitet u Sarajevu. -Graz ; Sarajevo : Karl-Franzens-Universität : Univerzitet u Sarajevu, 1997. - VHS/PAL ; 40 min

VEŠOVIĆ, Milan

Zbirka dokumenata o ljudskim pravima i slobodama / Milan Vešović. -Beograd : Službeni list SRJ, 1998. - 474 str. ; 24 cm

VODIČ KROZ EVROPSKE STANDARDE O LOKALNOJ ...

Vodič kroz evropske standarde o lokalnoj samoupravi / Biro za ljudska prava Tuzla. -Tuzla : Biro za ljudska prava, [s.a.]. - 34 str. ; 29 cm

VODIČ ZA PORODICE NESTALIH OSOBA

Vodič za porodice nestalih osoba : primjena Zakona o nestalim osobama BiH / Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. -Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, 2006. - 80 str. ; 19 cm

VOJNA OPERACIJA OLUJA I POSLIJE

Vojna operacija "Oluja" i poslije : izvještaj / Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava. -Zagreb : Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, 2001. - 293 str. ; 23 cm

VUČINIĆ, Nebojša

Međunarodno-pravni status i zaštita osnovnih ljudskih prava i sloboda / Nebojša Vučinić. -Podgorica : Pravni fakultet, 1994. - 180 str. ; 22 cm

VUČINIĆ, Nebojša

Osnovi ljudskih prava i sloboda / Nebojša Vučinić. -Podgorica : CID, 2001. - 285 str. ; 24 cm. - (Biblioteka posebna izdanja / CID)

VUKADIN, Dragan

Individualna i kolektivna ljudska prava / Dragan Vukadin. -Sarajevo : Magistrat, 2002. - VIII, 214 str. ; 23 cm. - (Editio Disertatio ; knj. 1)

ZADRIĆ, Marin

Kazneni postupak u duhu Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama te prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourgu / Marin Zadrić. -Sarajevo : Privredna štampa, 2005. - 177 str. ; 24 cm

ZAKONODAVSTVO NA PRAGU PROMENA

Zakonodavstvo na pragu promena : izbor tekstova : [rasprave u radnoj grupi Beogradskog centra za ljudska prava] / [Urednik: Vesna Petrović]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2001. - 308 str. ; 20 cm

ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Zaštita ljudskih prava : izvodi iz Ustava Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine / [urednik Amir Jaganjac]. - [Sarajevo] : [Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini], [1996]. - 23 str. ; 24 cm

ZBIRKA MEĐUNARODNIH DOKUMENATA O LJUDSKIM PRAVIMA

Zbirka međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima III : Evropski instrumenti, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, protokoli uz Konvenciju / [urednik Milan Paunović]. - Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 1996. - 129 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Dokumenti; 3)

ZBIRKA ODLUKA O LJUDSKIM PRAVIMA

Zbirka odluka o ljudskim pravima I: odluke nadzornih tela uspostavljenih međunarodnim ugovorima / uredili Vojin Dimitrijević i Vladimir Đerić. -Beograd : Beogradski centar za ljudska

ZBIRKA ODLUKA O LJUDSKIM PRAVIMA

Zbirka odluka o ljudskim pravima II : odluke Evropskog suda za ljudska prava/ priredila Tatjana Papić ; prevodilac Predrag Sibinović. Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2002. - 479 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Dokumenti ; 8)

ZBIRKA ODLUKA O LJUDSKIM PRAVIMA

Zbirka odluka o ljudskim pravima 4 : presude Evropskog suda za ljudska prava o pitanjima koja se odnose na maloletnike / Uredila: Vesna Petrović ; [Prevodilac: Lana Budimlić]. -Beograd : Beogradski centar za ljudska prava, 2006. - 310 str. ; 23 cm. - (Biblioteka Dokumenti ; 13)

ŽILIĆ, Ahmed

Bosna i Hercegovina : kodeks ljudskih prava / priredio i predgovor napisao Ahmed Žilić. -Slavonski Brod : Amadeus, 1996. - [748 +194] str. ; 24 cm

Vodič kroz biblioteke

Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Beogradskog centra za ljudska prava i Centra za ljudska prava iz Zagreba: fizičke zbirke

Odjel za biblioteku i dokumentaciju Centra za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu (OBD)

Odjel je organizaciona jedinica Centra za ljudska prava koji pod ovim imenom postoji od 2004. godine, a naslijedio je prijašnji Odjel za informacijska istraživanja i biblioteku, kao i sve njegove funkcije i zadatke. Dio vizije OBD-a jeste da razvije bogatu bibliotečku kolekciju koja će biti podrška svim lokalnim i regionalnim inicijativama u oblasti ljudskih prava, a naročito inicijativama za obrazovanje o ljudskim pravima, te da postane tačka na kojoj će se inicirati i ukrštati brojni naučno-istraživački projekti, kao i platforma za razmjenu ideja, iskustava i dobre prakse. U skladu s vizijom biblioteka i nastoji da razvija svoje servise i zbirke koje koriste razni profili korisnika, od akademskih radnika, profesora i asistenata, preko pravnika, djelatnika iz nevladinih organizacija, istraživača do postdiplomaca i studenata.

Veoma bitan dio kolekcije OBD-a jeste **zbirka monografskih publikacija**. Ona trenutno broji 4.080 publikacija iz oblasti ljudskih prava, demokratije, humanitarnog prava, međunarodnog prava, evropskog prava, sudstva, precedentnog prava, zatim istorije, politike, filozofije, te sociologije i društvenih studija. U zbirci se većinom nalaze publikacije na bosanskom, srpskom, hrvatskom i engleskom jeziku, te manji broj publikacija na francuskom, albanskom, italijanskom, slovenačkom i makedonskom jeziku (po gruboj procjeni odnos publikacija na engleskom jeziku i bosanskom, srpskom, hrvatskom jeste 60% naspram 40%).

Biblioteka je nastala odmah nakon formiranja Centra za ljudska prava 1996. godine, tako da su i izdanja u zbirci uglavnom novijih datuma, pretežno iz ovog i prethodnog desetljeća.

Naslove iz zbirke mogu posuđivati svi članovi biblioteke na 15 dana. Zbirku monografskih publikacija je moguće pretraživati putem on-line kataloga po nekoliko kategorija (autor naslov, predmetnica). Online katalog dostupan je na lokaciji:
<http://library.foi.hr/m3/jgupit.asp?B=372> .

Zbirka periodike predstavlja kolekciju domaćih i stranih stručnih časopisa koja prema polugodišnjem izvještaju o radu ODB-a, iz juna 2007., obuhvata 35 naslova sa 744 jedinice. Zbirka uključuje renomirane stručne časopise iz zapadne Evrope i Amerike iz oblasti ljudskih prava, raznih polja prava, politike, sociologije, nauke, poput: *Journal of Democracy*, *Human Rights Quarterly*, *Social Research*, *World Politics*, *European Law Review*, *The Georgetown Law Journal*... Prisutni su i neki od domaćih stručnih časopisa iz oblasti prava, ljudskih prava, kriminalistike, društvenih

studija, kao recimo: *Ljudska prava, Pravo i pravda, Pravni savjetnik, Bilten Ustavnog suda BiH, Kriminalističke teme, Pregled, Novi pogledi...*

Zbirka magistarskih teza studenata CIPS-a prikuplja magistarske radove koje su odbranili studenti Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu. Zbirka okuplja radove studenata sa tri studijske grupe: Evropski regionalni postdiplomski studij iz oblasti demokratije i ljudskih prava u Jugoistočnoj Evropi, Evropski regionalni studij "Upravljanje državom i humanitarni poslovi" i "Evropske studije". Zbirka trenutno broji **231** jedinicu. Na raspolaganju je svim korisnicima, kao i široj javnosti, i do sada se pokazala kao veoma vrijedan izvor informacija, obzirom da obrađuje aktuelne, relevantne teme koje se tiču tranzicije, demokratizacije, raznih pitanja ljudskih prava, ekonomskog razvitka i sl., Bosne i Hercegovine i regije.

Kontakt informacije:

Maja Kaljanac
Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu
Zmaja od Bosne 8
71 000 Sarajevo
Tel/faks: +387 33 668 251
<http://www.hrc.unsa.ba/biblioteka/misija.html>
library@hrc.unsa.ba; mk@hrc.unsa.ba

Biblioteka Beogradskog centra za ljudska prava

Osim što je Beogradski centar za ljudska prava poznat po svojoj neumornoj izdavačkoj djelatnosti, te pored kvalitetne digitalne zbirke, treba skrenuti pažnju i na samu Biblioteku Centra i njene fizičke zbirke. Biblioteka postoji od 1995. godine, od samog osnivanja Beogradskog centra za ljudska prava, sa jednakom misijom i ciljem: unapređenjem znanja iz oblasti ljudskih prava, humanitarnog prava, demokratije i srodnih oblasti.

Fizička zbirka Biblioteke, koja broji blizu 2.800 publikacija, dostupna je javnosti. Njen bitan dio čini **stručna literatura i dokumenti** iz oblasti prava, ljudskih prava, međunarodnog prava ljudskih prava, humanitarnog prava, međunarodnog prava, međunarodnog javnog prava, demokratije i bliskih oblasti. Kolekcija je obrađena pomoću CD ISIS bibliotečkog softvera i, za sada, ne postoji online katalog. Unutar zbirke nalaze se publikacije na srpskom jeziku (većina zbirke), te engleskom jeziku.

U toku desetogodišnjeg rada na razvoju zbirke, poseban doprinos i obogaćenje bila je stručna biblioteka pokojnog Vladana A. Vasiljevića, uglednog pravnika i borca za ljudska prava, prijatelja i saradnika Centra, koju je njegova porodica poklonila Biblioteci.

Dio zbirke čine i **stručni časopisi** iz područja ljudskih prava, raznih polja prava i demokratije. Ovaj dio zbirke je vrijedan izvor informacija, iako je zbirka fragmentarna i, trenutno, nije pretraživa.

Kontakt informacije:

Dubravka Neimarević
Beogradski centar za ljudska prava
Beogradska ulica 54/7
Tel: +381 (0)11 3447 121, 308 5328
Fax: +381 (0)11 3447 120
bgcentar@bgcentar.org.yu
<http://www.bgcentar.org.yu>

Specijalna knjižnica Centra za ljudska prava iz Zagreba

Specijalna knjižnica Centra za ljudska prava iz Zagreba djeluje od osnivanja Centra, 2003. godine i predstavlja prvu specijalnu biblioteku u oblasti ljudskih prava u Hrvatskoj.

Osim digitalnih kolekcija, u čiji razvoj Centar ulaže znatne napore, članovi i članice Specijalne knjižnice imaju na raspolaganju i fizičku zbirku koja, trenutno, broji blizu 2.200 publikacija. Značajan dio zbirke predstavlja kolekcija **stručnih monografskih i periodičnih publikacija**, prvenstveno na hrvatskom, te na engleskom, njemačkom, francuskom i albanskom jeziku. Dominiraju izdanja novijih datuma iz raznih oblasti. U zbirci su, naravno, prvenstveno zastupljeni naslovi iz oblasti ljudskih prava i ostalih polja prava, kao što su međunarodno pravo, ustavno pravo, građansko pravo, zatim iz religije, sociologije, istorije, politike, ekonomije, ekologije i sl. Organizovana je na osnovu univerzalne decimalne klasifikacije.

Zbirka je pretraživa na osnovu nekoliko kategorija (naslov, autor, predmetnica), a online katalog biblioteke dotupan je na: <http://library.foi.hr/m3/index.htm>.

Unutar fizičke zbirke treba, svakako, spomenuti i **kolekciju međunarodnih, regionalnih i domaćih pravnih dokumenata** iz područja ljudskih prava, koji za ovu oblast predstavlja vrijedan i koristan izvor, kao i **zbirku publikacija Ujedinjenih nacija i drugih međunarodnih i domaćih organizacija**.

Članstvo u Specijalnoj knjižnici Centra za ljudska prava je besplatno, a rok posudbe je čak 30 dana. Kako sami ističu na vlastitoj web lokaciji, *svojim članovima/članicama knjižnica pruža razne mogućnosti u učenju i istraživanju o ljudskim pravima* putem korištenja fizičkih zbirki, uz profesionalnu pomoć u pronalaganju relevantnih izvora informacija, te ostalih usluga biblioteke. Radno vrijeme Knjižnice za posudbu je od ponedjeljka do petka od 15:00 do 17:00h, dok je čitaonica otvorena od ponedjeljka do petka od 9:00 do 16:00h.

Kontakt informacije:

Jelena Lesaja
Centar za ljudska prava
Kralja Držislava 6
10 000 Zagreb
Tel/faks: +385 1 46 36 547; +385 1 46 53 010
library@human-rights.hr
<http://www.human-rights.hr/centar.htm>

Uloga dokumentarnih filmova o ljudskim pravima u procesu zaštite i monitoringa ljudskih prava: video aktivizam

Tokom poslednjih nekoliko godina sve veći broj nevladinih organizacija u regionu okreće se upotrebi video tehnike kao novoj metodi u svom radu – dokumentarni filmovi preuzeti su kao nova forma izražavanja ideja javnosti i institucijama. Novi talas “video aktivizma” (*video activism*) zasniva se na (opravdanom) uverenju da određeni slučaj ili čitav niz slučajeva kršenja ljudskih prava predstavljenih vizuelno mogu biti moćno sredstvo lobiranja i zagovaranja za rešavanje određenog problema, ili generalnog poboljšanja stanja ljudskih prava u određenoj zemlji. Video forme mogu biti značajan izvor informacija – one neretko dokumentuju nasilje i/ili njegove posledice, dok istovremeno mogu poslužiti i kao metod da se “opipa puls” javnosti u odnosu na određena pitanja u društvu. Svaki dokumentarni film počinje da “živi” kroz projekcije ili emitovanja na medijima, provocirajući na taj način diskusiju o temama koje su neretko tabuizirane u javnom prostoru.

Ovaj tekst je fokusiran na dva oblika video aktivizma – dokumentarni film i “video zagovaranje” (*video advocacy*). Pored razjašnjenja osnovnih pojmova vezanih za njih, najveći deo teksta čini katalog dokumentarnih filmova na temu ljudskih prava snimljenih na prostoru bivše Jugoslavije od strane producenstskih kuća i nevladinih organizacija u regionu. Najveći broj tih filmova odnosi se na pitanje suočavanja sa prošlošću, ratnih zločina, ali i ljudskih prava žena, osoba sa invaliditetom, LGBTIQ populacije, itd. Osnovna ideja je bila da se pruži pregledniji uvid u teme koje su obrađivane kroz dokumentarne filmove od devedesetih do danas, od kojih mnogi predstavljaju važna (ponekad i jedina) svedočanstva o događajima iza nas, te da se podstakne veća upotreba dokumentarnih filmova kao izvora informacija u istraživanju, zagovaranju i zaštiti ljudskih prava.

Video zagovaranje je najčešće zasnovano na dokumentarnom filmu koji tretira određeni slučaj (ili čitav niz) kršenja ljudskih prava, ali postoje značajne razlike u ova dva koncepta – video zagovaranje ne podrazumeva **samo** dokumentarni film o ljudskim pravima, već zahteva –

“... postavljanje jasnih ciljeva, definisanje ciljne grupe/a i razvoj strateškog plana produkcije i distribucije snimljenog materijala, kako bi se osigurala učinkovitost videa u sklopu šire strategije zagovaranja”¹

Ovakav pristup zaštiti i promociji ljudskih prava primenjuje nevladina organizacija **WITNESS** iz Njujorka (SAD) čiji se rad smatra “pionirskim” na ovom polju. Zajedno sa partnerskim organizacijama širom sveta, **WITNESS** producira video materijale namenjene različitim ciljnim grupama

¹ http://www.witness.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=28&Itemid=63

(predstavnicama/ima institucija, medija, nevladinih organizacija, itd.) koristeći ih kao dokazni materijal tokom sudskog procesa, za mobilizaciju i edukaciju šire javnosti, kao izvor za medijske kuće, itd.²

Dokumentarni film, sam po sebi može, ali i ne mora, biti deo šire kampanje zagovaranja i lobiranja – može biti reč o delu samostalne/og autorke/a, nevladine organizacije ili profesionalne produkcijske kuće. Ipak, postoje određeni kriterijumi koje bi dokumentarni film trebalo da ispuni, da bi poneo epitet “ljudskopravaškog” – da “... reflektuje, informiše i doprinese razumevanju aktuelnog stanja i slučajevima kršenja ljudskih prava, kao i da pruži viziju i ideju o načinima prevazilaženja tih problema.”³ Ne stavljaajući preterano fokus na tehnička pitanja (s obzirom na to da se većina filmova snima u gotovo nemogućim uslovima) filmski festivali koji prikazuju ovu vrstu dokumentaraca bi trebalo da daju prednost filmovima koji govore o marginalizovanim grupama, doprinoseći na taj način njihovom jačanju. Pored toga, važno je napomenuti da dokumentarni film mora biti pouzdan, u smislu da prezentuje tačne podatke i da se bazira na činjenicama.⁴

Za razumevanje dokumentarnih filmova i njihove uloge u procesu zaštite i promocije ljudskih prava, važno je znati da postoje različiti tipovi dokumentaraca. Jedna od mogućih tipologija bazira se na samom cilju dokumentarnog filma.⁵ Tako možemo razlikovati – “*explanatory*” filmove, odnosno one koji pretenduju da dokumentuju određene događaje kroz intervju, komentare i sl. Primer ovog tipa je dokumentarac rađen u produkciji BBC-a, “Smrt Jugoslavije” (*The Death of Yugoslavia*) ili serijal od 24 dokumentarnih filmova rađen u produkciji XY Films, “Otisci – 15 godina poslije”.⁶ Zatim postoje “*denunciatory*” filmovi, odnosno oni koji prikazuju jedan ili više slučajeva nasilja, kršenja ljudskih prava sa ciljem da ukažu na odgovorna lica i/ili strukture; “*search*” dokumentarni filmovi koji prikazuju čitav proces otkrivanja slučaja kršenja ljudskih prava ili ukazuju na postojeći model. Konačno, postoji vrsta dokumentaraca čiji je cilj samo da prikažu lična iskustva, svedočanstva osobe ili osoba koje su (bile) žrtve kršenja ljudskih prava, ili su svedočili/e.⁷

Dokumentarni filmovi, kao i neke druge video forme (poput televizijskih priloga, amaterskih snimaka, video snimaka napravljenih tokom procesa istrage i dokumentovanja slučajeva kršenja ljudskih prava⁸ nemaju same po sebi cilj da otkriju istinu, ali svakako joj mogu doprineti. Najveća

² Više informacija o ovoj organizaciji, njihovom radu i filmovima koje su producirali/e možete naći na www.witness.org. **WITNESS** je do sada radio u Argentini, Boliviji, Čečeniji, Bugarskoj, Siera Leoneu, Čadu, Kongu...

³ Nataša Govedarica, “The Picture of Human Rights”, Masters Thesis selected for publishing, European Regional Masters Degree in Democracy and Human Rights, University of Sarajevo – University of Bologna, A.Y. 2004 – 2005, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, str. 224.

⁴ Ibid., str. 225.

⁵ Prema Bronkhorst Daan, “The Human Rights Film-Reflections on its History, Principles and Practice”, Amsterdam: Amnesty International Film Festival, March, 2004. at www.amnesty.nl/filmfestival/essay.doc. Navedeno prema: Nataša Govedarica, “The Picture of Human Rights”, Masters Thesis selected for publishing, European Regional Masters Degree in Democracy and Human Rights, University of Sarajevo – University of Bologna, A.Y. 2004 – 2005, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.

⁶ Više informacija o produkciji XY Films i njihovim filmovima možete naći na www.xyfilms.com. Više informacija o dokumentarnoj produkciji BBC-a, možete naći na linku http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/documentary_archive/

⁷ Nataša Govedarica, “The Picture of Human Rights”, Masters Thesis selected for publishing, European Regional Masters Degree in Democracy and Human Rights, University of Sarajevo – University of Bologna, A.Y. 2004 – 2005, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, str. 227.

⁸ O upotrebi video snimaka tokom procesa istrage i dokumentovanja slučajeva kršenja ljudskih prava, videti u Derom Groome, “Priručnik za istražitelje povreda ljudskih prava”, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2001. U tim slučajevima, video kamera se obično koristi kao “objektivno” sredstvo beleženja izjava svedoka, same žrtve ili počinioaca. Kasnija upotreba ovog snimka (van istražnog postupka) zavisi isključivo od pristanka snimanih osoba.

prednost filma jeste u tome što može osvetliti različite strane jednog problema, na način da se isti “čuje i vidi” i tako ga učine razumljivijim. Jedan od producenata i osnivača bh. produkcijske kuće “XY Films”, Refik Hodžić, dokumentarne filmove vidi kao moćni medijum za prenošenje poruka široj javnosti –

“... Ukoliko imam nešto da kažem ... želim da me čuje što je više moguće ljudi. Dokumentarni film je forma koja omogućuje poruci da živi mnogo duže, da dopre do onih do kojih inače ne bi ako bih je plasirao samo putem novina ili televizije. Film je prisutan godinama a njegovu poruku amplificiraju diskusija koju izaziva među gledaocima, medijski izvještaji, internet.”⁹

Filmografija

AKADEMICI (2002.)

produkcija ArhiteL, Beograd

Film prati akademsku elitu u Srbiji od pojave “Memoranduma” do danas, pokušavajući da odgovori na pitanje uloge SANU u jačanju nacionalizma u Srbiji i režima Slobodana Miloševića
<http://www.arhiteL.com/index.php?act=2>

VOLEO BIH DA NIJE BILO RATA (2003.)

produkcija ArhiteL, Beograd

Film prati priče i iskustva ljudi koji su bili u nacionalno “mešanim” brakovima i njihovu sudbinu tokom rata.
<http://www.arhiteL.com/index.php?act=2>

OPERACIJA DUBROVNIK (2003.)

produkcija ArhiteL/TV B92, Beograd

Film govori o opsadi i bombardovanju Dubrovnika tokom rata 1992. godine.
<http://www.arhiteL.com/index.php?act=2>

RASKRŠĆA (2004.)

produkcija ArhiteL, Beograd

Film pokušava da otkrije poziciju Srbije i Republike Srpske u odnosu na evropske integracije i ideju priključenja EU.
<http://www.arhiteL.com/index.php?act=2>

VOĐE (2004.)

produkcija ArhiteL, Beograd

Film prati karijere i uspon dva najtraženija haška optuženika – Ratka Mladića i Radovana Karadžića. Ko je i kako stvarao mit o njima?
<http://www.arhiteL.com/index.php?act=2>

MADE IN SERBIA (2005.)

produkcija ArhiteL, Beograd

Film predstavlja situaciju u Srbiji kroz porno industriju – odnosno kroz priče najpoznatijih porno zvezda u zemlji.
<http://www.arhiteL.com/index.php?act=2>

⁹ Intervju sa Refikom Hodžićem obavljen je 28.07.2007. putem interneta

PRAVO KROZ VETAR (2005.)

produkcija Arhitekta, Beograd

Osnovna ideja filma je da se kroz dijalog mladih ljudi iz država bivše Jugoslavije odgovori na pitanja poput nasleđa iz prošlosti, posledica loše ekonomske situacije, budućnosti mladih u regionu itd.

<http://www.arhitekta.com/index.php?act=2>

AL HAMADOVA PRIČA (2006.)

produkcija Arhitekta, Beograd

Priča o Al Hamadu, nekadašnjem borcu Al Kaide i vođi jedinice El Mudžahid iz Bosne, koji se nalazi u zatvoru u Zenici zbog optužbe za podmetanje bombe. Odriče se Al Kaide i vernosti Osami bin Ladenu, verujući danas jedino svom advokatu, Dušku Tomiću, Srbinu iz Bosne i bivšem logorašu.

<http://www.arhitekta.com/index.php?act=2>

RATNICI (2006.)

produkcija Arhitekta, Beograd

Priča prati dva vojnika koja su se tokom rata borila na različitim stranama – bosanskoj i srpskoj, njihove refleksije na rat i sav njegov besmisao.

<http://www.arhitekta.com/index.php?act=2>

JANUARSKA REKA (1997.)

autor Radivoje Andrić

produkcija B92, Beograd

<http://www.b92.net/tv/produkcija/>

<http://www.cyberrex.org/rexold/filmovi97.htm>

POLUDELI LJUDI (1997.)

autor Goran Marković

produkcija B92, Beograd

Materijali snimljeni tokom uličnih protesta u Beogradu protiv režima Slobodana Miloševića, 1996-1997, uobličeni u film od 40 minuta.

<http://www.cyberrex.org/rexold/filmovi97.htm>

GETO (1996.)

autori Ivan Markov i Mladen Matičević

produkcija B92, Beograd

Film o preživljavanju "urbane" kulture u Beogradu tokom sankcija i režima Slobodana Miloševića.

<http://www.cyberrex.org/rexold/filmovi97.htm>

<http://www.sensesofcinema.com/contents/00/11/serbia.html>

MALA TUGA (1997.)

autor Dejan Kovačević

produkcija B92, Srbija

<http://www.cyberrex.org/rexold/filmovi97.htm>

JEL' BOMBARDUJU KOD VAS? (1999.)

autori Radivoje Andrić, Jovana Krstanović, Vlada Mašić

produkcija B92 i ANEM, Beograd

Dokumentarni film o bombardovanju Beograda 1999. godine...

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

ANATOMIJA BOLA 1,2 (2000, 2001.)

autor Janko Baljak

produkcija B92 i ANEM, Beograd

Film o pogibiji 16 radnika RTS-a u zgradi državne televizije u Beogradu za vreme NATO bombardovanja 1999. godine.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

VIDIMO SE U ČITULJI (1995.)

autor Janko Baljak

produkcija B92, Beograd

Priča o podzemlju i "žestokim momcima" u Srbiji 90-ih godina.

http://www.b92.net/o_nama/nagrade.html

http://www.album.co.ba/tematski/broj_17/janko_baljak.htm

PAULIN DVOR (2004.)

autor Drago Hedl

produkcija B92, Beograd

...Reč je o događaju iz decembra 1991. godine, kada je u Paulin Dvoru, malom mestu u blizini Osijeka, iz okrutne osvete, jer je dan ranije ubijen hrvatski vojnik, izvršen masakr nad devetnaest civila iz tog mesta – osamnaest osoba srpske i jedna mađarske nacionalnosti...

http://www.b92.net/tv/program/prosli_filmovi.php?page=29

VUKOVAR-Poslednji rez (2006.)

autor Janko Baljak

produkcija B92, Beograd

...kroz usta sedamdesetak sudionika te drame – obitelji žrtava, hrvatskih branitelja, srpskih dobrovoljaca, političara, vojnog establišmenta, novinara, neposrednih sudionika s obje strane – bez ikakvog komentara autora daje potresnu sliku onoga što se u tom gradu događalo u proljeće, ljeto, jesen i zimu 1991. godine sve do tragičnog pokolja ranjenika vukovarske bolnice i civila na Ovčari i presude Specijalnog suda za ratne zločine u Beogradu, odgovornima za taj zločin...

http://www.b92.net/tv/program/prosli_filmovi.php?page=29

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

http://www.album.co.ba/tematski/broj_17/janko_baljak.htm

JEDINICA (2005.)

autor Filip Svarm

produkcija VREME i B92, Srbija

Dokumentarac o zagonetnoj formaciji 'Crvenih beretki' koja je raspuštena u tišini, poslije ubojstva premijera Đinđića 12. ožujka/marta 2003. godine.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

ETNIČKI ČISTO (1998.)

autor Janko Baljak

produkcija B92, Beograd

...iz stidljivih novinskih napisa saznao sam za slučaj Dušana Boljevića, tihog suseda iz sela Bilja, Srbina, koji je krajem 1991. godine ubio osamnaestoro svojih komšija mađarske i hrvatske nacionalnosti. Supruga Jagoda, bila je osumnjičena za saučesništvo uz optužbu da je obezbedila mesto zločina. (Janko Baljak)

http://www.album.co.ba/tematski/broj_17/janko_baljak.htm

DOSJE OSIJEK (2006.)

autor Davor Konjikušić

produkcija B92, Beograd

“Ratni haos u Osijeku 1991.godine, obeležila su ubistva civila, pljačke, deložiranja i nasilje. Petnaest godina kasnije o tome govore žrtve i svedoci.”

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

ZLOČIN I TAJNA (2006.)

autorka Jasna Janković

produkcija B92, Beograd

Dokumentarni film probija zid ćutanja oko slučaja “Bitići”, svirepog ubistva američkih državljana albanskog porekla u Petrovom Selu, jula 1999. godine. Deset dana nakon prikazivanja dokumentarca, Tužilaštvo za ratne zločine podnelo je zahtev da se sprovede istraga protiv dva lica, kojima je potom određen pritvor.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

http://www.b92.net/specijal/bitici_eng/nezavisni.php

LORA – svjedočanstva (2004.)

autor Nenad Puhovski

produkcija B92, Beograd i FACTUM, Zagreb

Film o zatvoru smeštenom u splitskoj ratnoj luci Lora, kroz koji je od 1992. do 1996. godine prošlo više od 1000 zatvorenika iz Splita, Dalmacije, Jugoslavije i Bosne i Hercegovine.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

OPERACIJA DUBROVNIK (2003.)

autorka Ivana Lalić

produkcija B92 i Arhitekta, Beograd

Iskazi sagovornika u filmu o opsadi Dubrovnika 1991. godine i ekskluzivan arhivski materijal upotpunjuju svjedočanstvo o granatiranju grada koji je proglašen delom kulturne baštine UNESCO-a.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

GLAVU GORE, RUKE NA LEĐA (2003.)

autorka Danica Vučenić

produkcija B92, Beograd

De Profundis II, tj. “Glavu dole, ruke na leđa”, jeste nastavak originalne jednoipčasovne emisije ekipe Drugog Programa Radio Beograda. Sa projektom De Profundis II deo, priča o zarobljeničkom logoru u Begejcima dobija svoj zaključak nakon deset godina, upotpunjena novim izjavama bivših zatvorenika logora.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

DOBRI LJUDI U VREMENU ZLA (2002.)

autorka Svetlana Broz

produkcija B92, Beograd

Dokumentarna serija u 10 epizoda o tome kako su u građani Bosne i Hercegovine, različitih nacionalnosti, u vremenu zla ipak bili ljudi...

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

MEMENTO 26 (2003.)

autori Drago Hedl i Marko Mamuzić
produkcija B92, Beograd

Film o proterivanju lica srpske nacionalnosti iz zapadne Slavonije.
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

RAT JE ZAVRŠEN (1999.)

autor Ivan Markov
produkcija B92, Beograd

Dokumentarni film o izbeglicama iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

DRUGI DNEVNIK (i dnevnikov dodatak)

autori Lazar Lalić i Isidora Sekulić
produkcija Fondacija Pravo na sliku i reč i B92, Beograd

Dokumentarni film o tome kako je državna televizija u Srbiji izveštavala o ratu u periodu od 1991-1995. godine.
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

SLIKE REČI I MRŽNJE (Drugi dnevnik – godina I, II, III, IV) (1996, 1997, 1999.)

produkcija Fondacija Pravo na sliku i reč, Beograd

Dokumentarni serijal o izveštavanju RTS-a početkom devedesetih godina dvadesetog veka.
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

POGREŠNA PROCENA (2002.)

autorka Jasmina Seferović
produkcija B92, Beograd

Dokumentarni film o bombardovanju bolnice "Dragiša Mišović" u Beogradu.
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

KADA PALIŠ, PALI BOLJE (2002.)

autorka Jasna Janković
produkcija B92, Beograd

Svedočanstvo vojnika o počinjenom ratnom zločinu, u kosovskom selu Kušnin 1999. godine, po naređenju pretpostavljenih.
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

OTMICA (2002.)

autori Jasna Janković i Ivan Markov
produkcija B92, Beograd

Dokumentarni film o otmici 16 Bošnjaka iz Sjeverina, sa autentičnim fotografijama mučenja i prebijanja otetih koje su snimili pripadnici paravojske jedinice "Osvetnici", pod komandom Milana Lukića.
<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>
<http://www.b92.net/specijal/sjeverin>

BATINOM PROTIV RAZLIČITOSTI (2002.)

autorka Ivana Konstantinović
produkcija B92, Beograd

Pokušaj organizovanja prve Parade ponosa u Beogradu 2001. godine, koji je završio nasiljem nad učesnicama/ima Parade.

http://www.plastelin.com/index.php?option=com_content&task=view&id=518&Itemid=91
http://www.b92.net/o_nama/nagrade.html

NETRPELJIVOST – IVAN (2002.)

autor Marko Popović
produkcija B92, Beograd

Twenty-year-old Ivan Jokić studies molecular biology at the University of Belgrade. He travels to school by taxi, carries a scalpel in his pocket, suffers from paranoia, and is often awakened in his sleep by nightmares. His gaudy sunglasses, colored hair, and entire look give away his homosexuality. "I would prefer it if you were a rapist and burned down houses. But this... You are a freak of nature," Ivan's own mother tells him...

<http://www.oneworld.cz/ow/2004/en/films/pop/?id=6425>

MENTALITET (2001.)

režiser Stefan Orlandić Stojanovski

Dana 27.06.2001. godine sudionike/ce prve Gay Pride povorke u povesti Srbije, radnog naziva "Ima mesta za sve nas", napada skupina od oko hiljadu protivnika – članova neonacističkog pokreta "Obraz", navijača nogometnih klubova Rad i Crvena zvezda, skinheads, pobornika srpske pravoslavne crkve...

TRGOVINA LJUDIMA (2005.)

režiser Dušan Vojvodić

Dokumentarni film "Trgovina ljudima" prikazuje tri tematske celine: puteve ilegalnih migracija, trgovinu ženama i trgovinu decom. Posebnu autentičnost filmu daju svedočanstva neposrednih aktera trgovine ljudima (članovi kriminalnih grupa, žrtve trgovine, njihove porodice). Bez kompromisa su predstavljeni problemi korupcije, kadrovske i tehničke zastarelosti policije i pravosudnog sistema.

KOLUTOVI DIMA

autor Nemanja Stjepanović
produkcija Inicijativa mladih za ljudska prava, Beograd

U filmu je zabeleženo svedočenje Kade Hotić o stradanju Srebreničana od 11. do 18. jula 1995. godine.

UVEK NEPOSLUŠNE (2006.)

režiserke Jasmina Tešanović i Jelena Marković
Film o Ženama u crnom.

ŠKORPIONI, SPOMENAR (2007.)

Fond za humanitarno pravo, Srbija

Pomoću iskaza bivših pripadnika i materijala koji je tokom svojih operacija snimila sama jedinica, ovaj film prikazuje funkcionisanje tipične ratne formacije koju je organizovala služba bezbednosti u svrhu obavljanja prljavih poslova u ratu na Balkanu. Ovo je primer prakse koja decenijama buja od Balkana do Darfura, u gotovo pola sveta. To je, takođe, pokušaj osvetljavanja lične, intimne strane zločina.

http://www.hlc-rdc.org/srpski/Suocavanje_sa_proslocu/index.php?file=1622.html

VAPAJ IZ GROBA (1999.)

autorka Leslie Woodhead

produkcija BBC / Ryninks Films BV/NPS Velika Britanija, SAD, Holandija

Dokumentarni film o dešavanjima u Srebrenici 1995. godine.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

SMRT JUGOSLAVIJE (1995.)

autor Paul Mitchel

produkcija BBC, Velika Britanija

Dokumentarni serijal u 6 epizoda o raspadu SFRJ.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

SRPSKA EPIKA (1992.)

autor Paul Pawlikowski

produkcija BBC, Velika Britanija

Dokumentarni film o Sarajevu, bosanskim Srbima, u filmu intervjuisan Radovan Karadžić, sniman na brdima oko Sarajeva, Limonov sa Karadžićem...

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

TAJNE IZ MRAČNE KOMORE (2001.)

autorka Nancy Durham

produkcija BBC, Velika Britanija

Dokumentarni film o telima poginulih kosovskih Albanaca u hladnjačama u Srbiji.

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

DEČACI OSTAJU DEČACI (2002.)

autorka Sue Lloyd Roberts

produkcija BBC, Velika Britanija

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

PSI RATA (1992.)

autor Stephen Lambert

produkcija BBC, Velika Britanija

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

SREBRENIČKA SEĆANJA (2005.)

autorica Suzana Vasiljević

produkcija DVS-Infocus Balkans, Srbija

Četiri žene koje su preživele i izgubile sve muške članove porodice pričaju o životu u nekada mirnom gradiću, sećaju se početka rata, opsade, gladi i smrti. Dok lutaju po masovnim grobnicama širom Bosne pokušavajući po komadiću tkanine prepoznati svoje najmilije, sećaju se poslednjeg pogleda i reči koje su im uputili oni koji su u smrt odlazili i ne znajući.

<http://www.filmski.net/>

NAROD U OPASNOSTI NA GRANICI EVROPSKE UNIJE,

NAPAD NA VOJVODANSKE MAĐARE

autor Imre Sabo

Film o nekoliko slučajeva napada ili pritiska na pripadnike mađarske manjine u Vojvodini.

NI DŽA, NI BU

autor Miloš Škundrić

produkcija A MEDIJ i RTV NIŠAVA

Dokumentarac je istinita priča o obrazovanoj porodici Alije Saćipovića koja pomaže mladom bračnom paru Aleksandri i Kemalu, koji su bez posla i orijentacije kako i kuda dalje, da steknu osnovno obrazovanje i započnu normalan život.

NE MOŽE DA TRAJE VEČNO (2006.)

autor Nenad Vukosavljević

produkcija Centar za nenasilnu akciju

Film tematizuje odnos Srba/Srпкиnja i Bošnjaka/Bošnjakinja deset godina posle rata u Bosni i Hercegovini. Kako prevladati bol, povređenost, mržnju, strah i osećaj nerazumevanja? Može li biti pomirenja posle svega što se dogodilo i ko je odgovoran za prošlost i stanje danas.

Dvadeset dve osobe u filmu daju svoje odgovore...

<http://www.nenasilje.org/cna.htm>

TRAGOVI (2005.)

autor Nenad Vukosavljević

produkcija Centar za nenasilnu akciju

Četiri bivša borca iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije i četvero njima bliskih osoba, govore o svojim motivacijama da devedesetih godina odu u rat i njihovim sadašnjim pogledima na prošlost i saznanjima koje su u međuvremenu stekli.

<http://www.nenasilje.org/cna.htm>

SVI BI RADO BACILI KAMEN (2007.)

autor Nenad Vukosavljević

produkcija Centar za nenasilnu akciju

Ovaj dokumentarni film tematizuje odnos ljudi srpskog i hrvatskog porekla. U njemu govore hrabri "obični ljudi" o onome o čemu ne sme da se čuti, stvarajući prostor za bolje međusobno razumevanje. Šta je to što nas boli, od čega strahujemo, čemu se nadamo, na kome je odgovornost za rat, ali i za stvaranje mira, šta zameramo jedni drugima, jesmo li ikakve pouke iz prošlosti stekli – govore oni koji su izgubili bliske osobe, koji su bili proterani iz svojih kuća, pa se vratili, i oni koji se nisu vratili, oni koji su osetili nasilje usled pritiska da biraju između porekla svojih roditelja, da se svrstaju na čijoj su strani, mlađi i stariji, hrabri ljudi.

<http://www.nenasilje.org/cna.htm>

BBB (Bad Blue Boys) (1998.)

autor Saša Podgorelec

produkcija Factum, Zagreb

Dokumentarni film o navijačima fudbalskog tima "Dinamo" koji je u vreme Tuđmanovog režima postao "Croatia". Njihova ideja da vrate staro ime kluba, bila je sprečavana svim sredstvima...

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

PITKA VODA I SLOBODA III

autor Rajko Grlić

produkcija Factum, Zagreb

Priča o neprestanim političkim promenama u regionu.

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

ŽIVOT NA SVJEŽEM ZRAKU (2001.)

autor Danko Volarić
produkcija Factum, Zagreb

Kako su posle rata u Hrvatskom selu Đulovac, lokalni političari uspostavili komunikaciju između Hrvata i Srba povratnika, kao i Hrvata sa Kosova koji su se doselili u međuvremenu. Šta im se događalo za vreme rata.

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

PAVILJON 22

autor Nenad Puhovski
produkcija Factum, Zagreb

O tome kako su na Zagrebačkom sajmu, 1991. godine, u "paviljonu 22", gde su bile smeštene rezervne policijske snage, ljudi ubijani ili odatle odvođeni na pogubljenje.

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

OLUJA NAD KRAJINOM (2001.)

autor Božidar Knežević
produkcija Factum, Zagreb

Prvi dokumentarni film domaće produkcije u Hrvatskoj o ratnim zločinima. Tema su zločini počinjeni nad srpskim civilima 1995. godine u akciji "Oluja".

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

MOST (2001.)

autorka Maja Zrnić
produkcija Factum, Zagreb

Film o uništavanju istorijskih spomenika i ljudskih života u Mostaru za vreme rata. Priča je ispričana iz ugla dvoje mladih ljudi, različitih nacionalnosti, koji ne žele da žive u podeljenom gradu.

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

DEČKO KOJEM SE ŽURILO (2001.)

autorka Biljana Čakić-Veselić
produkcija Factum, Zagreb

Priča o redateljici koja traga za svojim bratom koji je nestao za vrijeme rata u Hrvatskoj.

<http://www.factumdocumentary.com/>

<http://www.netnovinar.org/netnovinar/compiled/p1374.htm>

GODINE HRĐE (2000.)

autor Andrej Korovljov
produkcija Factum, Zagreb

Priča o "privatizaciji" i radnicima luke Uljanik u Puli, koji rade u nehumanim uslovima, polako se pretvarajući u "apatične mašine za rad".

<http://www.factumdocumentary.com/>

NEMAM TI ŠTA REĆI LIJEPO (2006.)

autor Goran Dević

produkcija Factum, Zagreb

Priča o neresenom ubistvu Ljubice Solar, devojke iz Siska, koje se dogodilo 1991. godine i životu mladih ljudi u tom gradu nakon rata...

<http://www.factumdocumentary.com/>

SRETNO! (1999.)

autori Dalibor Matanić, Tomislav Rukavina, Stanislav Tomić

produkcija Factum, Zagreb

Poslednji rudnik uglja u Hrvatskoj zatvoren je 1998. godine ostavljajući brojne radnike bez posla.

U isto vreme, umetnička grupa "Labin Art Express" preuzima rudnik da bi u njemu napravila podzemni umetnički grad...

ZADNJI PUT (2007.)

autorka Vlatka Vorkapić

produkcija FadeIn, Zagreb

Kako je izgledao "zadnji put"? Zadnji put kada su ih njihovi muževi zlostavljali i kada su odlučile da više neće trpeti. Žene govore o tom zadnjem putu i o svojoj odluci da više ne trpe..."

<http://www.fadein.hr/>

ZA ČETIRI GODINE (2007.)

autor Nebojša Slijepčević

produkcija FadeIn, Zagreb

Damir, 26-godišnji student iz Podsuseda, želi postati holivudska zvezda. Uveren je da bi jednog dana mogao biti novi Bruce Willis! No, prvo mora naučiti ponovo hodati. Naime, Damir je nakon teške saobraćajne nesreće ostao paraliziran od vrata nadolje.

<http://www.fadein.hr/>

VRAGOVI CRVENI, ŽUTI, ZELENI (2007.)

autorka Martina Globočnik

produkcija FadeIn, Zagreb

Film "Vragovi crveni, žuti, zeleni" prati razvoj društvenih pokreta u Hrvatskoj od kraja 70-tih godina 20. veka (kada postoje naznake feminističkog pokreta) preko zelenog i ljudsko-pravaškog pokreta u 80-tima i mirovnog pokreta od početka rata do prvih godina 21. veka, uvažavajući promene u društveno-političkom kontekstu: raspad Jugoslavije, rat i tranzicija, privatizacija i autoritarnost režima, te demokratizacija i izbori 1999. godine...

<http://www.fadein.hr/>

BOJE NEVIDLJIVOG (2006.)

autorka Magdalena Petrović

produkcija FadeIn, Zagreb

Predrasude i prepreke birokracije, sažaljenje i domovi za duševne bolesnike – sve je to danas moguće kada si slepa osoba. O tome ovde svedoče Andrea, Zrinka i Snježana. Junakinje filma govore o tome, a nadovezuju se ironični komentari Vojina Perića – o slepoj svakodnevnici. No, ironija sudbine je ono što se dogodilo jednoj od junakinja koja, iako zdrava, svoj život provodi u Instituciji za duševne bolesnike.

<http://www.fadein.hr/>

HRVATSKA (K)RAJ NA ZEMLJI (2006.)

autori Oliver Sertić, Emina Bužinkić Maaourufi (CMS)

produkcija FadeIn, Zagreb

U julu/srpnju 2004. godine u Hrvatskoj je na snagu stupio Zakon o azilu. U sledeće dve godine tri stotine ljudi zatražilo je status azilanta u Hrvatskoj. Još ga niko nije dobio. Film odgovara na pitanje zašto. Kako bismo otkrili nespemnosti hrvatskih institucija da se uhvate u koštac s integracijom potencijalnih azilanata, film prati aktivnosti Centra za mirovne studije u istoimenoj kampanji.

<http://www.fadein.hr/>

WATERSTORIES (2006.)

autor Branko Vilus

produkcija FadeIn, Zagreb

Glavni lik priče je voda snimljena na lokacijama Rastoka, Lonjskog polja i jezera Rakitijske. Preko sugestivnih kadrova vode i prirode autor želi poslati poruku o važnosti očuvanja i zaštite okoliša. U protivnom, buduće generacije će takve kadrove videti samo na snimkama.

<http://www.fadein.hr/>

PROJEKT: BALERINA I ASTRONAUTI (2005.)

autorke Martina Globočnik, Sandra Ražnatović

produkcija FadeIn, Zagreb

Priča filma prati dve protagonistice koje žele snimiti pilot za dokumentarnu televizijsku emisiju o ženama. Istražujući kako bi takva emisija trebala izgledati, one, zapravo, simbolično prikazuju potragu za ženskim identitetom. Poetika ovog filma odražava ono što se zove "ženski potpis"...

<http://www.fadein.hr/>

KAMEROM PREKO DUGE (2005.)

autorka Martina Globočnik

produkcija FadeIn, Zagreb

Kratki dokumentarni film o potrebi za školovanjem djece, te usavršavanjem odraslih osoba iz romskih zajednica.

<http://www.fadein.hr/>

ŽENSKA POSLA (2003.)

autorke Martina Globočnik i Iva Kraljević

produkcija FadeIn, Zagreb

Dokumentarni film o borbi triju žena protiv iskorištavanja i ponižavanja od strane poslodavaca. Fabula filma građena je na ličnim pričama protagonistica i njihovom stupnjevanju, u rasponu od obespravljenosti unutar radnog miljea, preko raskida s lažnom sigurnošću koju garantuje rutina svakodnevnice do konačnog preuzimanja odgovornosti za sebe i svoj život.

<http://www.fadein.hr/>

GAY PRIDE – ZAGREB 2002.

autor Hrvoje Mabić

produkcija FadeIn, Zagreb

Kratki dokumentarni film koji prati događanja s prve Gay Pride parade u Hrvatskoj, održane u Zagrebu 29. juna/lipnja 2002. godine. Unatoč provokacijama i neodobravanju, protest je okupio veliki broj građana, hrvatskih udruženja i lica iz javnog i političkog života koji su podržali zahteve za ostvarivanje prava seksualnih manjina.

<http://www.fadein.hr/>

ISKRIVLJENI ODRAZI (2001.)

autorica Tatjana Božić

produkcija FadeIn, Zagreb

Tema ovog filma je osveštavanje svega onoga što je ženama nametnuto posredstvom medija. Film prikazuje okvire u kojima bi žene trebale delovati i prihvatiti ih kao svoje, stereotipe nametnute kroz razne ženske časopise i, pre svega, modnu i reklamnu industriju. Film prizemljuje iluzije koje nam mediji nameću kao stvarnost i zaviruje iza njihovih kulisa. Ovo je film o ženama kako ih prikazuju i predstavljaju mediji.

<http://www.fadein.hr/>

TO JE NEKAKO RAVNOPRAVNO (2003.)

režiserka Dana Budisavljević

Adolescenti i adolescentice iz Zagreba, Rijeke, Opatije i Siska iznose svoja mišljenja, stavove i vlastita iskustva o odnosima između muškaraca i žena, o kućnim poslovima, zastupljenosti muškaraca i žena u biznisu i različitim profesijama, o adolescentskim vezama, seksu, homoseksualnosti, te o viđenju svog budućeg života s partnerom/icom.

SVJEDOČANSTVA: PRAVO NA ŽIVOT U ZAJEDNICI (2006.)

Udruga za promicanje inkluzije

produkcija Udruga za promicanje inkluzije i Witness

Opisuje svakodnevnicu i stavove lica s intelektualnim teškoćama koji, uglavnom, žive izolirano od društva i nisu u mogućnosti odlučivati o svom životu. Stigma i diskriminacija se podržavaju sistemom socijalne zaštite koji onemogućuje licima s intelektualnim teškoćama da ostvare svoje ljudsko pravo da žive samostalno. Opisujući iskustva i stavove lica s intelektualnim teškoćama, ovaj film naglašava značaj postizanja promena u sistemu socijalne zaštite i u društvu u celini.

http://www.filmski.net/vijesti/dokumentarni-film/4760/prava_svima,_a_ne_samo_njima

http://www.witness.org/squirrelcart/store.php?crn=206&rn=365&action=show_detail

NA OVOM RADNOM MJESTU NEMA MJESTA ZA VAS (2007.)

autor Slaven Žimbrek

produkcija Centar za mirovne studije, Žimbra film i FFV studio, Hrvatska

Film se bavi društvenim predrasudama, diskriminacijom pri zapošljavanju i na radnom mestu. Film je koncipiran u pet tematskih celina od kojih svaka obrađuje jednu od potencijalno ugroženih grupa – lica s telesnim invaliditetom, lica s duševnim teškoćama, žene, Rome, homoseksualce, lica koje žive s HIV/AIDS-om.

http://www.filmski.net/vijesti/dokumentarni-film/4760/prava_svima,_a_ne_samo_njima

IZVAN RAZUMNE SUMNJE (2005.)

produkcija SENSE

...Film ukazuje na činjenice koje su utvrđene u sudskom postupku izvođenja dokaza, kroz svedočenja žrtava, priznanja neposrednih učesnika u zločinima i forenzičke ekspertize i suočava ih sa poricanjima, revizionističkim tumačenjima i umanjivanjima razmera srebreničkih zločina

<http://www.sense-agency.com/ba/multimedia/index.php?mulkat=2>

ŽIVOT I PRIKLJUČENIJE RADOVANA KARADŽIĆA (2005.)

produkcija SENSE

“U svakoj sredini Radovan je imao drugo lice” – kažu o Karadžiću u filmu “Život i priključenija” Radovana Karadžića, optuženika, političara, psihijatra i pjesnika sa Durmitora. Film predstavlja nekoliko najizrazitijih među tim brojnim Karadžićevim licima.

<http://www.sense-agency.com/ba/multimedia/index.php?mulkat=2>

USPON I PAD GENERALA MLADIĆA (2005.)

produkcija SENSE

Film preispituje mit o Ratku Mladiću kao vojniku, vođi, heroju i izuzetnom čoveku.

<http://www.sense-agency.com/ba/multimedia/index.php?mulkat=2>

BEGUNCI (2004.)

produkcija SENSE

Film govori o tajnama devetogodišnjeg begstva Radovana Karadžića i Ratka Mladića od međunarodne pravde, ceni koju Bosna i Hercegovina i, posebno, Republika Srpska plaćaju za njihovu produženu slobodu, kao i svemu onome što se proteklih godina u sudnicama Tribunala čulo i videlo o njihovoj ulozi u zločinima za koje su, pre tačno devet godina, optuženi.

<http://www.sense-agency.com/ba/multimedia/index.php?mulkat=2>

TRIJUMF ZLA (2001.)

produkcija SENSE

Film govori o suđenju za genocid u Srebrenici, i predstavlja prvi i za sada jedini video-dokument o jednom kompletnom suđenju pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju. Prikazuje sve faze sudskog postupka: od uvodnih reči optužbe i odbrane do presude, najdramatičnija svedočenja očevidaca zločina i žrtava koje su preživele masovna streljanja.

<http://www.sense-agency.com/ba/multimedia/index.php?mulkat=2>

ČAMAC (1992.)

autori Ismet Nuno Arnautalić, Ademir Kenović

produkcija SAGA, Sarajevo

Priča o vojniku JNA koji napušta specijalne jedinice i odlazi u Sarajevo kako bi pomogao otpor protiv agresije.

<http://sagafilm.com/>

MOJA MAMA ŠEHID (1992.)

autori Danis Tanović i Dino Mustafić

produkcija SAGA, Sarajevo

Priča o dečaku čija je majka kao borac poginula u odbrani Sarajeva...

<http://sagafilm.com/>

PISMO

autor Zdravko Grebo

produkcija SAGA, Sarajevo

Film predstavlja razmišljanja Zdravka Grebe, profesora Univerziteta u Sarajevu, u kojima se isprepliću slike studentskih demonstracija 1968. godine, na kojima je osetio brutalnost pendreka narodne milicije i surove stvarnosti njegove granatom razorene sobe u Sarajevu 1993. godine. Stravični prizori rata, kakav je krv na ruci mrtvog deteta, pokazuju svu naivnost mirovnih povorki.

PALIO SAM NOGE (1993.)

autor Srđan Vuletić

produkcija SAGA, Sarajevo

Film o ratnim stradanjima prikazan kroz ispovest studenta režije, koji je u ratu radio kao bolničar i, između ostalog, nosio amputirane delove tela u peć za kremaciju.

<http://sagafilm.com/>

8. MART (1993.)

autor Srđan Vuletić

produkcija SAGA, Sarajevo

...o tome kako su Sarajke slavile 8. mart tokom opsade.

<http://sagafilm.com/>

SMJESA ZA PREŽIVLJAVANJE (1993.)

autori Ismet Nuno Arnautalić i Ademir Kenović

produkcija SAGA, Sarajevo

Kako preživeti u Sarajevu tokom opsade?

<http://sagafilm.com/>

DJECA KAO I SVAKA DRUGA (1995.)

autor Pjer Žalica

produkcija SAGA, Sarajevo

Film je svojevrsni hommage deci Sarajeva i njihovom detinjstvu u opkoljenom gradu. Lutajući motiv sarajevskih ulica predstavlja lik trogodišnjeg dečaka koji slobodno kruži na svome triciklu suočavajući nas sa ranama ratnog postojanja, otvorenim u portretima tri glavna lika. Uprkos netipičnim okolnostima u kojima odrastaju i ratnoj svakodnevnici koja izvana narušava njihovo odrastanje, ovaj film prikazuje da surova stvarnost ipak ne uspeva onesposobiti ritam njihove nutarnje želje za životom koji poseduju kao i sva druga deca .

<http://sagafilm.com/>

MARKALE (1995.)

autor Zlatko Lavanić

produkcija SAGA, Sarajevo

Priča o masakru na Markalama, kroz koju nas vode svedočanstva tada prisutnih ljudi. Istovremeno, film iskazuje osudu svetske ravnodušnosti prema događanjima u Sarajevu.

<http://sagafilm.com/>

NATO (1995.)

autor Zlatko Lavanić

produkcija SAGA, Sarajevo

Ovaj trominutni film ogledalo je raspoloženja Sarajlija i njihovih reakcija na prve vazdušne napade NATO-a na srpske položaje.

ISPOVIJEST MONSTRUMA (1992.)

autori Ismet Nuno Arnautalić, Ademir Kenović

produkcija SAGA, Sarajevo

Ispovest vojnika Borislava Heraka o zločinima počinjenim tokom rata u BiH.

<http://sagafilm.com/>

SMRT U SARAJEVU

autori Tvrтко Kulenović i Haris Prolić

produkcija FAOS i TVBiH, Sarajevo

Film je dokument o krugovima pakla koji su se materijalizovali u ratnom Sarajevu. Autor i pripovedač Tvrтко Kulenović, poput senke savesti kruži gradom, registruje prizore užasa, stradanja i patnje, činjenice koje uništavaju fizičko biće čovjeka, ali paradoksalno, ojačavaju njegovo biće duha – biće otpora i volje za postojanjem. Ovaj film pored toga što jasno predočava sliku zla i upućuje nedvosmislena etička pitanja, takođe uspeva ponuditi i odgovor na pitanje kako se spasiti. Ustrajanost ljudske borbe za dostojanstveno preživljavanje i herojski prkos, konačno kao da nadilaze stravične dimenzije razaranja zabeleženih na koncu XX veka.

SARAJEVSKI GUDAČI

autor Vefik Hadžismajlović

produkcija Ismet Arnautalić i Ademir Kenović

Ovaj film je dokument o koegzistenciji različitih identiteta u gradu pod opsadom. Pripovedanje je fokusirano na četiri člana gudačkog kvarteta i njihovu ratom uslovljenju egzistenciju koju nastoje nadići glazbom. Četiri različita modela opstanka suprotstavljaju se mehaničkoj sili oružja i nadrastaju stvarnost kroz univerzalne tonove kroz koju komuniciraju sa svojim nadanjima.

CRVENE GUMENE ČIZME (2000.)

autorica Jasmila Žbanić

produkcija DEBLOKADA, Sarajevo

Ovaj film prati bosansku ženu koja je u potrazi za svojom decom (sinom od 4 godine i kćerkom od 9 meseci) koje je ubila srpska vojska tokom rata u BiH i koji su sahranjeni u jednoj od masovnih grobnica. Posećuje ekshumacije masovnih grobnica, nadajući se da će naći crvene gumene čizme koje je njen sin Amar nosio onog dana kada je otet.

http://www.deblokada.ba/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=13&Itemid=28

SLIKE SA UGLA (2003.)

autorica Jasmila Žbanić

produkcija DEBLOKADA, Sarajevo

Bilja je teško ranjena 1992. u Sarajevu. Francuski fotograf ju je slikao dok je ležala krvareći i očajno molila pomoć: snimak Biljinog ranjavanja ga je učinio slavnim. Film prati potragu za Biljom i rekonstruira trenutak kada je vest postala važnija od života.

http://www.deblokada.ba/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=13&Itemid=28

SJEĆAŠ LI SE SARAJEVA? (2002.)

autori Nihad i Sead Kreševljaković, Nedim Alikadić

produkcija DEBLOKADA, Sarajevo

U periodu od 1992. do 1995. godine u Sarajevu – gradu koji je bio pod najdužom opsadom u modernoj istoriji civilizacije – nalazilo se nekoliko stotina video kamera čiji su vlasnici beležili svakodnevne događaje. Prvi put u istoriji ratova u Evropi, građani su video kamerama beležili svoj život u kućama, skloništima, raznim delovima grada. Film Sjećaš li se Sarajeva – sačinjen od autentičnih video materijala – je priča o ljudima u evropskom gradu na kraju 20. veka, o vremenu genocida i sofisticirane tehnologije.

http://www.deblokada.ba/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=13&Itemid=28

POSLIJE; POSLIJE (1997.)

autorica Jasmila Žbanić

produkcija AKADEMIJA SCENSKIH UMJETNOSTI, Sarajevo

Belma Katica (7) je dve i po godine rata preživela na teritoriji istočne Bosne, okupiranoj od strane srpske vojske. Traumatizirana i nema, dolazi u Sarajevo i pokušava se uklopiti u okolinu..

http://www.deblokada.ba/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=13&Itemid=28

SLIJEPA PRAVDA

autor Refik Hodžić

produkcija XY FILMS, Sarajevo

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju osnovala su Ujedinjene nacije da bi, između ostalog, žrtvama ratnih zločina počinjenih devedesetih godina obezbedio pravdu i pomogao u procesu pomirenja. Jedanaest godina i 830 miliona dolara kasnije, film prikazuje situaciju u dve bosanskohercegovačke zajednice, Prijedoru i Konjicu. Da li je Tribunal ostvario ciljeve zbog kojih je osnovan ili se radi tek o skupom eksperimentu u međunarodnom pravu?

<http://www.xyfilms.com/index.php>

IZJAVA 710399

autor Refik Hodžić

produkcija XY Films, Sarajevo

Priča o ocu koji pokušava saznati šta se dogodilo sa njegovim petnaestogodišnjim sinom, koji mu se istrgao iz ruku i nestao tokom genocida u Srebrenici, u stvari je priča o Bosni i Hercegovini, zemlji zauvek promenjenoj ratnim zločinima i njihovom zaostavštinom.

<http://www.xyfilms.com/index.php>

VIDIMO SE PRIJATELJU

autor Refik Hodžić

produkcija XY FILMS, Sarajevo

Priča o Robertu i Halidu, dva tinejdžera, koji proživljavaju turbulencije puberteta tipične za njihove vršnjake širom sveta. Ipak, priča o njihovom prijateljstvu je sve samo ne tipična. Robert i Halid su inspiracija svima oko sebe. Oni osvajaju svet na zadivljujući način, uprkos činjenici da ne vide.

<http://www.xyfilms.com/index.php>

DJEČAK IZ RATNOG FILMA (2004.)

autor Šemsudin Gegić

produkcija FLASH, Sarajevo

Potresna priča o dečaku kojeg je rodila majka silovana u toku rata u BiH.

LJUBAV NA GRANICI (2005.)

autor Miroslav Mandić

produkcija Pro.ba, Sarajevo i Nonline Films, Prag

Film prati tri ljubavna para koji se usuđuju da vole uprkos njihovim porodicama, ratu i vjeri.

http://www.pro.ba/borderlinelovers/index_b.htm

KARNEVAL (2006.)

autori Šeki Radončić i Alen Drljević

produkcija MEDIACENTAR, Sarajevo

Dokumentarni film zasnovan na istraživanju novinara Šekija Radončića za njegovu knjigu "Kobna sloboda". Film je potresna priča o sudbini bosanskih izbeglica koje su proljeća 1992. godine uhapšene u Crnoj Gori, predate vojnim snagama Republike Srpske i ubijene.

<http://www.media.ba/mediacentar/compiled/p1467.htm>

ESMA (2007.)

autori Šeki Radončić i Alen Drljević

produkcija MEDIACENTAR, Sarajevo

Esma je priča o ženi, majci i suprugi čiji je muž, pukovnik Avdo Palić, pregovarač Armije BiH tokom zvaničnih pregovora dvaju zaraćenih strana unutar UN kampa u Žepi, prisilno odveden od strane vojske RS, gde mu se gubi svaki trag. Od tog trenutka počinje višegodišnja potraga njegove supruge Esme za svojim nestalim suprugom...

ŽENE NA RASKRŠĆU

autori Benjamin Filipović i Damir Kaletović

produkcija BORAM, Sarajevo

Film se bavi pozicijom žena u jugoistočnoj Evropi i obrađuje, pored ostalih tema, trgovinu ženama i decom, te mogućnosti njihovog obrazovanja i zaposlenja. Filmom se želi istaći zajednička problematika i pozicija svih žena u regionu.

Dopunska obuka o ljudskim pravima za pravnike u državama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije: 0 projektu

Osnovne informacije o projektu

Imajući u vidu situaciju na Balkanu i nove izazove vezane za primjenu međunarodnih dokumenata koje su zemlje bivše Jugoslavije potpisale, u određenom momentu ukazala se potreba za širenjem znanja o međunarodnim dokumentima i njihovoj primjeni u okviru nacionalnih sudskih sistema i pred međunarodnim i evropskim sudovima.

Suočavajući se sa brojnim zakonima usvojenim u ovom tranzicijskom periodu težnji ka EU kao i sa strukturnim nedostacima, pravni sistem još uvijek ima poteškoća u odgovarajućoj primjeni i zaštiti ljudskih prava. Sa sviješću da se treba uraditi nešto što bi upoznao i povezal sudstvo sa temom zaštite ljudskih prava, 2000-te pokrenut je projekat pod nazivom “Doobuka pravnika u tranzicijskim zemljama jugoistočne Evrope”. Glavni cilj projekta je da se pravnicima iz različitih branši sudstva i pravnih profesija omogući bolje razumijevanje pitanja ljudskih prava, da postanu svjesni važnosti ljudskih prava i usvoje potrebno znanje da bi mogli doprinijeti zaštiti ljudskih prava kao i procesu pomirenja u regionu.

Ciljne grupe

Imajući u vidu da je najbolji način poboljšanja vladavine prava i zaštite ljudskih prava kroz sudske zvaničnike i organe, učesnici seminara su bili pažljivo odabrane sudije, tužioci i njihovi zamjenici, sudski savjetnici, advokati i drugi sudski zvaničnici iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Crne Gore i Makedonije kao i predstavnici međunarodnih/lokalnih MO/NVO-a, kancelarije ombudsmena, relevantnih ministarstava i vladinih institucija, centara za trening sudija, udruženja sudija/tužioca itd.

Ciljevi koji se žele ostvariti

Kroz predavanja, radionice, simulacije suđenja i sl. prilikom realizacije projekta teži se ka tome da učesnici steknu sposobnost da podijele stečena znanja i vještine sa širim ciljnim grupama; da daju savjete kao eksperti za ljudska prava vladinim institucijama, NVO-ima i sličnim organizacijama u regionu; da budu izvori informacija medijima u oblasti zakonodavne i sudske reforme, odgovarajuće administracije sudstva, promocije i zaštite demokratije, vladavine prava i ljudskih prava; da bolje razumiju i učestvuju u radu NVO-a i profesionalnih asocijacija.

Organizatori

Uz finansijsku podršku Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Norveške preko kancelarije Norwegian People's Aid (NPA) u Beogradu, Beogradski centar za ljudska prava je, zajedno sa partnerima Centrom za ljudska prava Univerziteta Sarajevo, Hrvatskog helsinškog komiteta za ljudska prava u Zagrebu, Akcijom za ljudska prava iz Podgorice, FORUM-centrom za strateško istraživanje i dokumentaciju iz Skoplja, kao i Norveškim centrom za ljudska prava iz Osla (kao glavnog kooperacionog partnera van regiona) je počeo sa radom i još uvijek radi na implementaciji projekta.

Očekivanja

Uopšteno gledajući, kao glavna očekivanja vezana za ovaj projekat javlja se sticanje boljeg znanja učesnika na temu ljudskih prava kao i omogućavanje istima da stečeno znanje mogu primjeniti kroz njihovu praksu i rad. Takođe, očekuje se da će učesnici stečeno znanje širiti i dijeliti sa širom javnošću i samim time pomoći u poboljšanju primjene dokumenata vezanih za ljudska prava kao i zaštite samih ljudskih prava.

Partneri u projektu

Beogradski centar za ljudska prava

Beogradska 54

11000 Beograd, Srbija

<http://www.bgcentar.org.yu>

Centar za ljudska prava

Univerziteta u Sarajevu

Zmaja od Bosne 8

71000 Sarajevo, BiH

<http://www.hrc.unsa.ba>

Hrvatski helsinški odbor

Antuna Bauera 4

10000 Zagreb, Hrvatska

<http://www.hho.hr>

Forum CSRD

Kosta Novaković 16

1000 Skopje, Makedonija

<http://www.forum-csrd.org.mk/>

Akcija za ljudska prava

Slobode 74/II

Podgorica, Crna Gora

<http://www.hraction.org>

Projekat je finansijski podržalo Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške preko kancelarije Norwegian People's Aid (NPA) u Beogradu.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.7[004.738.5:026(082)

STRATEGIJE istraživanja i pretraživanja
informacija : priručnik za pravne profesionalce /
urednici Saša Madacki, Ružica Žarevac. – Sarajevo
: Centar za ljudska prava, Univerzitet, 2007. –
107 str. ; ilustr. ; 30 cm

Bibliografija: str. 71-83 i uz tekst

ISBN 978-9958-9541-4-6

1. Madacki, Saša 2. Žarevac, Ružica

COBISS.BH – ID 16052486
